

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ОСТРОВСЬКА Олена Миколаївна

УДК 026:355/359(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ ВІЙСЬКОВИХ БІБЛІОТЕК
УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство
27 – соціальні комунікації

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук
із соціальних комунікацій

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О.М. Островська

Науковий керівник – ЛОБУЗІНА Катерина Вілентіївна, доктор наук
із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Островська О.М. Інформаційні ресурси мережі військових бібліотек України: стан та перспективи розвитку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського Національної академії наук України. – Київ, 2020.

Дисертацію присвячено дослідженню мережі військових бібліотек України, розкриттю її особливостей, функцій, специфічних завдань, характеристиці бібліотечних ресурсів, колекцій документів, фондів провідних книгозбірень оборонного відомства.

Об'єктом дисертаційної роботи обрано інформаційні ресурси мережі військових бібліотек України. Метою дослідження визначено стан, використання, збереження та перспективи розвитку інформаційних ресурсів бібліотек мережі.

Бібліотеки Збройних Сил України (ЗСУ) – невід'ємна частина бібліотечної справи країни. Військові книгозбірні роблять вагомий внесок у бібліотечно-інформаційне, освітнє та культурне обслуговування військовослужбовців в інтересах максимально повного задоволення їхніх інформаційних запитів, підвищення їхнього загального, теоретичного, ідеологічного й культурного рівня, рівня військових знань, фахової та службової кваліфікації, бойової готовності, зміцнення військової дисципліни. Сучасні військові бібліотеки вирішують специфічні завдання, пов'язані з особливостями військової служби своїх користувачів.

Мережа військових бібліотек України репрезентована бібліотеками, які об'єднані за ознакою відомчої приналежності до військової сфери та функціонують як структурні підрозділи органів військового управління, з'єднань, військових частин, науково-дослідних установ, закладів освіти

(ліцеїв, інститутів, академій) військового профілю, військових навчальних підрозділів (кафедр) закладів вищої освіти, установ і організацій ЗСУ.

Наразі існує нагальна потреба в осучасненні військових бібліотек, розширенні їхнього функціонального простору, пристосуванні до роботи в нових умовах, що включає в себе також їх входження до інформаційного суспільства. Незамінну допомогу у вирішенні цих визначальних завдань може надати вивчення багатого історичного досвіду та сучасного стану документних фондів, науково-освітньої, культурно-дозвілєвої, бібліографічної, інформаційної та просвітницької діяльності військових книгозбірень. Постає необхідність здійснити суттєве оновлення бібліотечної мережі ЗСУ, координації та модернізації її діяльності, організації системної співпраці з цивільними бібліотеками, занесення військових бібліотек до загальнобібліотечного простору держави, відповідності їх сучасним соціокультурним умовам.

Бібліотечні фонди військових книгозбірень – стратегічний ресурс розвитку військової сфери суспільства, їхній інформаційний потенціал, який є основою інтелектуального та духовного прогресу військовослужбовців і працівників ЗСУ та виконує важливі соціальні функції акумулювання, зберігання і надання користувачам потрібної інформації. Вони являють собою органічне поєднання традиційних документних ресурсів на паперових носіях (монографії, довідники, підручники, збірники статей, спеціальні, науково-популярні і масові журнали, газети військових округів) та електронних ресурсів локального або мережевого доступу.

Інформаційні ресурси у сфері військової справи досліджені недостатньо, що зумовлено специфікою військової служби, конфіденційністю, обмеженим доступом до джерел, правила користування якими встановлені регламентом військових міністерств і відомств.

Здійснено аналіз сучасного стану інформаційного ресурсу військових книгозбірень та обґрунтовано засади формування, вдосконалення структури,

способів їх ефективного використання та збереження, визначено способи оптимізації доступу до них.

Розглянуто світовий та вітчизняний досвід створення сайтів військових бібліотек та інтернет-ресурсів військової тематики. Дано оптимальну характеристику сайтам, проведено порівняльний аналіз інформаційних ресурсів вебсайтів, виявлено їх роль та місце в системі традиційних інформаційних ресурсів країни.

У дослідженні науково опрацьовано, простудійовано й узагальнено основні тенденції та досвід формування військово-бібліотечних ресурсів в Україні, розроблено комплекс взаємопов'язаних науково-методичних і науково-організаційних засад розвитку ресурсів військової тематики у глобальній мережі Інтернет.

Інформаційне наповнення, ясна та логічна структура розміщення інформації і дизайнерське оформлення бібліотечної сторінки повинні гармонійно суміщати в собі і традиції самої бібліотеки, і нові технологічні рішення. Усі ці взаємопов'язані складові у разі вдалого їх розвитку та взаємодії відповідно до мети створення вебсайту можуть зробити його зручним і привабливим інструментом доступу до інформації для потенційного користувача.

Проведений аналіз військових і бібліотечних інформаційних ресурсів виявив особливості, які можна запровадити для сайтів військової тематики, а також створив передумови для подальших досліджень, розроблення рекомендацій, впровадження найкращого досвіду.

Запропоновано модель інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України, визначено його структуру і такі складові – інтернет-портал, типовий сайт, інтернет-навігатор, що сприятиме надійному й оперативному доступу до бібліотечних ресурсів користувачів-військовослужбовців. Констатовано, що у разі успішного зростання цієї моделі військові книгозбірні можуть серйозно заявити про себе як про

повноправних учасників системи інформаційних комунікацій завтрашнього дня.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що було *вперше*:

- охарактеризовано особливості формування й розвитку військових бібліотек і започаткування їх мережі;
- розкрито сучасний стан інформаційних ресурсів мережі військових бібліотек України;
- окреслено перспективні напрями та обґрунтовано способи удосконалення доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотек мережі;
- запропоновано модель інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України, впровадження якого сприятиме доступу користувачів до бібліотечних ресурсів;

уточнено:

- визначення бібліотекознавчих термінів бібліотечно-військової тематики, зокрема: «військові бібліотеки», «військово-бібліотечна справа», «військово-бібліотечні ресурси»;

удосконалено:

- основні принципи організації тематичного доступу до військових вебресурсів;

набув розвитку і надалі:

- комплекс науково-організаційних засад розвитку ресурсів військової тематики на основі створення спеціалізованих бібліотечних вебресурсів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування наукових положень і висновків дослідження у практичній діяльності бібліотечних установ оборонного відомства у царині організації наукових паперових та електронних ресурсів, впровадження методичних рекомендацій дисертаційної роботи у діяльність військових бібліотек

України задля адаптації процесів опрацювання джерел наукової інформації відповідно до професійних міжнародних стандартів. У процесі роботи наддисертацією було вдосконалено технологічні ланки та інформаційне наповнення наукових ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Практична апробація результатів дослідження посприяла розробці базових засад розбудови вебресурсів мережі військових бібліотек України. Напрацьовано низку обґрунтованих науково-методичних підходів у напрямі розвитку доступу до інформаційних ресурсів військової тематики через сучасні електронні засоби комунікації.

У контексті наукової комунікації повний спектр організації інформаційних ресурсів військових бібліотек у вітчизняному бібліотекознавстві було розглянуто вперше. Системний підхід до вирішення поставленого завдання передбачав:

- дослідження становлення й розвитку військових бібліотек в Україні, визначення структури та типології їх фондів;
- окреслення мережі бібліотек Збройних Сил України на сучасному етапі;
- аналіз актуального стану інформаційних ресурсів військових книгозбірень у бібліотечній системі країни;
- розгляд досвіду створення військово-бібліотечних інтернет-ресурсів в Україні та світі;
- розроблення засад підвищення ефективності діяльності мережі військових бібліотек України шляхом створення моделі інформаційного вебпорталу.

Здійснена робота є теоретичним узагальненням і новим вирішенням завдань, пов'язаних із розвитком інтернет-ресурсів мережі військових бібліотек України з метою їх інтеграції до комунікацій сучасного вебпростору та достойного представлення сегменту українського інтернет-простору військової тематики.

Результати дослідження апробовано в комплексі електронних повнотекстових ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Запропоновані у дисертаційному дослідженні науково-організаційні та науково-методичні рішення є теоретичним узагальненням і новим вирішенням комплексу проблем, пов'язаних із реалізацією електронних бібліотек у науковій комунікації як інтеграторів джерел наукової інформації.

Розроблений інформаційний блок вебнавігатора містить у собі широкий спектр документальних інформаційних ресурсів України та світу: сайти військових бібліотек, науково-освітні електронні бібліотеки та інституційні репозитарії, сайти військових закладів освіти, зібрання нормативно-правових документів, що сприятиме популяризації та оперативному доступу до інформаційних ресурсів військової тематики.

Ключові слова: військові книгозбірні, мережа військових бібліотек України, інформаційні ресурси військових бібліотек, інтернет-ресурси військової тематики, портал, сайт військової бібліотеки, структура вебсайту, розвиток бібліотечної сторінки, модель організації військових ресурсів мережі Інтернет.

SUMMARY

Ostrovska O. Information resources of the network of military libraries of Ukraine: state and development prospects. – Qualifying scientific work. Manuscript.

The thesis for the Candidate Degree in Social Communications (doctor of philosophy), specialty field – 27.00.03 – Book Science, Library Science, Bibliography. – National Library of Ukraine Vernadsky National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to the research of the network of military libraries of Ukraine, disclosure of its features, functions, specific tasks, characteristics of library resources, collections of documents, funds of the leading book collections of the Defense Ministry.

The object of the dissertation research is the information resources of the network of military libraries of Ukraine. The purpose of the study is to determine the state, use, preservation and prospects of development of information resources of network libraries.

Libraries of the Armed Forces of Ukraine (AFU) are an integral part of the country's library business. Military book collections make a significant contribution to the library and information, educational and cultural services for servicemen in the interests of fully satisfying their information requests, raising their general, theoretical, ideological and cultural level, level of military knowledge, professional and service qualifications, combat readiness, strengthening military training. Modern military libraries solve specific problems related to the military service of their users.

The network of military libraries of Ukraine is represented by libraries that are united on the basis of departmental affiliation to the military sphere and function as structural subdivisions of military administration bodies, formations, military units, research institutions, educational institutions (lyceums, institutes, academies) of military profile. , military educational units (departments) of higher education institutions, establishments and organizations of the Armed Forces.

At present, there is an urgent need to modernize modern military libraries, expand their functional space, adapt to work in new conditions, which also includes their entry into the information society. The study of rich historical experience and the current state of documentary funds, scientific-educational, cultural-leisure, bibliographic, informational and educational activities of military book collections can provide indispensable assistance in solving these defining tasks. There is a need to significantly update the library network of the Armed Forces, coordination and modernization of its activities, organization of systematic

cooperation with civilian libraries, inclusion of military libraries in the public space of the state, their compliance with modern socio-cultural conditions.

Library funds of military book collections are a strategic resource for the development of the military sphere of society, their information potential, which is the basis of intellectual and spiritual progress of servicemen and employees of the Armed Forces and performs important social functions of accumulating, storing and providing users with information. They are an organic combination of traditional paper-based documentary resources (monographs, reference books, textbooks, collections of articles, special, popular science and mass magazines, district newspapers) and electronic resources of local or network access.

Information resources in the field of military affairs are insufficiently researched due to the specifics of military service, confidentiality, limited access to sources, the rules of use of which are established by the regulations of military ministries and departments.

The analysis of the current state of the information resource of military book collections is carried out and the principles of formation, improvement of the structure, ways of their effective use and preservation are substantiated, the ways of optimization of access to them are determined.

The world and domestic experience of creation of sites of military libraries and Internet resources on military subjects is analyzed. The optimal characteristics of the sites are given, the comparative analysis of information resources of websites is carried out, their role and place in the system of traditional information resources of the country are revealed.

The study scientifically studies, analyzes and summarizes the main trends and experience in the formation of military library resources in Ukraine, developed a set of interrelated scientific and methodological and scientific and organizational principles of military resources development on the global Internet.

The information content, clear and logical structure of information placement and design of the library page should harmoniously combine the traditions of the library and new technological solutions. All these interconnected

components, if successfully developed and interacted with the purpose of creating a website, can make it a convenient and attractive tool for accessing information for potential users.

The analysis of military and library information resources revealed features that can be introduced for military sites, as well as created the preconditions for further research, development of recommendations, implementation of best practices.

The model of the information web portal of the network of military libraries of Ukraine is offered, its structure is defined, components - the Internet portal, the standard site, the Internet navigator that will promote reliable and operative access to library resources of users-servicemen. It is stated that in case of successful development of this model, military book collections can seriously declare themselves as full participants of the information communications system of tomorrow.

The scientific novelty of the obtained results is that for the

first time:

- the peculiarities of the formation and development of military libraries and the beginning of their network are characterized;

- the current state of information resources of the network of military libraries of Ukraine is revealed;

- outlined promising areas and substantiated ways to improve access to library and information resources of network libraries;

- the model of the information web portal of the network of military libraries is offered Ukraine, the implementation of which will facilitate user access to library resources;

specified:

- definition of library terms of library and military topics, in particular: «military libraries», «military library business», «military library resources»;

improved:

- basic principles of organizing thematic access to military web resources;

developed:

- a set of scientific and organizational principles for the development of military resources on the basis of the creation of specialized library web resources.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of applying scientific provisions and research findings in the practice of library institutions of the Defense Ministry in the field of organization of scientific paper and electronic resources, implementation of dissertation guidelines in the activities of military libraries of Ukraine. standards. In the process of working on the dissertation research, the technological links and information content of the scientific resources of V. Vernadsky National Library of Ukraine named after were improved. Practical approbation of the research results contributed to the development of basic principles for the development of web resources of the network of military libraries of Ukraine. A number of well-founded scientific and methodological approaches to improving access to information resources on military issues through modern electronic means of communication have been developed.

In the context of scientific communication, the full range of organization of information resources of military libraries in the domestic library science was considered for the first time. A systematic approach to solving the problem involved:

- study of the formation and development of military libraries in Ukraine, determining the structure and typology of their funds;
- delineation of the network of libraries of the Armed Forces of Ukraine at the present stage;
- analysis of the current state of information resources of military book collections in the library system of the country;

- consideration of the experience of creating military-library Internet resources in Ukraine and the world;
- development of principles for improving the efficiency of the network of military libraries of Ukraine by creating a model of information web portal.

This work is a theoretical generalization and a new solution to problems related to the development of Internet resources of the network of military libraries of Ukraine in order to integrate them into the communications of the modern web space and a worthy representation of the Ukrainian military space segment.

The results of the research were tested in the complex of electronic full-text resources of the National Library of Ukraine named after VI Vernadsky. The scientific-organizational and scientific-methodical solutions offered in the dissertation research are a theoretical generalization and a new solution of a complex of problems connected with realization of electronic libraries in scientific communication as integrators of sources of scientific information.

The developed information block of the web navigator includes a wide range of documentary information resources of Ukraine and the world: sites of military libraries, scientific and educational electronic libraries and institutional repositories, sites of military educational institutions, collection of legal documents that will promote and prompt access to military information resources.

Keywords: military book collections, network of military libraries of Ukraine, information resources of military libraries, Internet resources of military subjects, portal, site of military library, website structure, development of library page, model of organization of military resources of Internet network.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Островська О. Військові бібліотеки на українських теренах: історія становлення та розвитку / О. Островська // Бібліотечний вісник. – 2017. – № 5. – С. 37-43.

2. Островська О. Ефективність сайтів українських військових бібліотек і інтернет-ресурсів військової тематики / О. Островська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 48. – С. 583-597.

3. Островська О. Аналіз зарубіжного досвіду створення сайтів військових бібліотек / О. Островська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 4. – С. 64-71.

4. Островська О. Мережа українських військових бібліотек: сучасний стан та перспективи входження в соціокомунікаційний простір / О. Островська // Бібліотечний вісник. – 2018. – № 1. – С. 9-18.

5. Островська О. Перспективи розвитку інформаційних ресурсів військових бібліотек України / О. Островська // Вісник Книжкової палати. – 2018. – № 9. – С. 30-34.

Статті у фахових виданнях, які занесено до міжнародних наукометричних баз, та у виданнях іноземних держав:

6. Островська О. Інтернет-портал мережі військових бібліотек України: структура та основні інформаційні складові / О. Островська // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2018. – VI (29), Is.178. – P. 62-64.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Островська О. Створення інтернет-навігатора військової тематики як структурної частини порталу військових бібліотек // Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек: матеріали міжнар. наук. конф. (3-5 жовт. 2017 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2017. – URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/user/view/id/1067>.

8. Островська О. Інформаційні ресурси військових бібліотек України – стратегія розвитку / О. Островська // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали міжнар. наук. конф. (15 трав. 2018 р.). – К. : КНУКіМ, 2018. – С. 167-169.

9. Островська О. Вебсайт військової бібліотеки як інформаційний портал / О. Островська // Модель бібліотеки XXI століття: матеріали міжнар. наук.-практ. і-net конф. (15 черв. 2018 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, наук. б-ка. – Харків, 2018. – URL : <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/index>.

10. Островська О. Нові можливості доступу до науково-інформаційних ресурсів бібліотек України / О. Островська // Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали міжнар. наук. конф. (6-8 жовт. 2020 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2020. – URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/node/5319>.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації:

11. Військові бібліотеки [Електронний ресурс] О. М. Островська // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Електрон. дані. – Київ, 2019. – Бібліогр. наприкінці ст. – URL : <https://my.su/xmcf>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1 СТАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	26
1.1 Наукова розробленість проблеми дослідження інформаційних ресурсів військових бібліотек	26
1.2 Методологічні засади дослідження.....	34
1.3 Виявлення та введення до наукового обігу термінології, яка стосується діяльності військових бібліотек	41
Висновки до розділу	44
РОЗДІЛ 2 ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ МЕРЕЖІ ВІЙСЬКОВИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ	48
2.1 Становлення і розвиток військових бібліотек в Україні.....	48
2.2 Мережа військових бібліотек України на сучасному етапі.....	61
2.3 Перспективи входження військових бібліотек до соціокомунікаційного простору	65
2.4 Аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду створення сайтів бібліотек оборонного відомства та інтернет-ресурсів військової тематики..	80
Висновки до розділу 2	107
РОЗДІЛ 3 ІНТЕРНЕТ-ПОРТАЛ МЕРЕЖІ ВІЙСЬКОВИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: СТРУКТУРА Й ОСНОВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СКЛАДОВІ.....	111
3.1 Модель інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України	111
3.2 Типовий сайт військової бібліотеки.....	133
3.3 Інтернет-навігатор військової тематики	147
Висновки до розділу 3	164
ВИСНОВКИ	167

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	171
ДОДАТКИ.....	194
<i>Додаток А</i> Список публікацій за темою дисертації.....	194
<i>Додаток Б</i> Друковані каталоги другої половини ХІХ – початку ХХ ст.	197
<i>Додаток В</i> Предметний рубрикатор (на основі УДК) інтернет-навігатора військової тематики	199
<i>Додаток Г</i> Приклади опису військово-бібліотечних інтернет-ресурсів.....	205
<i>Додаток Д</i> Практичне впровадження результатів дослідження.....	218

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БД	Бази даних
ЕІР	Електронні інформаційні ресурси
ЗСУ	Збройні Сили України
ІКТ	Інформаційно-комунікаційні технології
ІР	Інформаційні ресурси
МОУ	Міністерство оборони України
НБУВ	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Докорінні зміни, що відбуваються останніми роками в українському війську привертають увагу до військової сфери, відбувається її реформування, переоснащення, відродження. Інформаційному забезпеченню цих процесів сприяють бібліотечні установи.

Діяльність бібліотек у Збройних Силах України (ЗСУ) є частиною бібліотечної справи країни в цілому. Військові бібліотеки реалізують місію надання ресурсів і послуг, необхідних для інформаційного забезпечення військової науки і практики, військової освіти, а також задоволення індивідуальних бібліотечно-інформаційних потреб своїх користувачів. Книгозбірні беруть участь у процесі навчання, підготовки і виховання військових кадрів, забезпечують інформаційну підтримку наукових досліджень у галузі національної оборони і безпеки, ведуть культурно-просвітницьку роботу у військових частинах і в суспільстві загалом. Вони організовують діяльність в інтересах підтримання бойової готовності, зміцнення військової дисципліни, фахової кваліфікації, політичної, правової, моральної, трудової, художньо-естетичної культури військовослужбовців, членів їхніх сімей та працівників ЗСУ; також сприяють формуванню військовослужбовця як громадянина, патріота своєї держави, здатного відстоювати національні інтереси України.

Нагальною потребою є осучаснення бібліотек оборонного відомства, розширення їх функціонального простору, пристосування до роботи в нових умовах, що включає в себе також і формування інформаційного суспільства. Незамінну допомогу у вирішенні цих визначальних завдань може надати вивчення багатого історичного досвіду та сучасного стану документних фондів, науково-освітньої, культурно-дозвілдової, бібліографічної, інформаційної та просвітницької діяльності. З'являється потреба у здійсненні суттєвого оновлення бібліотечної мережі Збройних Сил України, координації

та модернізації їхньої діяльності, організації системної співпраці з цивільними бібліотеками, занесенні військових бібліотек до загальнобібліотечного простору держави і пристосуванні їх до сучасних соціокультурних умов.

Вступ людства в ХХІ століття з важким тягарем численних воєн і збройних конфліктів підтверджує, що проблеми запобігання війні і забезпечення військової безпеки залишаються головними темами сучасності. Надії на зниження військового протистояння виявляються ілюзорними і відкинутими реальним соціальним становищем. Зберігається ймовірність конфронтаційного розвитку міждержавних відносин, що свідчить про актуальність висновку відомого військового теоретика К. Клаузевіца про насильницьку природу війни як продовження державної політики певними засобами, а глобалізація інформаційних процесів все наполегливіше звертає увагу на проблеми інформаційних воєн [44].

У зміненій геополітичній ситуації Україна змушена міняти пріоритети військової політики і створювати якісно нову військову організацію, що спричинює трансформацію ментальних основ військової служби і зміну суспільної свідомості адекватно складним військово-політичним реаліям. Управління цими складними процесами в сучасних умовах вимагає всебічного осмислення історичного досвіду військового будівництва й обумовлює необхідність звернення до військової книги, яка послідовно відбила еволюцію складного виду людської діяльності, пов'язаної з веденням воєн, формуванням національної військової доктрини в її історичних формах і використанням друкованих засобів інформації в інтересах вирішення військово-політичних завдань. Це багато в чому залежить від рівня підготовки та морального духу українського війська, що визначається також і читанням військовослужбовців. Забезпечувати солдатів і офіцерів необхідною літературою покликані військові бібліотеки. Вони – невід'ємний елемент культурного, наукового, освітнього, просвітницького життя країни, минулого і сьогодення бібліотечної справи.

Однак, питання розвитку бібліотечної справи у Збройних Силах України малоопрацьовано. Спеціальних монографій чи дисертаційних досліджень, що розглядають історію зародження та формування системи військових бібліотек в Україні, розкривають етапи їх розвитку, зміни функцій у різні періоди становлення держави, особливості, а також сучасні проблеми діяльності, немає. Військові бібліотеки встигли накопичити за півтора століття чимало позитивного досвіду в роботі, який потребує ґрунтовного вивчення й узагальнення, що дасть змогу побачити загальну картину становлення й розвитку системи військових бібліотек в Україні, охарактеризувати кризовий стан і шляхи його подолання, запропонувати нові засади використання фондів військової літератури та включення актуальних ресурсів до інформаційного простору України.

Документні фонди військових бібліотек – стратегічний ресурс розвитку військової сфери суспільства, їхній інформаційний потенціал, який є основою інтелектуального та духовного прогресу військовослужбовців і працівників Збройних Сил України та виконує важливі соціальні функції акумулювання, зберігання та надання користувачам потрібної інформації.

Інформаційні ресурси військових книгозбірень в галузі військової справи досліджено недостатньо, що зумовлено специфікою військової служби, конфіденційністю, обмеженим доступом до джерел, правила користування якими встановлено регламентом військових міністерств і відомств.

У сучасних умовах вони являють собою органічне поєднання традиційних документних ресурсів на паперових носіях та електронних ресурсів локального або мережевого доступу. Тому питання формування, вдосконалення структури, способів ефективного використання та збереження інформаційних ресурсів військових бібліотек є одним із актуальних завдань.

У книгосховищах військових бібліотек зберігаються сотні тисяч унікальних видань, військових документів, рукописні матеріали, карти, ноти, фотографії тощо. З огляду на це набуває актуальності вивчення

інформаційних ресурсів військових книгозбірень, розкриття перспектив їх розвитку, підвищення ефективності діяльності мережі, а саме використання бібліотечного фонду через упровадження інноваційних технологій, розроблення універсальної моделі сучасного електронного інформаційного ресурсу та управління ним. Адже грамотно розроблена модель функціонування і розвитку інформаційних ресурсів військово-бібліотечної системи дала б змогу занести фонди військових бібліотек до сучасного соціокомунікаційного простору, піднести статус військової бібліотеки в очах військовослужбовців усіх категорій, організувати широку пропаганду фондів, залучити до бібліотечних фондів мережеві ресурси, повноцінно використовувати інформаційно-бібліотечний потенціал у сучасних суспільно-політичних умовах, зробити її привабливою не лише для читача-військовослужбовця, а й для широкого кола читачів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відбувається у напрямі виконання планових науково-дослідних тем Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: «Розробка технологічних засад та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки» (2014–2016 рр., № державної реєстрації 0114U001102); «Розвиток інтелектуальних бібліотечних технологій організації наукових електронних ресурсів» (2017–2019 рр., № державної реєстрації 0116U007921); «Бібліотечні портали знань» (2020–2022 рр., № державної реєстрації 0119U102421).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз стану інформаційних ресурсів військових бібліотек України, окреслення перспектив їх розвитку та створення сучасної моделі інформаційного ресурсу мережі військових бібліотек України.

Для досягнення мети у дисертаційній роботі передбачено виконання таких завдань:

- дослідження становлення й розвитку військових бібліотек в Україні, визначення структури та типології їх фондів;

- окреслення мережі бібліотек Збройних Сил України на сучасному етапі;
- аналіз актуального стану інформаційних ресурсів військових книгозбірень у бібліотечній системі країни;
- розгляд досвіду створення військово-бібліотечних інтернет-ресурсів в Україні та світі;
- розробка засад підвищення ефективності діяльності мережі військових бібліотек України шляхом створення моделі інформаційного вебпорталу.

Об’єкт дослідження – інформаційні ресурси мережі військових бібліотек України.

Предмет дослідження – стан, використання, збереження та перспективи розвитку інформаційних ресурсів бібліотек мережі.

Методи дослідження визначено специфікою дисертаційної роботи, які ґрунтуються на застосуванні комплексу наукових підходів і методів.

Досягненню мети й вирішенню завдань дисертації сприяло застосування основних принципів соціокомунікативного, системного, функціонального, інформаційного підходів, що дало можливість дослідити питання сучасної та перспективної організації військово-бібліотечних інформаційних ресурсів з погляду інформаційно-змістового та інформаційно-технологічного підходів, які відображено в специфіці діяльності військової книгозбірні як документно-комунікаційної інституції.

На різних етапах наукового опрацювання використовувалися відповідні методи, зокрема: аналіз документальних джерел інформації і термінологічний аналіз для концептуального осмислення проблеми і виділення сутнісних концептів бібліотечного вебсередовища. Порівняльний та системний аналіз використовувався для виявлення складнощів у розвитку електронного інформаційного простору і бібліотечного вебсередовища та встановлення міжсистемних зв’язків проблемної галузі. Моніторинг вебсередовища проводився для визначення його сучасного стану та рівня

розвитку, виявлення точок зростання. Методологія середовищного підходу використовувалася як основа для вивчення бібліотечного вебсередовища в контексті електронного інформаційного простору.

Наукова новизна одержаних результатів. Під час здійснення дисертаційного дослідження

було вперше:

- охарактеризовано особливості формування й розвитку військових бібліотек і започаткування їх мережі;
- розкрито сучасний стан інформаційних ресурсів мережі військових бібліотек України;
- окреслено перспективні напрями та обґрунтовано способи удосконалення доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотек мережі;
- запропоновано модель інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України, впровадження якого сприятиме доступу користувачів до бібліотечних ресурсів;

уточнено:

- визначення бібліотекознавчих термінів бібліотечно-військової тематики, зокрема: «військові бібліотеки», «військово-бібліотечна справа», «військово-бібліотечні ресурси» тощо;

удосконалено:

- основні принципи організації тематичного доступу до військових вебресурсів;

набув розвитку і надалі:

- комплекс науково-організаційних засад розвитку ресурсів військової тематики на основі створення спеціалізованих бібліотечних вебресурсів.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає у можливості застосування обґрунтованих науково-методичних підходів військовими бібліотеками у напрямі удосконалення доступу до їхніх

інформаційних ресурсів через сучасні електронні засоби комунікації. У процесі роботи над дослідженням було розроблено базові засади розбудови вебресурсів мережі військових бібліотек України.

Підготовлені дисертанткою науково-методичні рекомендації впроваджено для організації ресурсів інформаційного блоку військової тематики вебнавігатора порталу Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, що підтверджено Актом впровадження результатів дисертаційного дослідження від 10.06.2019 № 39/390. Розроблений інформаційний блок вебнавігатора містить широкий спектр документальних інформаційних ресурсів України та світу: сайти військових бібліотек, науково-освітні електронні бібліотеки й інституційні репозитарії, сайти військових навчальних закладів, зібрання нормативно-правових документів, що сприятиме популяризації та оперативному доступу до інформаційних ресурсів військової тематики.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, наукові результати та висновки одержані дисертанткою особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертації оприлюднювалися на наукових форумах різного рівня – семінарах та міжнародних конференціях: «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (3-5 жовтня 2017 р., Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, м. Київ); «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (15 травня 2018 р., Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ); «Модель бібліотеки ХХІ століття» (15 червня 2018 р., наукова бібліотека Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого <http://library.nlu.edu.ua>.); «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (6-8 листопада 2018 р., Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, м. Київ); «Бібліотека: місце традицій, простір інновацій» (30 листопада 2018 р., Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ); «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-

інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (6-8 жовтня 2020 р., Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, м. Київ).

Публікації. Результати дослідження викладено дисертанткою в 11 одноосібних статтях; 8 із них у виданнях, затверджених переліками ВАК України для апробації результатів кандидатських і докторських дисертацій, один – у зарубіжному науковому часописі «Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences».

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження, логікою наукового пізнання. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків (загальний обсяг основного тексту – 154 с. (6,5 авт. арк.)), списку використаних джерел, який налічує 226 позицій, та п'яти додатків. Матеріали дослідження були опубліковані в одинадцяти одноосібних публікаціях автора, з них у наукових фахових виданнях – вісім; загальний обсяг роботи становить 222 с.

РОЗДІЛ 1

СТАН ВИВЧЕННЯ ТЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Наукова розробленість проблеми дослідження інформаційних ресурсів військових бібліотек

Бібліотеки у Збройних Силах України, будучи складовою частиною інформаційної системи держави, виконують покладені на них завдання у взаємодії з органами військового управління, всіма підрозділами військових частин, бібліотеками, що належать до мережі бібліотек ЗСУ, бібліотечної системи України, культурно-освітніми і науковими установами та закладами ЗСУ, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України, діяльність яких пов'язана зі створенням, збиранням, обробкою, накопиченням і збереженням інформації.

У нормативних документах окреслено основні завдання діяльності бібліотек:

- здійснення бібліотечного, інформаційного, освітнього та культурного обслуговування користувачів бібліотек в інтересах усебічного й своєчасного забезпечення їхніх запитів на документи та інформацію, яка сприяє підвищенню загального, теоретичного, ідеологічного й культурного рівня, рівня військових знань, фахової та службової кваліфікації;
- сприяння засобами і формами бібліотечної діяльності підвищенню бойової готовності, організації бойової підготовки, зміцненню військової дисципліни, навчально-педагогічній та іншим видам діяльності Збройних Сил України;
- організація дозвілля і розвиток творчої самодіяльності військовослужбовців, членів їхніх сімей та працівників Збройних Сил України;

- сприяння впровадженню через бібліотечні ресурси передових методів навчання і виховання особового складу;
- виховання у військовослужбовців громадської активності, патріотизму, відповідальності за виконання військового обов'язку, морально-психологічної готовності до виконання службових завдань;
- збереження своїх бібліотечних фондів як загальнодержавного надбання, їх систематичне та планове поповнення новими виданнями;
- проведення заходів щодо поліпшення і розширення бібліотечних послуг на основі традиційних і нових інформаційних технологій, створення електронних каталогів бібліотечних фондів, їх функціонування і розвиток;
- виховання бібліотечно-інформаційної культури користувачів, прищеплення їм навичок користування інформаційними ресурсами бібліотеки [100, 101, 102].

Здійснюють виконання зазначених завдань найбільші військові книгозбірні країни, серед них:

- Наукова бібліотека Національного військово-історичного музею;
- бібліотека Центрального будинку офіцерів;
- бібліотека 58-го будинку офіцерів (м. Вінниця);
- бібліотека 60-го будинку офіцерів (м. Львів);
- бібліотека 5-го гарнізонного будинку офіцерів (м. Житомир);
- бібліотека 9-го гарнізонного будинку офіцерів (м. Харків);
- бібліотека 45-го гарнізонного будинку офіцерів (м. Миколаїв);
- бібліотека Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського;
- бібліотека Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного;

- бібліотека Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба;
- бібліотека Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
- бібліотека Військової академії (м. Одеса);
- бібліотека Військового інституту телекомунікацій та інформатизації;
- бібліотека Київського військового ліцею імені Івана Богуна та ін.

Аналіз досвіду їхньої роботи, стану інформаційних ресурсів послуговувало цінними даними для дослідження.

Важливими джерелами для вивчення історії формування книжкових зібрань військових бібліотек в Україні стали друковані каталоги військових, офіцерських зібрань, піхотних полків, бібліотек Київського й Одеського військових округів другої половини XIX ст. – початку XX ст., які зберігаються у фондах Національної бібліотеки імені В. І . Вернадського. Розгляд вісімнадцяти систематичних та алфавітних каталогів, що містили перелік книг і журналів для військових, доповнив загальну картину стану книжкового фонду (див. дод. Б).

Певну групу джерел становили енциклопедичні видання: Военная энциклопедия в 18 т. / под ред. В. О. Новицкого, А. В. Фон-Шварца и др. СПб., 1911-1915, Военный энциклопедический лексикон, издаваемый Обществом военных и литераторов... в 14 ч. / под. ред. Л. И. Зедделера СПб., 1838-1850, Советская военная энциклопедия в 8 т. / глава редкол. А. А. Гречко. М., 1976-1980, Библиотечная энциклопедия / науч. совет : В. В. Федоров (пред.) ; Рос. гос. б-ка ; [редкол. : Ю. А. Гриханов и др.]. М., 2007 [5, 15, 110, 42].

Так само простудійовано публікації щодо діяльності військових бібліотек, стану їхніх фондів у періодичних виданнях радянського періоду [2, 9, 121, 127, 128, 133] та періоду незалежності України [8, 57].

У процесі дослідження було проаналізовано публікації періодичних видань і видань, що продовжуються військової тематики. Переглянуто і вивчено: щорічник «Біла книга», збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень, збірник наукових праць «Військова освіта», Вісник Національного університету оборони імені І. Черняхівського, Воєнно-історичний вісник, журнал «Військо України», Військово-історичний альманах, газету «Народна армія», журнал «Наука і оборона», що дало змогу оцінити еволюцію ролі тамісця бібліотек оборонного відомства у системі онлайнових інформаційних відносин і прослідкувати основні тенденції в інформатизації військових книгозбірень.

Окремим аспектам дослідження військових книгозбірень присвячено дисертації, захищені в Російській Федерації, О. Н. Комарова «Библиотеки высшей военной школы России: этапы развития и современное состояние» (2002), С. Н. Лютова «Военная книга в России (вторая половина XIX – начало XX века)» (2004), М. В. Корякіна «Массовая военная библиотека как институт социализации военнослужащих» (2005), Л. Г. Новікової «Военно-морские библиотеки России: история формирования и развития фондов: XVIII – первая четверть XX вв.» (2007), А. М. Панченка «История военных библиотек в контексте развития библиотечного дела России (1802-1917 гг.)» (2016) [48, 73, 52, 82, 95].

Ці наукові праці висвітлюють історичні етапи зародження і розвитку військово-бібліотечної справи в Російській імперії та Радянському Союзі, доповнюють наявні в бібліотекознавстві знання про різні види діяльності військових бібліотек, порушують проблеми теперішнього становища книгозбірень.

У процесі роботи було детально досліджено деякі вебсайти зарубіжних і вітчизняних військових бібліотек, а також інтернет-ресурси військової тематики (див. дод. В). Аналіз європейських і американських військово-бібліотечних інтернет-ресурсів свідчить про потужні розробки сайтів. Подібний досвід може слугувати зразком і прикладом для впровадження

в Україні. Вітчизняні вебресурси військово-бібліотечної тематики потребують подальшого розвитку, розширення переліку продуктів і послуг, ефективних інструментів для професійного виконання своєї місії.

Джерельною базою для дослідження став доробок українських учених у вивченні окремих питань розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів і сервісів в Україні в різні періоди та основні тенденції наукових досліджень у галузі формування єдиного науково-інформаційного простору, впровадження інтернет-технологій бібліотеками України. До цієї проблематики зверталися К. В. Лобузін, І. В. Лобузін, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий, Л. Й. Костенко, Л. Я. Філіппова, Т. Ю. Гранчак, Г. В. Шемаєва, В. О. Копанєва, Т. О. Ярошенко, А. О. Чекмарьов [64, 66, 20, 15, 56, 119, 19, 129, 51, 135, 124].

Серед наявних праць є монографії, статті у фахових виданнях, доповіді на наукових конференціях тощо. Аналізуючи стан бібліотечних інформаційних ресурсів України, автори визнали його поки що незадовільним, відмітили здебільшого спонтанний характер інформатизації бібліотек і формування та інтеграцію інформаційних ресурсів бібліотечних установ.

Науковці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського такі, як О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий зазначають, що помітна вже сьогодні тенденція до об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек та інших інформаційних структур обіцяє нові можливості поряд із вдосконаленням технологій інформаційного виробництва як для розвитку соціальних структур українського суспільства, так і для продуктивного співробітництва із зарубіжжям [22].

Значний вплив на досягнення мети дисертаційної роботи здійснили наукові розробки провідних фахівців світового рівня, в яких одне з пріоритетних місць відведено впорядкуванню інформаційних ресурсів, у тому числі бібліотечних, порталів і сайтобудуванню. Серед них – Т. О'Рейлі, М. Е. Кейсі, Л. Е. Клайд, Л. Коен, Е. Дуйоль, С. Хенцель,

Б. Кулес, Т. Мосед, С. Рам, Р. Краут, А. Карен, Ю. Найк, Д. Шивалинг [172, 141, 143, 144, 147, 156, 161, 168, 175, 160, 170].

Презентація образу військової книгозбірні в інформаційному середовищі як потужного інформаційного інструменту, створеного для привернення уваги всіх учасників процесу до книг і читання, на сьогодні не можливе без вебсайту.

Періодичні видання, електронні публікації подають матеріали, де досліджуються, вивчаються, обговорюються питання створення вебсторінки, структури сайтів (рубрик, підрубрик), їх відвідуваність, цитування, методики програмування, формування контенту бібліотечних вебсайтів і вебсторінок, питання обслуговування за допомогою сайтів, облік віртуальних користувачів та ін. [14, 59, 62, 79, 84, 86, 89, 115, 138, 147, 160, 169, 171].

Розробка концепції створення контенту сайту і порталу стала одним із пріоритетних завдань бібліотек оборонного відомства [90].

Принципи створення сайтів розглядаються в публікаціях Т. Н. Харибіної та О. В. Кулевої [120, 61]. О. А. Сулова описує загальні вимоги до проектування концептуальної структури і наповнення вебсайтів, серед яких виділяє формулювання мети створення і розроблення структури сайту на основі аналізу й узагальнення результатів, вироблення загальних і локальних стратегій, орієнтацію на конкретні категорії споживачів [115]. Низка авторів аналізує структури окремих видів сайтів.

Розгляд методик дослідження сайтів (інформаційного наповнення, структури), створенню інформаційного образу об'єкта сайтобудування, оптимізації вебресурсів і проблемам їх впровадження присвячено публікації групи дослідників наукового й освітнього інтернет-простору – О. І. Алдохіної, Л. К. Боброва, Н. І. Гендіної та Н. І. Колкової, О. В. Кулевої, О. Д. Опариної, О. А. Михайлова, В. К. Степанова, Я. Л. Шрайберга [14, 7, 47, 62, 84, 79, 59, 132].

Деякі науковці виявляють інтерес щодо просування сайтів у світовому просторі інтернету [29, 59, 170]. І. Г. Крупнева просування сайтів вважає невід'ємною ланкою в обслуговуванні і маркетингової діяльності бібліотеки та знайомить з основними методами їх просування:

- реєстрація в довідниках ресурсів і пошукових системах;
- використання банерної реклами;
- обмін посиланнями і публікаціями з сайтами аналогічної тематики;
- участь у конференціях, тематичних форумах і системах розсилки [59].

Певну кількість публікацій присвячено питанням проектування сайтів. Фахівці подають загальні вимоги до проектування концептуальної структури і наповнення вебсайтів, розробляють методику моделювання і складання ескізів сайтів / порталів, виробляють загальні й локальні стратегії та ін. [7, 22, 79].

Можливості використання лінгвістичних засобів у процесі сайтобудування, зокрема для оптимізації розробки і підвищення якості контенту створюваних сайтів, досліджує Н. І. Гендіна [14].

На сьогодні у світі багато уваги приділено створенню різноманітних порталів. Особливе місце серед інформаційних джерел посідають електронні бібліотечні ресурси. Широке впровадження інтернет-технологій у бібліотечну практику дає змогу читачам безпосередньо з робочого місця або з дому переглядати електронні каталоги бібліотек і повнотекстові бібліотечні ресурси. Властивість порталів забезпечувати авторизований доступ до бібліотечних ресурсів є вирішальною у технології дистанційного навчання.

Знана вчена сучасності з бібліотечних електронних ресурсів і сервісів К. В. Лобузінна зазначає: «Для оптимізації зусиль користувачів вебресурсів необхідно застосовувати портальні рішення, які дозволяють організувати інтернет-комплекс, орієнтований на інформаційні потреби певної аудиторії. Інформаційні потреби наукової аудиторії користувачів мають свої

особливості і вимоги, пов'язані, в першу чергу, з необхідністю надання оперативного доступу до достовірних джерел наукової інформації, які пройшли рецензування та експертну оцінку» [72].

Практика організації бібліотечних сайтів і порталів як спеціального комунікативного каналу, технічні та програмні рішення щодо їх створення представлені в останніх публікаціях Н. Т. Задорожної, Т. А. Корякової, А. М. Клочка, К. В. Лобузіної, Н. С. Редькіної та інших авторів [24, 29, 45, 66, 105].

Принципи створення та побудови основних розділів будь-якого сайту, зокрема і бібліотечного, також критерії формування та інформаційного наповнення бібліотечних інтернет-порталів розглянуто в роботах Л. К. Боброва, О. В. Кулевої, О. Д. Опаріної, О. А. Суислової, Т. Н. Харибіної, Я. Л. Шрайберга, Л. А. Клайда, Р. Краута, А. Карена, Ю. Найка, Д. Шивалинга та Т. О'Рейла [7, 62, 84, 115, 120, 132, 143, 160, 170, 172].

Опрацьовані джерела доводять, що теоретичні, організаційні та технологічні аспекти розвитку інформаційних ресурсів військових бібліотек України не набули належного висвітлення в умовах застосування ІКТ та інтеграції в міжнародний інформаційний простір.

Останнім часом у зв'язку з упровадженням нових інформаційних технологій потенціал сучасних військових книгозбірень значною мірою характеризується можливостями забезпечення доступу до віддалених електронних баз даних і якістю баз даних власної генерації, збагаченням практики не тільки кінцевими продуктами та послугами, а й новими видами ресурсного забезпечення – лінгвістичного, програмного і технологічного.

Отже, проведений аналіз розглянутих джерел підтверджує актуальність обраної теми, мети та завдань, пов'язаних з вивченням інформаційних ресурсів українських військових книгозбірень, визначенням перспектив їх опрацювання і розвитку. Для подальшого розвитку теми необхідним є вибір методологічного інструментарію дослідження.

1.2 Методологічні засади дослідження

Методологічний інструментарій дисертаційної роботи дозволив системно підійти до вивчення об'єкта дослідження, використовуючи основні концептуальні підходи та методи для розкриття й обґрунтування головних положень дисертації.

Використання фундаментальних положень соціокомунікаційного, системного, функціонального, інформаційного підходів дало змогу дослідити питання сучасного стану та перспективної організації військово-бібліотечних інформаційних ресурсів з погляду інформаційно-змістового й інформаційно-технологічного підходів, що відображено в специфіці діяльності військової книгозбірні як документно-комунікаційної інституції; визначити умови і стратегічні напрями розвитку ЕІР зовнішнього та внутрішнього походження у бібліотечних установах оборонного відомства.

Соціокультурний підхід до вивчення інформаційних ресурсів військових бібліотек сприяв визначенню місця, ролі та перспектив розвитку веб-ресурсів мережі військових бібліотек у сучасному цифровому суспільстві.

Соціально-комунікаційна теорія знайшла відображення у працях Ю. Н. Столярова, В. О. Ільганаєвої, Н. Е. Кунанець, Т. Ю. Гранчак, Р. С. Гіляревського, І. О. Давидової, О. М. Кобєлева, Г. В. Шемаєвої та інших науковців[113, 28, 63, 18, 134,19, 46, 130]. Загалом, застосування соціально-комунікаційного підходу як основного в дисертаційній роботі дало змогу підтвердити важливість вивчення військово-бібліотечних ресурсів, розкриття їх змісту, структури, складових, визначити їх кризовий стан. Це дало змогу обґрунтувати перспективні моделі оптимізації інформаційних ресурсів військової тематики.

Для реалізації дослідницьких завдань використано метод інформаційного аналізу, за допомогою якого було досліджено загальні особливості, специфіку, розвиток вебсайтів військової тематики як документально-інформаційних

систем, окреслено комплекс актуальних питань формування та використання ресурсів вебсайту військової бібліотеки.

В основі інформаційного підходу лежить принцип інформаційності, згідно з яким:

- інформація є універсальною, фундаментальною категорією; практично всі процеси та явища мають інформаційну основу;
- інформація є носієм смислу (змісту) всіх процесів, що відбуваються в природі та суспільстві;
- усі наявні в природі та суспільстві взаємозв'язки мають інформаційний характер;
- Всесвіт – це широкий інформаційний простір, в якому функціонують і взаємодіють інформаційні системи різного рівня.

Одним із ключових моментів становлення військової бібліотеки як інформаційного центру є використання Інтернету як потужного маркетингового каналу в загальному комплексі маркетингу бібліотеки, що дозволяє здійснювати вивчення інформаційних потреб, комплектування і надбання інформаційних ресурсів відповідно до вимог споживачів інформації, надання бібліотечно-інформаційних послуг, адміністрування інформаційної діяльності.

Функціонування військової книгозбірні на сьогодні не можливе без вебсайту, який може бути як простим онлайнним довідником, так і ефективним інтерактивним інструментом з надання інформаційних послуг користувачам з різних міст і країн. Це залежить від технічних можливостей бібліотеки, кваліфікації технічного персоналу та фахового світосприйняття середньої і вищої керівної ланки установи. Його використання дозволяє бібліотеці стати відкритою для кожного потенційного користувача, значно розширити коло споживачів послуг і у такий спосіб зайняти визначальне місце в світовій інформаційній інфраструктурі.

Перші емпіричні дослідження проблем створення та розвитку сайтів бібліотек закордоном проводилися в середині 1990-х рр. Л. А. Клайдом з

використанням методу контент-аналізу [143]. Міні-дослідження 50 бібліотечних сайтів, створених в різних країнах (США, Канаді, Австралії, Швеції, Сінгапурі, Ірландії, Кувейті, Нової Зеландії та Норвегії), дало можливість виявити особливості бібліотечних вебсайтів закладів освіти, а також представити структуру і найбільш популярні рубрики бібліотечного сайту. Також було визначено, що бібліотеки закладів освіти не могли ефективно використовувати мережу для розвитку і просування своїх ресурсів, оскільки навички створення сайтів за допомогою гіпертекстової мови HTML, обов'язкової для будь-яких електронних публікацій в інтернеті, у бібліотечних фахівців (бібліотекарів) були відсутні [158]. Вони могли брати участь у створенні вебсторінок тільки на рівні своїх професійних практичних умінь: організації і наданні інформації, її оцінки та пошуку. До сьогодення збереглася аналогічна ситуація. Тому одним із напрямків досліджень в галузі створення бібліотечних сайтів, зокрема у військових книгозбірнях, є моделювання їх інформаційної структури.

На сторінках періодичних видань і в електронних публікаціях також детально вивчаються й обговорюються питання структури сайтів, також їх відвідуваність, цитування ресурсів, проблеми кореляції між кількістю відвідувань вебресурсів, часом їх створення, доходами організації та чисельністю її персоналу; методики програмування вебпорталів; обліку віртуальних користувачів і обслуговування за допомогою сайтів; формування контенту бібліотечних вебресурсів і вебсторінок.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних військово-бібліотечних вебресурсів виконувався, за методикою оцінки ефективного сайту об'єкта культури Н. І Гендіної [14], О. А. Михайлова [79], за такими напрямками:

- виявлення сайтів ресурсів військової та військово-бібліотечної тематики;
- визначення типів сайтів військової тематики;
- окреслення функціональних характеристик і напрямів діяльності сайтів військових бібліотек;

- з'ясування принципів структурування інформації на сайтах, зокрема складу рубрик і підрубрик;
- дослідження видів документів і ресурсів, поданих на сайтах;
- аналіз тематичного наповнення текстової інформації, представленої на сайтах;
- установлення цільового сегмента користувачів, складу груп зовнішніх і внутрішніх користувачів.

Порівняння інформаційних структур вітчизняних і зарубіжних військово-бібліотечних сайтів відповідно до методики О. В. Кулевої [62] показало, що представлена інформація ділиться на кілька груп – «проект», «сервіси» і «ресурси». Але найбільш повними (за кількістю рубрик і змістом) є перші дві групи. Цю тенденцію можна пояснити тим, що основні цілі створення сайтів цих організацій – це консолідація бібліотечної спільноти, забезпечення фахівців інформацією організаційного характеру, вирішення певних професійних завдань бібліотечної діяльності, а також забезпечення ефективної взаємодії фахівців. Ті та інші вирішують завдання об'єднання своїх ресурсів за тематичною або територіальною ознакою. Але корпоративні бібліотечні системи акцентують увагу на інтеграції електронних ресурсів (електронних каталогів і баз даних) для обслуговування читачів, асоціації та консорціуми – на інформаційному і організаційному забезпеченні професійної діяльності бібліотекарів. До того ж інформаційні структури сайтів і порталів бібліотек, корпоративних бібліотечних систем за основними блоками мають деяку схожість.

Також можна констатувати, що наразі відсутні чіткі рекомендації, критерії та методики дослідження структури сайтів і порталів. Так само немає документів, що вказують на підходи до структурування інформації, які визначали б склад і принципи угруповання інформації на сайті. На цю мить особливої уваги потребує стандартизація структурування інформації на сайтах.

Особливе значення для досягнення мети дисертаційного дослідження мають здобутки української вченої К. В. Лобузіної [71] у напрямі організаційних і методичних засад опрацювання документних масивів наукових бібліотек за допомогою об'єднання бібліотечних та комп'ютерних технологій, які реалізують інтелектуальний доступ до інформаційних ресурсів як інтегрованого інформаційного об'єкта і перетворюють її фонд у базу знань, де відбувається накопичення ресурсів і налагодження ефективного обміну знаннями в процесі документальної комунікації, і можуть бути запропоновані як моделі для корпоративних порталів наукових бібліотек.

Для реалізації можливості обґрунтування теоретико-методичних аспектів розробки перспективних напрямів організації інформаційних ресурсів мережі військових бібліотек застосовувався метод моделювання.

Сучасна наука розглядає модель як аналог, «замінник» оригіналу (зразок), що за певних умов відтворює властивості оригіналу, які цікавлять дослідника. Знаний філософ М. Вартофський характеризує моделі як «картини», що співвідносяться із чимось реальним [10].

Модель містить у собі потенційне знання, яке можна отримати, унаочнити й використати у практичних життєвих потребах. Саме цим й обумовлена «пророча» здатність модельного опису. Якщо в природничо-науковому середовищі моделювання нерідко вважають тільки математичним, то в гуманітарній сфері частіше використовуються змістовні моделі.

Побудова моделі майбутнього стану об'єкта є, власне кажучи, процесом прогнозування, настільки необхідним для ухвалення правильного рішення. До того ж через аналіз моделі складного соціального об'єкта (як умовного образу об'єкта в його майбутньому стані) ми одержуємо інформацію про дійсний об'єкт. Конструювання моделі відбувається на основі попереднього вивчення об'єкта й виділення його істотних характеристик.

Моделювання забезпечує цілісність підходу до вивчення військово-бібліотечного ресурсу, що зі свого боку дає можливість вибудувати систему його застосування й управління нею.

На думку О. В. Кулевої [62], моделювання змістовної частини бібліотечного сайту має відповідати таким принципам:

1. Системності, що діє на декількох рівнях:

а). Моделювання сайту загалом передбачає з'єднання низки підсистем:

- програмної (сукупність програм для підтримки сервісів і служб порталу);
- ресурсної (сукупність наданих інформаційних ресурсів, тобто продуктів і послуг) і призначеної для користувача (внутрішніх та зовнішніх користувачів).

б). Моделювання змістовної частини сайту передбачає кілька етапів – інформаційний (інформаційна структура сайту і його архітектура) та лінгвістичний дизайни.

2. Цілеспрямованості змістовної частини сайту, яка передбачає підпорядкованість інформаційної структури певній меті створення сайту. Але для збереження і посилення основного процесу, що веде до мети має працювати постулат вибору елементів інформації, а також розділів і підрозділів інформаційної структури відповідно до мети і завдань конкретної бібліотеки.

3. Структуруванню, ієрархічності (або багаторівневості) і типізації інформації на сайті – ці принципи необхідні для забезпечення взаємопов'язаності складових сайту (розділів і підрозділів) і цілісності інформаційної структури (або змістовної частини сайту).

4. Наступності, що передбачає збереження напрацьованого досвіду конкретної бібліотеки, ресурсів і коштів.

5. Безперервності розвитку, додатковості та поетапності моделювання сайту; неможливо на перших етапах моделювання передбачити все коло проблем, пов'язаних зі створенням сайту, оскільки бібліотечному сайту

властиві характеристики інтернет-середовища (деяка невизначеність і динамічність розвитку).

Результати теоретичного аналізу надали можливість розробити концептуальну модель порталу військових бібліотек, типовий сайт військової бібліотеки, інтернет-навігатор військової тематики.

Комплексний характер дослідження потребував використання методів термінологічного та порівняльного аналізу наявних військово-бібліотечних ресурсів. Термінологічний принцип передбачає вивчення історії термінів і позначуваних ними понять, розроблення або уточнення змісту й обсягу понять, установлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження.

Методологічною основою дисертації послуговували принципи історизму, об'єктивності, системності, які передбачають вивчення історії і сучасного стану військових бібліотек у взаємозв'язку із загальним розвитком бібліотечної справи в Україні. Історичний підхід дає змогу дослідити виникнення, формування і розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності задля виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей. З огляду на це особливого значення набувають вивчення історичного досвіду створення і розвитку військових бібліотек, аналіз та оцінка історичних подій, фактів, попередніх теорій у контексті їх виникнення, становлення і розвитку.

Особливості предмета дослідження зумовили застосування статистичного методу, результатом використання якого стало визначення загальної кількості військових бібліотек, каталогів і літератури в кожній з них. За допомогою хронологічного методу матеріал у дисертації викладено в часовій послідовності. Потреба у аналізі виявленого масиву книг і періодичних видань військових бібліотек спричинила звернення до джерелознавчих і книгознавчих методів. Використання сукупності розглянутих методів і принципів дало змогу всебічно і цілісно уявити стан

бібліотек оборонного відомства як складової частини бібліотечної справи в Україні.

Обрані наукові підходи та методи є найдоцільнішими для визначення перспектив розвитку інформаційних ресурсів українських військових книгозбірень. На їх основі необхідним було, по-перше, проаналізувати сучасний стан інформаційного ресурсу військових бібліотек у бібліотечній системі країни; по-друге, охарактеризувати розвиток мережі бібліотек у Збройних Силах України на сучасному етапі; по-третє, розробити засади підвищення ефективності діяльності мережі та використання бібліотечного фонду; по-четверте, створити емпіричну модель сучасного електронного інформаційного ресурсу військової тематики та управління ним.

1.3 Виявлення та введення до наукового обігу термінології, яка стосується діяльності військових бібліотек

Для розгляду стану й розвитку інформаційних ресурсів у військових книгозбірнях запропоновано дефініцію таких ключових понять: **«військова бібліотека»**, **«військово-бібліотечна справа»**, **«військово-бібліотечні ресурси»**.

Еволюція словосполучення **«військова бібліотека»** простежується за енциклопедичними виданнями XIX ст. В «Энциклопедическом лексиконе» А. А. Плюшара 1836 р. наведено статтю дипломата і бібліофіла К. М. Базілі, де подано визначення поняття бібліотеки: «Бібліотека <...> означає книгосховище. Воно вживається в сенсі: <...> зібрання книг різного роду, або таких, що відносяться до однієї галузі пізнання: в цьому випадку бібліотека називається спеціальною, і кажуть – бібліотека історична, медична, військова...». Отже, К. М. Базілі класифікував військові бібліотеки окремо, виділивши їх із загальної сукупності спеціальних бібліотек [95]. Через два роки поняття **«військова бібліотека»** було закріплено у «Военном энциклопедическом лексиконе, издаваемом Обществом военных

и литераторов...», у статті «Бібліотеки військові»: «Як зібрання різного роду творів, що відносяться до однієї будь-якої науки, носить назву Бібліотеки з додаванням спеціального імені тієї самої науки, то в подібному ж сенсі треба розуміти і Бібліотеки військові» [14]. В обох випадках до військової бібліотеки відносилося зібрання різного роду книг (творів), що належали «одній галузі знань» або «одній будь-якій науці», і називалася військова бібліотека спеціальною [95].

За сучасних умов доцільним є визначити **військові бібліотеки** як спеціальні галузеві бібліотеки, що забезпечують інформаційні, ідеологічні, науково-дослідні, освітні, культурні та інші потреби всього контингенту військовослужбовців усіх родів військ і працівників ЗСУ. Вони створюються в штабах, органах управління, з'єднаннях, військових частинах, закладах вищої освіти, в установах і організаціях Міністерства оборони України, яке є основоположником військових бібліотек і яке регламентує й координує діяльність бібліотек, у т.ч. інших систем і відомств.

На сьогодні постає питання щодо випадків застосування понять «військова бібліотека» та «воєнна бібліотека». Використовуючи ту чи іншу властивість у кожному конкретному випадку, фахівці доходили висновку, що «воєнний» – це той, який стосується війни. А «військовий» означає належність до війська, військової справи, узвичаєний, прийнятий у війську. На нашу думку, це суперечливий підхід і тому вимагає об'єктивного розгляду з метою встановлення істини у цій проблематиці.

Короткий аналіз основних наукових джерел свідчить, що поняття «війна» утворене від кореня «боя», «воя», який означає «бій», «бійня», «бойовище», «поле бою», «битви», «бешкетувати». Проте це не проста бійка, а зовнішня боротьба архаїчної спільноти з елементами організованості та з використанням допоміжних засобів (можливо мисливської зброї) задля захисту власних інтересів або агресії проти інших племен.

Унаслідок мовної еволюції відбулася трансформація первинного змісту та форми зазначених понять. Зокрема, під час формування давньоукраїнської

мови сталися історичні зміни в основі окремих слів, що стосувалися військової практики, приміром, «боювати» перетворилося на «воювати», а «война» на «війну». Від них походять такі слова як «воєнний», «воїн», «вояк», «воєнізований», «войовничий», «войовник» тощо [23].

Отже, як бачимо, слова «воєнний» і «військовий» утворені з одного кореня: «вой – вій» і є еквівалентними, не зважаючи на зовнішні відмінності. З цього ж самого кореня походить і таке поняття як «войско – військо». Тому коли вживається ознака «військова», «військовий», «військове», «військові», це свідчить про належність явища, предмета, терміна тощо не тільки до війська, але й безпосередньо до війни як засадничого мовного елемента у цій зв'язці.

З огляду на вищезазначений семантичний та етимологічний аналіз мовних елементів, вважаємо за доцільне застосовування словосполучення «військова бібліотека», а не «воєнна бібліотека». Тим більше, що в сучасній українській мові простежується тенденція щодо уникання вживання прикметника «воєнний» як кальки з російської мови.

Термін **«військово-бібліотечна справа»** вперше був вжитий в назві одного з відділів науково-бібліографічного журналу «Известия Императорской Николаевской военной академии» (1910-1914). В опублікованій в цьому відділі статті С. Д. Масловського зазначалося про необхідність пошуку «керівних підстав для організації, нової для нашої армії військово-бібліотечної справи» [95].

Отже, **військово-бібліотечна справа** – галузь інформаційної, виховної, культурно-освітньої діяльності, що функціонує як єдина багатоступінчаста система в масштабах Військового відомства і як складова частина загальної бібліотечної справи України. Сюди входить створення і розвиток мережі бібліотек, формування та обробка бібліотечних фондів, організація бібліотечного, інформаційного і довідково-бібліографічного

обслуговування користувачів бібліотек, підготовка бібліотечних кадрів, наукове та методичне забезпечення розвитку військових книгозбірень.

Військово-бібліотечні ресурси – це сукупність упорядкованої документованої інформації, що зберігається у військових бібліотеках та установах, і призначена для задоволення інформаційних (науково-дослідних, освітніх і культурних) потреб користувачів-військовослужбовців, включно з бібліотечними фондами, засобами інформаційно-комунікаційних технологій для їх опрацювання, зберігання і користування та інформаційними послугами, які на певних умовах надаються користувачам бібліотеки.

До складу сучасного військово-бібліотечного ресурсу, на нашу думку, мають входити:

- власний фонд документів на традиційних носіях;
- власна електронна бібліотека, депозитарій тощо;
- масив метаданих (бібліографічних, реферативних, прогностичних);
- віддалені ресурси (електронні бібліотеки, журнали, каталоги посилань на сайти з новинами, з бібліографічною, реферативною інформацією, повнотекстові бази даних, онлайн-словники, довідники й енциклопедії тощо), доступ до яких бібліотека має на комерційних або інших засадах;
- власні або залучені інформаційні послуги.

Висновки до розділу 1

Результати досліджень, представлені у першому розділі дисертаційної роботи, є підставою для таких висновків:

У контексті розроблення досліджуваної проблеми особливого значення набув доробок вітчизняних учених у розробці окремих питань розвитку інформаційних ресурсів в Україні – В. М. Горового, Л. А. Дубровіної, О. С. Онищенко, К. В. Лобузіної, Т. Ю. Гранчак, Л. Я. Філіпової та інших

фахівців, а також ідеї та соціокомунікаційні концепції таких відомих вчених як О. М. Кобелєва, В. О. Ільганаєвої, Р. С. Гіляревського, Г. В. Шемаєвої, та Т. О. Ярошенко.

Значний вплив на досягнення мети дисертаційної роботи здійснили наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, в яких відведено одне з пріоритетних місць створенню й розробці бібліотечних вебсайтів, вебпорталів. Серед них – Л. К. Бобров, Н. Т. Задоржна, О. В. Кулева, О. Д. Опаріна, Н. С. Редькіна, О. А. Суслова, Т. Н. Харибіна, Я. Л. Шрайберг, Л. А. Клайд, Р. Краут, А. Карен, Ю. Найк, Д. Шивалинг, Т. О'Рейл, С. Бенз та інші.

Виокремлено чотири групи публікацій: перша група – наукові роботи авторів, які досліджували становлення й розвиток військових бібліотек, стан їхніх фондів; друга – поєднує вивчення інформаційних ресурсів книгозбірень на сучасному етапі; третя – окреслює перспективи розвитку інформаційного ресурсу; четверта – створює моделі оптимізації використання інформаційного ресурсу бібліотек.

Теоретичною базою дисертаційної роботи є наукові концепції та теорії книгознавства, бібліотекознавства, соціальних комунікацій, викладені в працях українських і зарубіжних учених, а також результати досліджень відомих вітчизняних дослідників, які робили акцент на вивченні національного інформаційного ресурсу бібліотек.

Аналіз документальних джерел інформації та термінологічний аналіз сприяв концептуальному осмисленню проблеми і виділенню сутнісних концептів бібліотечного вебсередовища.

Методологічне підґрунтя для детального вивчення інформаційних ресурсів військових книгозбірень становить комплекс наукових підходів і методів дослідження. Застосування соціокомунікативного, системного підходів і моніторинг вебсередовища в поєднанні з такими методами як джерелознавчий пошук, аналіз профільних публікацій, контент-аналіз,

порівняння, моделювання дало змогу цілісно охарактеризувати військово-бібліотечні ресурси, їх кризовий стан і способи його подолання.

Обґрунтовано доцільність поєднання соціокомунікативного та системного підходів із методом моделювання для розробки теоретико-методичних аспектів перспективних напрямів організації інформаційних ресурсів мережі військових бібліотек.

Виявлено проблемні ситуації в розвитку електронного інформаційного простору і бібліотечного інтернет-середовища завдяки моніторингу вебсередовища.

Встановлено, що використання сукупності зазначених методів і принципів надало можливість цілісно розглянути стан бібліотек оборонного відомства та обґрунтувати перспективні моделі оптимізації інформаційних ресурсів військової тематики.

Запропоновано розширити бібліотечну термінологічну систему. Введено визначення ключових понять: «військова бібліотека», «військово-бібліотечна справа», «військово-бібліотечні ресурси».

Основні матеріали розділу відображено у таких публікаціях:

1. Островська О. Військові бібліотеки на українських теренах: історія становлення та розвитку / О. Островська // Бібліотечний вісник. – 2017. – № 5. – С. 37-43.

2. Островська О. Мережа українських військових бібліотек: сучасний стан та перспективи входження в соціокомунікаційний простір / О. Островська // Бібліотечний вісник. – 2018. – № 1. – С. 9-18.

3. Островська О. Перспективи розвитку інформаційних ресурсів військових бібліотек України: / О. Островська // Вісник Книжкової палати. – 2018. – № 9. – С. 30-34.

4. Островська О. Інформаційні ресурси військових бібліотек України – стратегія розвитку / О. Островська // Інформація, комунікація та управління

знаннями в глобалізованому світі : матеріали міжнар. наук. конф. (15 трав. 2018 р.). – К. : КНУКіМ, 2018. – С. 167-169.

5. Військові бібліотеки [Електронний ресурс] / О. Островська // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Електрон. дані. – Київ, 2019. – Бібліогр. наприкінці ст. – URL : <https://my.su/xmcsuf> (дата звернення: 11.03.2020). – Назва з екрану.

6. Островська О. Нові можливості доступу до науково-інформаційних ресурсів бібліотек України / О. Островська // Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали міжнар. наук. конф. (6-8 жовт. 2020 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2020. – URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/node/5319>.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ МЕРЕЖІ ВІЙСЬКОВИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

2.1 Становлення і розвиток військових бібліотек в Україні

Військові бібліотеки мають свої особливості створення та розвитку. Вони становлять самостійний різновид бібліотек, для яких характерні загальні й особливі типологічні ознаки, зумовлені специфікою армійського середовища, різними історичними, соціально-економічними, політичними, культурними чинниками.

Військові книгозбірні України починали формуватися в умовах розділеності територій в межах різних держав, що визначало специфіку наповнення фондів. Їх зародження сягає ще часів античності і середньовіччя, коли можновладці, воєначальники брали з собою досить великі валізи з книгами у військові походи. Більш-менш нормальний розвиток військових бібліотек як особливої галузі почався у XIX ст. Поява цих закладів зумовлена ускладненням військової справи, необхідністю здобувати знання щодо військової стратегії й тактики, озброєння, техніки, воєнного мистецтва.

На українських землях, які перебували в складі Російської імперії, офіцерські бібліотеки почали засновувати у першій половині XIX ст. Їх зазвичай формували самі офіцери із особистих колекцій, хоча чимало видань надходили як пожертви. Найчастіше такі книгозбірні виникали при навчальних закладах: Петровсько-Полтавському кадетському корпусі, юнкерських училищах у Києві, Чугуєві, Одесі, кавалерійському юнкерському училищі у м. Єлисаветграді, пізніше в кадетському корпусі у Сумах, морському кадетському корпусі у Севастополі та ін. Бібліотека Київського училища, незважаючи на недавнє відкриття, вирізнялася різноманітністю і корисністю зібрань книг для викладачів і юнкерів. У ній налічувалося 725

видань, з них: з військового відділу – 170; літератури – 200; історії, географії, природничих наук і математики – 355 томів [95].

На середину XIX ст. військові бібліотеки різного гатунку функціонували при всіх полках армії, в частинах артилерійського й інженерного відомств. Варто відзначити, що вони не вирізнялися системністю своєї роботи. Лише військові реформи 1860-1870 рр., зокрема діяльність «Комісії з облаштування військових бібліотек і військових зібрань», ухвалення цілої низки документів дали змогу закріпити їх статус, спеціалізацію, удосконалити організаційну структуру відповідно до конкретного призначення тієї чи іншої військової частини, впорядкувати систему комплектування та фінансування.

У липні 1862 р. в процесі військової реформи було створено Київський військовий округ як військово-адміністративну одиницю зі штабом у Києві. Штаб округу займався строювою та бойовою підготовкою військ, кадровими питаннями, опікувався артилерійським, інженерним, інтендантським, санітарним забезпеченням, здійснював військове судочинство, а також організовував культурно-просвітницьку роботу. При ньому формувалися архіви військової літератури, а згодом виникла і бібліотека. Каталог бібліотеки штабу Київського військового округу засвідчує повноцінність і різноманітність фондів. Вони мали такі відділи:

1. Військова історія.
2. Стратегія. Тактика.
3. Статути. Інструкція. Навчання військ (накази).
4. Інженерний.
5. Артилерія.
6. Військово-медичний.
7. Військова адміністрація.
8. Статистика та географія.
9. Загальна історія: науки і мистецтво.
10. Витончена література і суміш.

11. Словники. Перекладачі і довідкові видання.
12. Іноземний.
13. Карти, плани, альбоми.
14. Газети та журнали [36].

Цього ж року було організовано Одеський військовий округ. При його Штабі також функціонувала бібліотека. Вона мала багаті фонди, випускала алфавітні й систематичні каталоги своїх фондів [108]. У межах округу активно створювалися книгозбірні в полках (гарнізонах), батальйонах, на військово-морських базах у Херсоні, Одесі, Миколаєві. Наприклад, Севастопольська морська офіцерська бібліотека вважалася кращою книгозбірнею Європи. Її діяльність забезпечували справжні подвижники бібліотечної справи. Вони піклувалися про формування (поповнення та оновлення) фонду, видання друкованих каталогів, удосконалення структури книгозбірні. Севастопольська бібліотека відіграла значну роль у формуванні мережі бібліотек Півдня України, ефективно сприяючи просвіті, заснуванню подібних установ в інших морських портах, а її статут був зразком для інших книгозбірень країни [2].

Зростання кількості військових бібліотек, збільшення їх типового різноманіття у другій половині XIX ст. сприяли тому, що у військовому відомстві замислювалися над створенням військово-бібліотечної мережі. Її розвиток йшов швидкими темпами і на практиці показав свою життєздатність. Основою для створення мережевої структури військових бібліотек слугувало введення військово-окружної системи управління [96].

Створення бібліотек для нижчих чинів (перша солдатська бібліотека започаткована у 1850-му, матроська – у 1859-му р.) зумовлювалося насамперед необхідністю поширення грамотності серед солдатів і матросів, адже у цивільному житті переважна їх більшість не вміла ні читати, ні писати [54]. Початковий етап організації бібліотек для нижчих чинів полягав у тому, що вони формувалися не як спеціальні установи для зберігання і читання книг, а як певний набір друкованих видань для навчання солдат грамоті.

Друга половина XIX - початок XX ст. – час найбільш динамічного розвитку військово-бібліотечної справи. Цей період характеризується зростанням кількості бібліотек різних типів: полкових, офіцерських зібрань, військово-навчальних закладів, спеціальних (церковних, медичних, їдалень-читалень та ін.), солдатських (матроських).

Дислоковані на українських теренах піхотні полки (174-й піхотний Роменський полк [33], 130-й піхотний Херсонський полк [34], 56-й піхотний Житомирський полк [31], 168-й піхотний Миргородський полк [35], 173-й піхотний Каменецький полк [32], 20-й піхотний Галицький полк [40], 132-й піхотний Бендерський полк [109]) мали свої книгозбірні. Їхні фонди поділялися зазвичай на 10 відділів: військові науки та військове мистецтво; військове законодавство; математика; географія, етнографія, мандри; статистика; словесність; мовознавство; природничі науки; педагогіка і філософія; альбоми, карти, плани; журнали та газети.

Кращим порядком облаштування вирізнялися офіцерські бібліотеки в артилерійських частинах, що пояснюється не лише їх меншою кількістю, порівняно з підрозділами піхоти, але і більш високими вимогами до професійної підготовки офіцерів, а також гарною організованістю і фінансовою допомогою з боку командування. Один із тогочасних артилерійських журналів подає дані про бібліотеки в артилерійських частинах військових округів станом на 1868 р. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Бібліотеки в артилерійських частинах військових округів
(станом на 1868 р.)**

Військовий округ	Кількість бібліотек	Місце дислокації
1	2	3
Київський військовий округ	10	2 бригадні бібліотеки (11-а і 12-а польові артилерійські бригади); 8

		батареїних бібліотек (6-а кінно-артилерійська, 32-а і 33-я польові артилерійські бригади)
Одеський військовий округ	17	4 бригадні бібліотеки (13-а, 14-а і 15-а польові і 5-а паркова артилерійські бригади); 10 батареїних бібліотек (34-а польова, 4-а резервна, 4-а кінна і 2-а резервна кінна артилерійські бригади); по 1 бібліотеці в Керченській, Бендерській кріпосних артилеріях і Вознесенській польовій артилерії
Харківський військовий округ	9	4 бригадних бібліотеки (2-а кінно-артилерійська, 3-я, 5-а і 9-а піші резервні артилерійські бригади); 5 батареїних бібліотек (5-а кінно-артилерійська та 36-а піша артилерійські бригади). За приватним відомостями, бібліотека була при Шосткінському пороховому заводі.

Кардинально поліпшив становище книгозбірень Статут військових зібрань, ухвалений у 1874 р. Цей документ зобов'язував організовувати дозвілля військових, де бібліотека стояла на першому місці. Згодом на українських територіях почали функціонувати бібліотеки при Київському військовому зібранні [37], Офіцерському зібранні лейб-гвардії Волинського полку [39], Києво-Печерському військовому зібранні [30], Офіцерському зібранні 2-ї бригади 11-ї піхотної дивізії в Луцьку [98], Ровенському військовому зібранні [97], Одеському військовому зібранні [103].

1889 р. набуло чинності «Положення про офіцерські бібліотеки в Корпусі військових інженерів». Вибір книг для офіцерських бібліотек покладался на Інженерне відділення Військово-ученого комітету. Для книгозбірень виділялися казенні приміщення, що складалися з однієї або двох зручних кімнат, де б офіцери могли у вільний від служби час збиратися для читання. Меблі виготовлялися майстрами з інженерних команд. Положення передбачало створення нових книгозбірень у: Київському військовому окрузі при Київському окружному інженерному управлінні [38; 41] та в Одеському військовому окрузі при Керченському кріпосному інженерному управлінні, Бендерському кріпосному інженерному управлінні й Очаківському (Миколаївському) кріпосному інженерному управлінні.

Численну групу спеціальних бібліотек у військах становили:

а). церковні, які підпорядковувалися протопресвітеру армії і флоту, наприклад, церковно-полкова бібліотека при церкві 5-го гренадерського Київського полку [122], їдальня-читальня в Очаківській кріпосній артилерії [83];

б). медичні бібліотеки, які призначалися для військово-лікарського персоналу і осіб, що перебували на лікуванні в госпіталях і лазаретах;

в). військово-тюремні книгозбірні. Існування бібліотеки в Київській військовій в'язниці підтверджує такий факт. Згідно з рішенням загальних зборів читачів бібліотеки Інженерного управління Київського військового округу, для неї було передано 195 розрізнених номерів журналів літературного змісту [96].

У процесі Російсько-японської та Першої світової воєн бібліотеки набували досвіду функціонування в умовах ведення бойових дій. У військах з'являються похідні, дорожні, ешелонні, вагонні і на автомобілях, госпітальні, лазаретні книжкові зібрання, і навіть бібліотеки для військовополонених. Комплектували їх як для офіцерів, так і для нижчих чинів [96]. Військові бібліотеки накопичили чималий досвід роботи

в бойових умовах, серед поранених і військовополонених, який потім часто використовувався під час громадянської війни.

З початком Першої світової війни Союз визволення України саме за допомогою бібліотек здійснював національно-просвітницьку роботу серед полонених українців російської армії, які опинилися у таборах, розташованих в Австро-Угорщині та Німеччині. У належний спосіб бібліотечна справа була організована в таборі поблизу м. Фрайштадт (Австро-Угорщина). На 1 січня 1915 р. тамтешня книгозбірня налічувала 600 книжок (500 українських і 100 російських). У подальшому кількість літератури зростала. Так, у лютому 1915 р. вже налічувалось 2998 книг українською мовою і 813 – російською [76].

Усі видання були поставлені на облік і каталогізовані. Бібліотечний фонд складався з таких розділів:

- белетристика;
- історія;
- наука;
- політика;
- природознавство;
- економіка;
- сільське господарство;
- драматичні твори; бібліографія;
- журнали і календарі;
- релігійні видання [76].

Кожна українська таборова громада чи гурток створювали власну бібліотеку. Так, у бібліотеці товариства «Січ» на 1 січня 1918 р. нарахувалося 109 книжок українською мовою. У книгозбірні «Червоного Хреста» збиралися твори переважно російською мовою. У таборі Вецляр (Німеччина) громади утримували таборову та пересувну бібліотеки, головними джерелами поповнення яких стали надходження від СБУ, приватних жертводавців і купівля книжок в українських книгарнях.

У таборах Зальцведель і Раштат (Німеччина) книгозбірні обслуговували не тільки полонених, але і робітничі команди. Для них формували зазвичай маленькі бібліотечки (5 - 10 книг).

Бібліотечне будівництво в Червоній Армії в перші роки після революційних подій 1917 р. носило відбиток державних заходів, характерних для періоду воєнного комунізму: концентрація функцій керівництва, централізація друкованої продукції, підпорядкування діяльності бібліотечних установ завданням ідеологічного і культурного виховання.

У березні 1920 р. розробляється «Положення про бібліотечну справу в Червоній Армії», яке визначило основні принципи бібліотечного будівництва. Реорганізація бібліотечної мережі, що проводилася на основі нового «Положення», мала чітку мету – в умовах важкої економічної кризи забезпечити максимальне використання всіх книжкових ресурсів країни і бібліотек Червоної Армії в інтересах соціалістичного будівництва [53].

У період визвольних змагань 1917-1921 рр., діяльності Центральної Ради, Гетьманату, Української Народної Республіки розпочинається розбудова національно-культурної сфери українського суспільства. Створюється мережа національних установ і закладів, виникає доволі потужний суспільно-політичний рух української інтелігенції за створення національних бібліотек як дієвих чинників формування національної свідомості [20].

У 20-х рр. у Львові засновано Військову бібліотеку, яка згодом стала центром військових знань для науковців міста й офіцерського корпусу. До Військової бібліотеки надсилали обов'язковий примірник видань із Центральної військової бібліотеки у Варшаві та Військового науково-видавничого інституту. Чіткій організації роботи книгозбірні сприяла Бібліотечна рада, яку очолював начальник штабу, а членами були представники керівництва корпусу. Пріоритетними для фонду Військової бібліотеки були видання з теоретичних і практичних засад військової справи. Військова бібліотека акумулювала наукові розробки з історії давніх

ісучасних воєн, загальних та спеціальних воєнних доктрин, теоретичні й науково-методичні виклади військової справи [64].

У 1921-1923 рр. у дивізіях Армії УНР активно велася культурно-освітня робота з поширення національної свідомості серед інтернованих військовиків, якою опікувалися і створені книгозбірні. У таборі Пікуличі при штабі Запорозької дивізії діяла бібліотека з 236 книжок і читальня на 50-60 чоловік. У таборі у Петрикові також функціонувала читальня. Табір Ланцут нараховував 324 примірники книг у своїй бібліотеці, куди регулярно надходили українські часописи [112].

За Радянської України питанням бібліотечного будівництва велику увагу приділяють делегати Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників, що проходив з 1-го по 6-е червня 1926 р. у Харкові.

З'їзд окреслив «організаційні завдання біббудівництва на Україні», порядок створення бібліотечної мережі: «Всі бібліотеки масового користування, тобто за винятком лише підлеглих Головнауці, вузько-спеціальних, при-вузівських бібліотек і бібліотек військових, що існують на території УРСР, складають загальну мережу бібліотек політ-освітнього характеру» [13].

Зібрання бібліотекарів ухвалило «Положення про військову роботу бібліотек робочих клубів і сільбудів». У ньому було виділено розділи «Організація військового відділу бібліотеки» і «Зв'язок бібліотеки з військовою частиною», а також наголошувалося: «Для кращої організації військової роботи бібліотека налагоджує і підтримує постійний організаційний і ідейний зв'язок із бібліотекою і клубом найближчої військової частини, одержуючи від неї практичні вказівки й допомогу щодо військово-політичної роботи, яку провадить бібліотека. Допомога військових частин в роботі бібліотеки може виявлятися:

а). У сумісному складанні планів військової роботи бібліотеки й проробленні питань змісту й методів військової роботи.

б). В інструктуванні щодо організації і класифікації військового відділу бібліотеки.

в). У сумісному вивченні військової літератури й складанні рекомендаційних списків щодо окремих питань роботи.

г). У допомозі довідочній роботі бібліотеки в справах військового будівництва.

д). У допомозі щодо вибору військової літератури для поповнення бібліотеки й передплачування газет і журналів.

е). В участі активу військової частини в переведенні масової пропаганди книги в робочому клубі й сільбуді» [13].

У 30-і роки, в період загострення ідеологічної боротьби в суспільстві, здійснювалася подальша розбудова військово-бібліотечної мережі. У цей час бібліотеки армії і флоту активізували боротьбу з неписьменністю, розпочату ще в 20-і рр. в рамках Всеобучу. Вони надавали допомогу командуванню, партійним і комсомольським організаціям у зміцненні бойової і політичної підготовки Робітничо-Селянській Червоній Армії, згуртуванні червоноармійців і командного складу навколо партії, вихованню їх у дусі безмежної відданості соціалістичній батьківщині [53]. На той час існувало шість типів бібліотек:

1). великі військово-наукові бібліотеки, академічні (при військових академіях і деяких центральних військових управліннях і науково-дослідних установах). Вони обслуговували працівників відповідних установ, сприяючи їхній навчальній, науковій та організаційній роботі;

2). бібліотеки навчальних закладів, що діяли при військових школах і тимчасових курсах, з вузьким призначенням – обслуговувати навчальну роботу;

3). бібліотеки будинків Червоної армії, які були покликані задовольняти читацькі потреби командного складу, офіцерів запасу та членів їхніх сімей, курсантів ВНЗ, червоноармійців гарнізону;

4). полкові бібліотеки, що слугували базами для виділення фондів меншим підрозділам військової частини;

5). бібліотечки зі змінним складом літератури, які ще називали колективними абонементом або пересувками;

6). окремі самостійні дрібні бібліотеки, наприклад при складах, полігонах, майстернях тощо. Вони існували здебільшого позаштатно і діяли на громадських засадах.

Бібліотечна мережа на флоті була аналогічною сухопутній армійській: там також домінували пересувки на невеликих кораблях, підлодках, есмінцях; полкові бібліотеки на великих кораблях; бібліотеки військово-морських закладів освіти. У прикордонних частинах ОГПУ мережа також вибудовувалася за принципом основних і пересувних бібліотек.

Збереглися дані про військово-бібліотечну діяльність 30-х років XX ст. у Києві [26]. Ресурс військових бібліотек у місті характеризувався такими цифрами (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Ресурс військових бібліотек Києва 1930 року

Кількість військових бібліотек	Кількість книг	Пересічно книжок на 1 біб-ку	Коефіцієнт обігу книжок	Інтенсивність читання 1-го читача на рік	Кількість співробітників	Процент витрат на зарплату
5	310520	62,2	0,5	33,6	14	-----

1940-ві рр. виявилися для військових бібліотек нелегким випробуванням, особливо у перші місяці Другої світової війни, коли військово-бібліотечна мережа істотно скоротилася.

На тимчасово окупованій німецькими військами території, через відсутність єдиного плану евакуації культурних і матеріальних цінностей, було знищено цілу низку бібліотек окружних і гарнізонних будинків Червоної армії. Однак, завдяки зусиллям уряду, мережа бібліотек в армії вже у 1943 р. була не тільки відновлена, а й стала зростати. За часів війни добре

zareкомендували себе фронтові похідні бібліотеки полків і батальйонів, дивізійних клубів, будинків Червоної армії. Широко використовувалися забезпечені літературою агітпоїзди, агітмашини, вози, сани, на яких доставлялися книги до найвіддаленіших позицій. Багато дрібних військових підрозділів мали спеціальні валізи, де зберігалися невеликі бібліотеки. Варто наголосити, що під час війни в дивізіях на бібліотечну роботу щомісяця виділялося 3000 руб. [53].

У повоєнний час військові бібліотеки істотно поповнюють свої фонди, розвивають бібліографічну та культурно-масову роботу, зміцнюють матеріально-технічну базу, поглиблюють співпрацю всередині мережі. У 1946 р. затверджується «Положення про бібліотеки Збройних Сил Союзу РСР», яке внесло доповнення та зміни до «Положення» від 1934 р. Зокрема, новий документ впорядкував типологію військових бібліотек, чітко окреслив основні принципи організації їхньої діяльності [52].

У 1950-і й наступні роки військові бібліотеки стали центром підвищення військових і політичних знань особового складу частин і кораблів. Радянські військові бібліотеки були передусім інструментом політичного виховання військовослужбовців. Крім спеціальної військової літератури переважали політичні та суспільно-політичні видання. До них спрямовувалась більша частина накладів всіх видань, що продукувались спеціалізованим видавництвом Міністерства оборони СРСР – Військвидавком (Воениздатом – *рос.*). Діяльністю книгозбірень на рівні підрозділів, військових частин опікувалися політпрацівники, на макрорівні вони перебували в компетенції Головного політичного управління Радянської Армії і Військово-Морського флоту [58].

У 1970-1980 рр. поглиблюється співробітництво військових і флотських бібліотек та офіцерів-пропагандистів. Ця форма роботи набуває поширення після ухвалення «Положення про бібліотеки Радянської Армії і Військово-Морського флоту» у 1972 р., яке більше нагадувало збірник ідеологічних гасел, а не керівництво з конструктивної роботи [52].

Зі здобуттям незалежності Україна почала розбудовувати свою власну військово-бібліотечну мережу, що залишилась від колишніх Збройних Сил і Військово-Морського Флоту СРСР на її теренах. Це бібліотеки, що функціонували у структурі майже тридцять військових училищ, двох військових академій, кількох науково-дослідних інститутів, а також при кожній військовій частині, військовому гарнізоні, – загальною чисельністю майже 300 об'єктів. Новостворювані Збройні Сили України зазнавали постійних трансформацій, частина військових структур виявилися непотрібними у нових політичних і економічних умовах, наприклад, бази важкої бомбардувальної (стратегічної) авіації, ракетні війська з ядерним озброєнням та ін. Із розформуванням чи реорганізацією багатьох військових частин і структур припиняли існування і відповідні військові книгозбірні. Ті, що залишались, вимагали ґрунтовної чистки фондів від застарілої радянської політичної літератури, у той час як україномовної літератури військової і військово-патріотичної тематики видавалось обмаль.

Упродовж 1990-х рр. унаслідок гострої економічної кризи та браку фінансування через відчутне скорочення видатків на оборону припинилося централізоване комплектування гарнізонних бібліотек і бібліотек військових частин. Існувала лише директивно встановлена мінімальна передплата на періодичні видання військової тематики. Процес реформування військових закладів освіти на деякий час фактично паралізував бібліотечну систему відомства [87].

Наказом Міністра оборони України від 1 липня 2002 р. № 218 було затверджено «Положення про бібліотеки у Збройних Силах України» [99]. Цим документом регламентовано організацію бібліотечної роботи у ЗСУ, визначено статус, види та джерела фінансування бібліотек ЗСУ, склад, порядок комплектування, організацію й облік бібліотечних фондів і каталогів, порядок бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів військових книгозбірень. Нова редакція «Положення...» (наказ Міністра оборони України від

26 грудня 2013 р. № 916) [100], суттєві зміни до «Положення...», внесені згідно з Наказом Міністра оборони України від 11 грудня 2015 р., № 716 [101], наказ Генерального штабу ЗСУ від 28 червня 2018 р. № 239 «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, поповнення, перевірки, вилучення та списання документів з фондів бібліотек у Збройних Силах України» [102] дали змогу конкретизувати організаційні засади і мережу військових бібліотек, їх класифікацію та функції.

2.2 Мережа військових бібліотек України на сучасному етапі

У сучасних умовах мережа військових бібліотек України репрезентована сукупністю бібліотек, об'єднаних за ознакою відомчої приналежності до військової сфери, що функціонують як структурні підрозділи органів військового управління, з'єднань, військових частин, науково-дослідних установ, закладів освіти (ліцеїв, інститутів, академій) військового профілю, військових навчальних підрозділів (кафедр) закладів вищої освіти, установ і організацій ЗСУ.

За функціональним призначенням, складом фондів, а також контингентом користувачів бібліотеки поділяються на публічні та спеціальні.

- **публічні бібліотеки**, що є універсальними бібліотечно-інформаційними, культурно-просвітницькими структурними підрозділами військових частин, закладів і установ;
- **спеціальні бібліотеки** – освітні, наукові, науково-допоміжні підрозділи, перед якими поставлене завдання бібліотечно-інформаційного забезпечення освітньої, наукової, науково-дослідної діяльності військових частин, закладів і установ в інтересах розвитку військової теорії і практики, озброєння і військової техніки, професійної підготовки офіцерів.

До публічних бібліотечних установ віднесено бібліотеки будинків офіцерів, бібліотеки клубів військових частин, фонди художньої літератури

бібліотек вищих військових закладів освіти та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти. При деяких публічних бібліотеках сформовані фонди спеціальної літератури, з огляду на специфіку, характер і потреби діяльності військового закладу.

Функції центральної публічної бібліотеки виконує бібліотека Центрального будинку офіцерів Збройних Сил України, яка є науково-методичним центром для всіх бібліотек ЗСУ. Її місія – формування світогляду читачів у галузі військових наук, розвиток інтересів користувачів, пов’язаних з безпекою і обороноздатністю, а також суміжних з ними науками. Фонди цієї установи зберігають книги, журнали, навчальну літературу, спеціальні документи (стародруки, рукописи, фотографії, карти, військові нагороди, документи про життя військовослужбовців та ін.). Поряд з матеріалами з військової історії, обороноздатності країни і міжнародної безпеки, що становлять основу колекції, книгозбірня має великі збірки з таких галузей, як політологія, міжнародні відносини, управління, маркетинг, економіка, право, соціологія, педагогіка, психологія, філософія, релігієзнавство тощо.

До спеціальних бібліотек Збройних Сил України належать наукові бібліотеки, бібліотеки військових закладів вищої освіти, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, довідкові бібліотеки, фонди довідкової або науково-технічної інформації установ і закладів Збройних Сил України. Їх фонди орієнтовані на сприяння процесам навчання, підготовки і виховання військових кадрів, вони здійснюють інформаційну підтримку наукових досліджень у галузі національної оборони і безпеки, а також проводять велику культурно-просвітницьку роботу.

Центральною установою серед спеціальних бібліотек є бібліотека Національного університету оборони України ім. І. Д. Черняховського, яка організовує зберігання та використання навчальної та наукової літератури, надає

консультативно-методичну допомогу, проводить навчально-методичні збори, семінари, видає методичні та бібліографічні посібники.

Наукові бібліотеки зобов'язані надавати ресурси і послуги, необхідні для роботи штабів і управлінь, готувати інформаційно-довідкові матеріали для службової діяльності. До таких установ віднесено бібліотеки:

- органів військового управління Збройних Сил України;
- науково-дослідних установ ЗСУ;
- науково-технічні військові бібліотеки установ і закладів;
- фонди науково-технічної інформації військових закладів вищої освіти та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти;
- науково-історичні бібліотеки.

До останніх належать, зокрема, військові бібліотеки музеїв МОУ, які дбайливо зберігають і поповнюють книжкові фонди, цінні колекції картографічних і фотографічних документів. Так, наукова бібліотека Національного військово-історичного музею України утримує і систематично комплектує книжковий фонд вітчизняної і зарубіжної військово-історичної, суспільно-політичної, мемуарної, музезнавчої, художньої і спеціальної літератури за профілем музею, виявляє, збирає, систематизує цінні книги, фондові матеріали, колекції журналів і газет, зібрання книг видатних воєначальників, рукописи спогадів ветеранів воєн та Збройних Сил, веде культурно-просвітницьку роботу.

Бібліотеки військових закладів вищої освіти та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти за характером фондів та функціональним призначенням є універсальними бібліотеками. Вони забезпечують навчальною літературою, інформаційними, довідковими матеріалами навчальний процес, науково-дослідну, виховну роботу та повсякденну діяльність

освітніх закладів. Їхні фахівці комплектують, організовують зберігання і використання загальнодоступних навчальних методичних посібників, матеріалів наукових конференцій, дисертацій, рефератів і дипломних робіт, підготовлених у військовому виші, інших бібліотечних ресурсів, розробляють і видають методичні посібники за відповідним профілем.

Персонал бібліотек військових училищ та інститутів, прагнучи зробити навчальні програми більш змістовними, цікавими, не обмежуються у процесі комплектування фондів тільки фаховою літературою. До бібліотечних ресурсів з урахуванням побажань користувачів і рекомендацій фахівців включаються видання з права, соціології, етнографії та мистецтва, художньої літератури. Фонди бібліотек військових закладів освіти вирізняються наявністю колекцій старовинних і цінних видань, багато з яких віднесено до національної культурної спадщини.

Довідкові бібліотеки та фонди довідкової інформації установ і закладів Збройних Сил України призначені для забезпечення необхідною спеціалізованою інформацією та документами за окремою дисципліною чи галуззю знань поточної діяльності установ і закладів Збройних Сил України, що не займаються навчальною та науковою діяльністю.

Особливе місце в мережі бібліотек Міністерства оборони України займають **сховища документів з обмеженим доступом**, де зберігаються секретні видання, секретна науково-технічна документація, інші важливі документи, матеріальні носії інформації, які містять дані з обмеженим доступом. Персоналом ведеться їх ретельне зберігання, використання та перевірка наявності носіїв такої інформації відповідно до вимог законодавства у сфері захисту інформації з обмеженим доступом.

Бібліотечна мережа Збройних Сил України нараховує 251 установу із загальним книжковим фондом 3 055 900 примірників (станом на 2016 р).

2.3 Перспективи входження військових бібліотек до соціокомунікаційного простору

У сьогоденних реаліях інформаційні ресурси військових книгозбірень являють собою органічне поєднання традиційних документних ресурсів на паперових носіях та електронних ресурсів локального або мережевого доступу. Тому питання формування, вдосконалення структури, способів ефективного використання та збереження інформаційних ресурсів військових бібліотек є одним із актуальних завдань.

Це окреслено в нормативних документах і сформовано політику щодо інформаційних ресурсів військових бібліотек, яка полягає у спрямуванні і керуванні ефективними, високоякісними колекціями й електронним доступом до ІР відповідно до завдань військової частини (закладу або установи), яку обслуговує бібліотека, а також за суміжними галузями знань, пов'язаними з вирішенням службових завдань, місії і цілей військових бібліотек, означених у стратегічних документах планування і політики Збройних Сил України. Збір ресурсів інформації військових книгозбірень розробляють на основі спільних зусиль структурних підрозділів органів управління, з'єднань, військових частин, військових закладів вищої освіти, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, установ і організацій Збройних Сил України. Це досягається завдяки відбору, придбанню і управлінню ресурсами в електронних, друкованих та інших форматах для задоволення поточного і довгострокового забезпечення інформаційних, ідеологічних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотек. Військовослужбовці та члени їхніх сімей є основними користувачами інформаційних ресурсів бібліотек оборонного відомства [99].

Ця політика буде регулярно переглядатися з урахуванням наукових розробок у Збройних Силах України, зберігати актуальність до мінливих функції сьогодення.

Під час розроблення політики створення військової інформаційної інфраструктури дуже важливу увагу приділено таким критеріям:

1. Відбір фондів і доступ до онлайн-матеріалів є обміркованим та керується загальноприйнятими критеріями, викладеними в цій політиці, а також конкретними критеріями, узгодженими між культурно-освітніми і науковими установами та закладами Збройних Сил України.

2. Фінансування, доступне для придбання інформаційних ресурсів розподіляється відповідно до моделі розподілу фінансових ресурсів, прийнятих у Збройних Силах України.

3. Бібліотечна установа повинна працювати в тісній співпраці з органами військового управління, всіма підрозділами військових частин, бібліотеками, що належать до мережі бібліотек Збройних Сил України, бібліотечної системи України, культурно-освітніми і науковими установами та закладами Збройних Сил України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України, діяльність яких пов'язана зі створенням, збиранням, обробкою, накопиченням і збереженням інформації для забезпечення того, щоб:

- узгоджувати вибір, найкращим чином використовувати наявний бюджет інформаційних ресурсів;
- своєчасно надавати дані щодо нових надходжень для оптимізації інформаційної підтримки своєї діяльності;
- регулярно очищувати і оновлювати фонд і онлайн ресурси, щоб зберегти актуальність і простоту використання;
- готувати програми з інформаційних навичок для полегшення використання фондів і інтернет-ресурсів;
- розробляти ефективні послуги доставки документів;
- просувати схеми, що забезпечують доступ до фондів інших бібліотек.

4. Підходи до формування фондів і ресурсів повинні мати чіткі уявлення про поточні потреби користувачів-військовослужбовців. Завдання

відбору стають все більш складними у міру зростання числа продуктів і безлічі форматів (друкованих видань, онлайн-ресурсів, аудіо- / відеоматеріалів, ефективних послуг доставляння документів, просування схем, що забезпечують доступ до фондів інших бібліотек і т.д.) ресурсів, діапазону доступних варіантів доставляння інформації. Необхідно виконати два основні кроки для включення необхідних ресурсів до бібліотеки, щоб найбільш потрібна інформація потрапляла до військовослужбовців, членів їхніх сімей та працівників ЗСУ:

- визначити потреби користувачів;
- розробити політику розвитку колекції і політику відбору для забезпечення об'єктивності і послідовності в процесі відбору.

5. Відповідальністю бібліотек оборонного відомства є забезпечення і розвиток інформаційних ресурсів, гарантування їх актуальності до мінливого сьогодення і зосередження цих ресурсів на користувачах і їхніх інформаційних потребах.

6. Військовослужбовці та їхні сім'ї є основними користувачами інформаційних ресурсів бібліотеки. Передбачається, що ця політика буде використовуватися в таких випадках:

- здійснення бібліотечного, інформаційного, освітнього та культурного обслуговування користувачів бібліотек в інтересах усебічного й своєчасного забезпечення їхніх запитів на документи й інформацію, яка сприяє підвищенню загального, теоретичного, ідеологічного й культурного рівня, рівня військових знань, фахової та службової кваліфікації;
- сприяння засобами і формами бібліотечної діяльності підвищенню бойової готовності, організації бойової підготовки, зміцненню військової дисципліни, навчально-педагогічній та іншим видам діяльності Збройних Сил України;

- організація дозвілля й розвиток творчої самодіяльності військовослужбовців, їхню родину та працівників Збройних Сил України;
- допомога у впровадженні через бібліотечні ресурси передових методів навчання і виховання особового складу;
- виховання у військовослужбовців громадської активності, патріотизму, відповідальності за виконання військового обов'язку, морально-психологічної готовності до виконання службових завдань;
- збереження своїх бібліотечних фондів як загальнодержавного надбання, їх систематичне та планове поповнення новими виданнями;
- проведення заходів щодо поліпшення і розширення бібліотечних послуг на основі традиційних і нових інформаційних технологій, створення електронних каталогів бібліотечних фондів, їх функціонування і розвиток;
- підвищення рівня бібліотечно-інформаційної культури користувачів, прищеплення їм навичок користування інформаційними ресурсами бібліотеки.

Військова справа – узагальнений термін, який у широкому розумінні охоплює всі питання військової теорії та практики, пов'язаної з будівництвом, підготовкою й діями збройних сил держави у мирний і воєнний час, а також підготовкою населення на випадок війни. Через багатoproфільність військової справи документи, присвячені її окремим проблемам, публікуються та бібліографуються у виданнях і базах даних різних галузей науки і практики: історії, політології, соціології, економіці, авіаційному й морському транспорту, техніці, космонавтиці, медицині.

У структурі видань з військової тематики значну кількість публікацій становлять наукові розвідки з історії українського війська, повернення

правдивих її сторінок, художні твори про військо і війну та розробки, дослідження в цій галузі.

У складі тематичних інформаційних ресурсів виділяють, зокрема, видання, що продовжуються та періодичні видання, основними з яких є:

1. *Щорічник* «Біла книга», «Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень», збірник наукових праць «Військова освіта», «Вісник Національного університету оборони імені І. Черняховського», «Воєнно-історичний вісник», «Держава і армія»: «Вісник національного університету "Львівська політехніка"», військово-історичний збірник «Полігон».

2. *Журнали*: «Авиация и Время», «Артиллерийское и стрелковое вооружение», «Атлантична панорама», «Військо України», «Військово-історичний альманах», «Військово-історичний меридіан» (електронний науковий фаховий журнал), «Оружие и охота», «Воєнна історія», «Військовий кур'єр України», «Камуфляж», «Капелан», «Клинок», «Кордон», «Маркер», «Миротворець», «Морська держава», «Наука і оборона», «Однострій», «Офіцер України», «Право військової сфери», «Системи озброєння і військова техніка», «Сучасні інформаційні технології у сфері бізнеса та оборони».

3. *Газети*: «Народна Армія», «Крила України», «Флот України», «Прикордонник України».

4. *Видавництва і видавничі організації*, що видають книги воєнно-військової тематики: Видавництво Міністерства оборони України, «Азимут-Україна», «Астон», «Варта», Видавець Паливода А.В., Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», «Орієнтир», «Піраміда», «Фоліо» та ін.

5. *Мультимедійні ресурси*: телеканал «Бриз», військове радіо «Армія FM», «АрміяInform».

Потужним джерелом військових інформаційних ресурсів є фонди військових бібліотек. До них належать книги та інші друковані видання, рукописи, аудіовізуальні матеріали, інші матеріальні носії інформації.

Фонди бібліотек становлять єдиний бібліотечний фонд Збройних Сил України.

Склад фонду комплектується згідно з профілем бібліотеки, завданням навчання і виховання особового складу. У наукових бібліотеках формують фонди переважно відповідно до завдань військової частини закладу або установи, яку обслуговує бібліотека, а також за суміжними галузями знань, пов'язаними з вирішенням службових завдань. Публічні бібліотеки добирають ресурси за всіма галузями знань. Бібліотеки військових закладів вищої освіти та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти комплектуються за всіма або за більшістю галузей знань, але більшою кількістю примірників навчальної літератури.

Комплектування фондів бібліотек здійснюють за напрямками:

- придбання документів у бібліотечних колекторах і торгових організаціях, передплати на періодичні видання;
- за допомогою безкоштовного комплектування;
- на основі планового забезпечення бібліотек через відповідні управління центрального апарату Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України;
- у формі документообміну з іншими бібліотеками дублетними примірниками документів (за наявності понад п'яти примірників);
- шляхом отримання документів у дарунок від юридичних і фізичних осіб чи різного виду депонування документів;
- шляхом отримання книг від внутрішньодержавного і міждержавного обміну та з інших джерел, якщо вони не суперечать вимогам нормативно-правових актів щодо бібліотечної справи в Україні.

Наведемо приклади організації документних фондів у найбільших книгозбірнях оборонного відомства.

Бібліотека Центрального будинку офіцерів Збройних Сил України.

Загальний фонд цієї установи налічує 72 тис. 588 екземплярів. Тут

зберігаються книги, журнали, навчальна література, спеціальні документи (стародруки, рукописи, фотографії, карти, військові нагороди, документи про життя військовослужбовців та ін.). Разом з матеріалами з військової історії, обороноздатності країни і міжнародної безпеки, що становлять основу колекції, книгозбірня має великі збірки з таких галузей, як політологія, міжнародні відносини, управління, маркетинг, економіка, право, соціологія, педагогіка, психологія, філософія і релігієзнавство тощо [187].

Бібліотека Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Фонд книгозбірні є унікальним за наявністю потужного військового сегменту. Він налічує 205 тис. 143 примірника документів, які за галузями знань розподіляються на воєнну та військово-технічну літературу, суспільно-політичну, технічну, природничий цикл, гуманітарний цикл, мистецтво та спорт, художню літературу.

Окрім того, бібліотека містить фонд власних видань академії, фонд авторефератів дисертацій, звіти НДР, фонд випускних робіт курсантів, фонд бази даних «Електронна книга».

Гордістю бібліотеки є фонд рідкісної книги, який нараховує 1055 примірників. Найстаріші друковані видання – це книги «Родословник Князей Великих и удельных родов» 1793 року та «Образование древних народов» 1795 р.

Складова частина бібліотечного фонду – періодика: майже 85 найменувань періодичних видань різних років, у тому числі газети, видані під час Другої світової війни.

Бібліотечні фахівці створюють електронні копії навчальної літератури у зручному форматі оцифрування книг DJVU [185].

Бібліотека Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Фонд книгозбірні становить 674 862 примірника і є універсальним. Це зібрання творів з військових наук, стратегії та тактики ведення воєн і бойових дій, з історії воєнного мистецтва, з військової техніки та озброєння військ. Особливо повно в фондах представлено видання

з авіаційної техніки, озброєння військ протиповітряної оборони, ракетних і радіотехнічних військ. Також репрезентовано літературу з гуманітарних питань, природознавства, математики, мовознавства, довідкову літературу тощо

Фонд наукової та навчальної літератури нараховує 642 734 прим., фонд рідкісних книг, рукописів, архіву – 19 463 прим., фонд стандартів – 9 427 прим., фонд періодичних видань – 3 238 прим.

Фонд рідкісних книг містить видання з 1803 р. Серед цих видань – «Очеркъ современнаго состоянія артилеріи» (1882), «Энциклопедія военныхъ и морськихъ наукъ» (1883-1893), «Энциклопедическій словарь» Ф.А. Брокгауза, І.А. Ефрона (1890-1904), «Сборникъ новѣйшихъ свѣдѣній о вооруженныхъ силахъ европейскихъ и азійскихъ государствъ» (1900), «Военная энциклопедія» (1911-1915).

Задля збереження найбільш цінних, рідкісних книг протягом 1993-1994 рр. був сформований фонд РКРА, який складався з: фонду рідкісних книг, рукописів та архіву. Також у фонді зібрано депоновані рукописи. В архіві бібліотеки містяться всі видання друкарні університету, звіти з науково-дослідних робіт, дисертації, навчальні плани та програми [186].

Бібліотека Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Багатогалузевий універсальний фонд налічує близько 35 тис. примірників документів, з яких близько 80 % – навчальна література. Широко представлено довідкову та нормативну літературу, що в кількісному показнику становить близько 3,5 тис. примірників. Окремо розміщено фонд літератури з грифом «Для службового користування».

Більшою частиною книг фонду репрезентовано військову та військово-технічну літературу, а також навчальні посібники та підручники з гуманітарних і суспільних наук (мовознавства, історії, філософії, економіки, права, педагогіки, психології, етики, естетики тощо). Є у фонді видання з історії культури, мистецтва та спорту. Продовжується поповнення фонду

бібліотеки художньою літературою, а саме творами видатних вітчизняних і зарубіжних майстрів художнього слова.

Електронні тексти:

- Бібліотека ВІКНУ.
- Підручники, навчальні посібники, курси лекцій.
- Словники.
- Монографії.
- Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (військово-спеціальні науки).
- Збірник наукових праць Військового інституту.
- Тези доповідей конференцій.
- Газета «Універсant» [180].

Бібліотека Військового інституту телекомунікацій та інформатизації. Заснована у 1926 році книгозбірня сьогодні є бібліотечно-бібліографічним, культурно-просвітницьким підрозділом інституту. Вона робить вагомий внесок у бібліотечно-інформаційне, освітнє та культурне обслуговування наукових і науково-педагогічних працівників, докторантів, ад'юнктів, робітників інституту, військовослужбовців і працівників ЗСУ інституту, курсантів, студентів. Задовольняє інформаційні запити користувачів, сприяє підвищенню їхнього загальнотеоретичного, ідеологічного та культурного рівня, рівня військових знань, фахової та службової кваліфікації, бойової готовності, зміцнення військової дисципліни.

Бібліотечний фонд має понад 172 041 примірникосновного фонду літератури, 80 комплектів періодичних видань та 7 688 примірників літератури з грифом «Для службового користування» і розподілений на типи:

- фонд навчальної літератури;
- фонд читального залу;
- фонд художньої літератури;
- фонд періодичних видань;
- фонд літератури з грифом «ДСК» [181].

Бібліотека 25-го гарнізонного будинку офіцерів, м. Житомир.
Бібліотека налічує більше, ніж 30 тис. примірників книг з різних галузей знань. В її фондах зберігаються раритетні видання творів XIX та початку XX ст. Книжковий фонд постійно оновлюється, діють книжкові виставки сучасної української літератури та матеріали періодичних видань згідно з вимогами теперішнього часу.

Бібліотека 59-го будинку офіцерів, м. Одеса.

У бібліотеці міститься 85 545 примірників книжкового фонду, література за всіма галузями знань, але найбільше місце у фонді займає художня література.

Бібліотека 5-го гарнізонного будинку офіцерів, Дніпропетровська область, Новомосковський район, смт. Гвардійське.

Фонд бібліотеки становить 16 912 примірників. Із них суспільно-політична література, військово-технічна, природнича, художня, дитяча та ін.. Фонд багатий на класичну іноземну літературу. Планується створення електронного каталогу бібліотечного фонду, що забезпечить розвиток бібліотечно-інформаційного простору, більш якісного обслуговування користувачів.

Бібліотека 52-го гарнізонного будинку офіцерів, Житомирська область, Житомирський район, смт. Озерне.

Бібліотечний фонд налічує близько 19 тис. примірників. Це українська і зарубіжна класика, сучасна література, довідковий матеріал. Раз на квартал книжковий фонд поповнюється новими книгами, у тому числі художньою та довідковою літературою.

Бібліотека 42-го гарнізонного будинку офіцерів, Хмельницька область, м. Старокостянтинів.

Фонд бібліотеки нараховує 15 934 примірники книг. З них 680 – книги українською мовою, які поповнили книжковий фонд за останні 5 років. Це історичні романи Павла Загребельного, Романа Іваничука, Василя Барки, Богдана Лепкого, Семена Скляренка, Володимира Малика, Андрія

Чайковського, Івана Білика. Широко представлені твори сучасних українських авторів, призерів Міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова» Василя Шкляра, Галини Вдовиченко, Андрія Кокотюхи, Світлани Талан, Володимира Лиса, Наталки Доляк, Люко Дашвар, Дари Корній, Олени Печорної, Лариси Денисенко, Тетяни Белімової, Сергія Лободи, Владислава Івченка.

Бібліотека 58-го гарнізонного будинку офіцерів, м. Львів.

Бібліотека – центр військової та воєнно-історичної книги у Західному регіоні. Вона забезпечує ефективний доступ до різноманітних інформаційних ресурсів. Фонд книгозбірні є універсальним, містить понад 80 тис. примірників. Переважна більшість літератури – військова та воєнно-історична.

Бібліотека 9-го гарнізонного будинку офіцерів, м. Харків.

Універсальний фонд бібліотеки становить 48 274 примірника, а також періодичні видання у вигляді газет і журналів. Серед видань книгозбірні навчальна, методична, науково-популярна, довідкова та художня література. Нові надходження до книжкового фонду представлені на книжковій виставці «Джерела вічної духовності».

Бібліотека 44-го гарнізонного будинку офіцерів, Запорізька обл. м. Мелітополь-7.

Книжковий фонд бібліотеки репрезентовано 23 486 примірниками універсального змісту. Близько 73 % друкованих і електронних видань належать військовій справі.

До структури галузевих ІР треба віднести представлені в інтернеті *сайти військових бібліотек і сайти військової тематики:*

- <http://military.sla.org/> - Military Libraries Division (DMIL);
- <http://www.atsc-army.org/atdls.html> - Army Training Digital Library;
- <http://library.redstone.army.mil> - Redstone Scientific Information Center;

- [http: // www.fak.dk/fbc/Pages/default. - Aspx](http://www.fak.dk/fbc/Pages/default.aspx) - Royal Danish Defense College;
- [https: // www.ebsco.com/.../militarygovernment-collection](https://www.ebsco.com/.../militarygovernment-collection) - Military and Government Collection;
- [http: // mwrlibrary. armybiznet.com/](http://mwrlibrary.armybiznet.com/) - Army MWR Library (Morale, welfare, andrecreation) ;
- [http: // www.navymwr.org/libraries/](http://www.navymwr.org/libraries/) - Navy Libraries - Navy MWR;
- [http: // mylibraryus.armybiznet.com/](http://mylibraryus.armybiznet.com/) - US Army MWR: General Library Information System (GLIS) Librarieslibrary. usmc-mccs.org/ - Marine Corps Community Services Libraries (MCCS) ;
- [http: // www. inf.pims.org:8000/](http://www.inf.pims.org:8000/) - Military Education Research Library Network (MERLN) ;
- [http: // www.library.eur.army.mil/](http://www.library.eur.army.mil/) - Army Europe Libraries Library;
- [http: // www.usma. edu/Library/SitePages.](http://www.usma.edu/Library/SitePages) - United States Military Academy;
- [https: // www.cfc.forces.gc.ca.](https://www.cfc.forces.gc.ca) - Canadian Armed Forces Virtual Library;
- [http: // www.airuniv.edu/au/aul/](http://www.airuniv.edu/au/aul/) - Air University Library;
- [https: // gsc.contentdm.oclc.org/](https://gsc.contentdm.oclc.org/) - Ike Skelton Combined Arms Research Library (CARL) Digital Library;
- [http: // www.tlc.library.net/ndl/](http://www.tlc.library.net/ndl/) - Navy Department Library;
- [http: // www.afmc.wpafb.af.mil/pdl/](http://www.afmc.wpafb.af.mil/pdl/) - Air Force Material Command (AFMC) Publishing Distribution Library;
- [http: // www.apd.army.mil/](http://www.apd.army.mil/) - Army Publishing Directorate;
- [http: // www.dtic.mil/doctrine/jel/](http://www.dtic.mil/doctrine/jel/) - Joint Electronic Library (JEL);
- [http: // www. militaryonesource.mil/](http://www.militaryonesource.mil/) - Military One Source – Support for Military Personnel;
- [http: // cbolibrary.at.ua/](http://cbolibrary.at.ua/) - Бібліотека Центрального будинку офіцерів ЗСУ;

- [http: // catalog.nuou.org.ua/](http://catalog.nuou.org.ua/) - Електронний каталог бібліотеки Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського;
- [http: // www.asv.gov.ua/?q=biblioteka/](http://www.asv.gov.ua/?q=biblioteka/) - Бібліотека Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного;
- [https: // www.vaodessa.org.ua/structural_subdivisions/library.html](https://www.vaodessa.org.ua/structural_subdivisions/library.html). - Бібліотека Військової академії (м. Одеса) ;
- [http: // www.hups.mil.gov.ua/biblioteka-hups/](http://www.hups.mil.gov.ua/biblioteka-hups/) - Бібліотека Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба;
- [http: // www.mil.univ.kiev.ua/page/lib/44](http://www.mil.univ.kiev.ua/page/lib/44) - Бібліотека Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
- [http: // kpi.ua/military](http://kpi.ua/military) - Кафедра військової підготовки НТУУ «Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського;
- [legal100.org.ua / documents/lawyers/military_statutes.doc](http://legal100.org.ua/documents/lawyers/military_statutes.doc). - Статути Збройних Сил України;
- [http: // www.ukrmilitary.com/p/military-library.html](http://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html). - Військова бібліотека – Ukrainian Military Pages;
- [http: // armiya.in.ua/vijskova-biblioteka](http://armiya.in.ua/vijskova-biblioteka). - Військова бібліотека – Армія;
- viysko.com.ua/. - Військо України;
- vijsko.milua.org. - Українське військо у XX–XXI сторіччі;
- [http: // www.nato.int/cps/uk/natohq/publications.htm](http://www.nato.int/cps/uk/natohq/publications.htm). - НАТО – Е-бібліотека;
- [http: // mil.in.ua/](http://mil.in.ua/). - Український мілітарний портал
- [http: // wartime.org.ua](http://wartime.org.ua). - Військова панорама;
- [http: // studena.org/vijskova-biblioteka/](http://studena.org/vijskova-biblioteka/) - Військова бібліотека – STUDENA [http: // voenprom.info](http://voenprom.info). - Воєнпром;
- [http: // milnavigator.com.ua/](http://milnavigator.com.ua/). - Військовий навігатор України;

- <http://pivnich.org.ua/>. - Новинний портал «Північ» ;
- http://zbroeznav.com/?page_id=1313. - Бібліотека ZbroeZnav;
- <http://war-book.com.ua/>. - Військова Книга;
- <https://voenka.kiev.ua/>. - Воєнка;
- <http://voennaya-kniga.com/>. - Военная книга;
- <https://good-book.com.ua/> - good Book та ін.

Інформаційні ресурси військових книгозбірень відображають природні процеси і явища, зафіксовані в результаті наукових досліджень і розробок або інших видів цілеспрямованої діяльності в різного роду документах (звітах НДР, патентах, масивах даних), поняттях і судженнях, а також у більш складних моделях дійсності. У вузькому сенсі ІР – це мережеві інформаційні ресурси, доступні через комп'ютерні засоби зв'язку. До їх складу треба віднести:

- 1). створені раніше і створювані зараз опубліковані і неопубліковані первинні документи на будь-яких носіях (книги, періодичні видання, дисертації і т. д.);
- 2). повнотекстові бази даних;
- 3). фонди опублікованих і неопублікованих первинних документів;
- 4). створювана бібліографічна продукція;
- 5). довідково-бібліографічний апарат бібліотек, у тому числі каталоги та картотеки;
- 6). фактографічні бази даних;
- 7). оглядово-аналітична продукція (аналітичні огляди, прогнози, дайджести та т. д.);
- 8). послуги, що пропонуються на інформаційному ринку;
- 9). комп'ютерні мережі зв'язку;
- 10). програмні засоби, що забезпечують створення інформаційних систем і розвиток телекомунікаційних мереж;
- 11). установи, що забезпечують створення інформаційної продукції, накопичення і використання інформаційних ресурсів.

У книгосховищах військових бібліотек зберігаються сотні тисяч унікальних видань, військових документів, рукописні матеріали, карти, ноти, фотографії, аудіо- / відеозаписи тощо. З огляду на це актуальності набуває вивчення інформаційних ресурсів військових книгозбірень, розкриття перспектив їх розвитку, підвищення ефективності діяльності, а саме використання бібліотечного фонду шляхом упровадження інноваційних технологій, розроблення універсальної моделі сучасного електронного інформаційного ресурсу й управління ним. Адже, грамотно розроблена модель функціонування і розвитку інформаційних ресурсів військово-бібліотечної системи дала б змогу занести фонди військових бібліотек до сучасного соціокомунікаційного простору, піднести статус військової бібліотеки в очах військовослужбовців усіх категорій, організувати широку пропаганду фондів, залучити до бібліотечних фондів мережеві ресурси, повноцінно використовувати інформаційно-освітній потенціал у сучасних суспільно-політичних умовах, зробити її привабливою не лише для читача-військовослужбовця, а й для широкого кола користувачів.

Знана фахівчиня з бібліотечно-інформаційних ресурсів і сервісів К. В. Лобузіна вважає: «У рамках підходу до формування бібліотечного сховища знань ресурсами бібліотечного фонду мають бути документи будь-якої природи. Сьогодні найбільший інформаційно-документальний масив циркулює в середовищі глобальної мережі. Ці перевантажені інформаційні ресурси містять разом з легковажною та масовою інформацією достатню кількість загальнодоступних якісних інформаційних джерел, які мають історико-культурну та наукову цінність. Інтернет-ресурси стали невід'ємною частиною джерельної бази багатьох наукових досліджень. Однак неможливість керування інформаційним середовищем Інтернету вже спричинила серйозні негативні наслідки, що характеризуються значним інформаційним шумом, коли коефіцієнт корисного використання інформаційних джерел, отриманих за запитом до роботизованої пошукової системи, дуже низький. Вирішенням цих проблем опікуються сьогодні

фахівці багатьох галузей науки, освіти й технологій. Завдання сучасної бібліотеки полягає в тому, щоб виявити в гетерогенному інформаційному потоці вебпублікацій найбільш цінну та достовірну інформацію, провести її експертну оцінку, опрацювати на загальнобібліотечних засадах та надати до неї доступ за єдиними правилами щодо представлення знань у бібліотечному фонді. Тому, навіть не зберігаючи безпосередньо у своїх фондах архів мережових інформаційних ресурсів, бібліотеки можуть, з одного боку, значно розширити інформаційний потенціал своїх фондів, а з іншого – забезпечити користувачам семантичну навігацію ресурсами Всесвітньої павутини» [71].

На наше переконання, ядром такої інформаційної системи може стати вебпортал військових бібліотек України як сучасної форми реалізації інформаційно-комунікаційної функції бібліотек, максимально повного задоволення потреб користувачів ХХІ століття. *(Детально про вебпортал мережі військових бібліотек України йтиметься у третьому розділі).*

Отже, можна констатувати, що підходи до формування спеціалізованих інформаційних ресурсів і організація інтелектуального доступу до інтегрованої документної інформації створять комфортні умови користувачеві під час проведення наукового дослідження, коли велике значення має інтеграція всіх документних джерел наукової інформації (сучасних і ретроспективних) [45].

2.4 Аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду створення сайтів бібліотек оборонного відомства та інтернет-ресурсів військової тематики

На сьогоднішній день не виявлено описів проведення практичних робіт з аналізу сайтів бібліотек, хоча певні праці в окремих елементах цієї галузі відомі. Так аналіз військово-бібліотечних інтернет-ресурсів проводився за різними критеріями, брався до уваги досвід вітчизняних і зарубіжних фахівців. Наприклад, Н. С. Редькіна виділяє два методи оцінки ефективності

сайтів: якісні та кількісні. До якісних вона відносить методи експертної оцінки, що відбивають думку фахівців і включають дизайн, структуру, контент, стиль і способи подачі матеріалу, репертуар пропонуваного інформаційних продуктів і послуг, їх опис, характеристики, навігацію, швидкість відкриття сторінок та інші моменти; до кількісних – кількість відвідувань сайту, число унікальних відвідувачів, кількість зареєстрованих користувачів, положення сторінок сайту в результатах пошуку та ін. Вона зазначає, що вагомим показником якості сайту і того наскільки він подобається відвідувачам є середній час, проведений користувачем на сайті, а також те, що створити систему, яка водночас збалансована з огляду точності, об'єктивності, простоти й ясності досить складно [105].

Низка авторів дають своє уявлення про критерії оцінки бібліотечних сайтів:

- релевантний і повний інформаційний зміст (насамперед це стосується матеріалів, що характеризують діяльність установи);
- проста й логічна структура;
- регулярне оновлення інформації;
- унікальний стиль (дизайн), логотип та інша атрибутика.

Н. І. Гендіна, Н. І. Колкова, О. І. Алдохіна встановили такі вимоги до вебсайту:

1. Можливість доступу до повнотекстових джерел.
2. Інформативність.
3. Наявність іншомовної версії сайту.
4. Якість наданих на сайті документальних ресурсів з культури та мистецтва;
5. Чіткість структури, систематизації інформаційних розділів.
6. Наявність та якість інформації про саму установу і послуги, які вона надає.
7. Забезпечення інформацією про бібліотечний фонд.
8. Розміщення в структурі коротких описів творів.

9. Зміст.

10. Повнота надання інформації про бібліотеку (історія, структура, ресурси, послуги, наявність контактної інформації).

11. Наявність на сайті інформації про район (муніципальної освіти), її повнота і якість.

12. Наявність блоку новин.

13. Наявність електронного каталогу бібліотек району та забезпечення доступу до корпоративних та інших каталогів, що розміщені на сайтах інших бібліотек і організацій.

14. Регулярність оновлення матеріалів.

15. Наявність на сайті матеріалів (текстових, аудіовізуальних та ін.), що привертають увагу широке коло користувачів інтернету.

16. Наявність додаткових бібліотечно-інформаційних сервісів (електронної доставки документів та ін.).

17. Частота і регулярність оновлення матеріалів [13].

Вочевидь, що для військових бібліотек мають значення вимоги, вказані в пунктах 2, 5-7, 9-12, 14, 17. Заразом, пункти 14 та 17 дублюють одне одного. Деякі вимоги несуттєві. Так пункт 1-й «Можливість доступу до повнотекстових джерел» не є досить необхідним, бо якщо мова йде не про власні інформаційні ресурси, то доступ до інтернету надається всім користувачам, у тому числі й бібліотекам, рівні права й можливості використовувати загальнодоступні повнотекстові матеріали. Водночас самі бібліотеки мають незначний об'єм власних повнотекстових матеріалів. Необхідно дати посилання на бібліотечно-пошукові сервера або найбільш інформаційно насичені бібліотечні портали.

Якщо вести мову про власні інформаційні ресурси бібліотеки, то з цією метою варто створювати ресурси крупних військових бібліотек, які слід об'єднати в єдину систему, а меншим бібліотекам доцільно не розтрачувати свої сили на дублювання однакової інформації, організувати посилання для доступу до найбільш повного джерела такої інформації або запозичити її.

Особливо актуальний пункт 13, але не завжди в такому розширеному вигляді, а здебільшого у вигляді електронного каталогу бібліотеки. Забезпечення доступу до корпоративних каталогів доцільне, якщо бібліотека входить до корпорації, а організація доступу з сайту бібліотеки до інших бібліотек і організацій.

Пункт 15 певною мірою перегукується з пунктом 1. Його широке застосування не доцільне, позаяк аналіз бібліотечних вебресурсів показав, що абсолютна більшість випадків посилань на інші бібліотечні сайти просто дублюються, а для задоволення інтересів широкого кола користувачів інтернету існують популярні пошукові системи.

Деякі автори стверджують, що критерії й вимоги до оцінки бібліотечних вебресурсів різноманітні і зазвичай несистематизовані. Вони також зауважують, що вебресурси бібліотеки характеризуються:

- зручністю і простотою у використанні;
- доступністю;
- безпекою;
- функціональними можливостями;
- надійністю, ремонтпридатністю, адаптованістю;
- ілюстраціями;
- графічними можливостями;
- зручністю і зрозумілістю;
- ефективністю і продуктивністю;
- правильністю і відсутністю помилок;
- стандартами і звичними методами використання;
- зворотнім зв'язком з користувачем [59].

Отже, спостерігається відсутність чіткої системи критеріїв і розмаїття думок та запропонованих вимог, більшість з яких корелюються між собою. Ми для проведення аналізу пропонуємо такий перелік вимог, які висувуються до військово-бібліотечних вебресурсів:

1. Інформативність контенту.

2. Якість дизайну.
3. Відвідуваність.
4. Частота і регулярність відновлення матеріалів.
5. Швидкість доступу до ресурсів сайту.
6. Навігація сайтом і карта порталу.
7. Інтерактивність веб-ресурсу з його відвідувачами (довідкова служба, форум, гостьова книга та ін.).
8. Інформація про бібліотеку (історія, структура, ресурси, послуги, контактна інформація) та її фонди.
9. Блок новин (оголошення / події, афіша, реклама та ін.).
10. Електронний каталог.
11. Дата створення сайту.

Додатковою вимогою до сайту може бути наявність:

1. Інформації про територію, яку охоплює бібліотека (населений пункт, район, місто та ін.), у тому числі краєзнавча, а також відомості про культуру і мистецтво (оперативне висвітлення важливих подій в регіоні).
2. Додаткових бібліотечно-інформаційних сервісів.
3. Доступу до корпоративних та інших електронних каталогів.
4. Повнотекстових інформаційних ресурсів.
5. Посилань на інші бібліотечні сайти і джерела.

З урахуванням обраних критеріїв проаналізовано низку зарубіжних і вітчизняних військово-бібліотечних ресурсів. Подані нижче сайти були знайдені в інтернеті за допомогою інформаційно-пошукової системи Google з використанням вбудованого в ній механізму сортування знайдених посилань за релевантністю і пошуковими запитами за кожною з обраних категорій. Відібрано 20 сайтів європейських і американських країн та 23 українських сайти.

Наразі зарубіжними дослідниками накопичено значний досвід вивчення бібліотечних сайтів, на яких представлено інформаційні ресурси з військової і воєнної тематики, професійної діяльності військовослужбовців,

оборонної політики та концепцій безпеки, озброєння та інших питань. Військові бібліотеки в європейських, американських країнах надають широкий вибір можливостей для роботи і підтримки якості життя та добробуту військовослужбовців і їхніх сімей шляхом надання ресурсів та програм для задоволення різноманітних потреб як у себе вдома, так і в інших країнах. Вони – головні установи для професійного життя військовослужбовців. Програми військових книгозбірень надають віддалений доступ до інформації незалежно від того, де перебувають користувачі, матеріали для читання та навчання, журнали, газети, книги, аудіокниги й інші ресурси, які доступні в будь-якому місці, в будь-який час. Про високий гатунок цього досвіду свідчить аналіз європейських, азійських, американських інтернет-ресурсів військових бібліотек.

Centralna biblioteka wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego (Центральна військова бібліотека ім. Маршала Юзефа Пілсудського): <http://cbw.wp.mil.pl/pl/index.html> [208].

Головна наукова бібліотека Міністерства оборони Польщі містить спеціалізовані ресурси, пов'язані з наукою про війну, збройними силами та військовими технологіями. Колекція книг нараховує приблизно 600 000 одиниць і є унікальною у галузі військової науки; включає в себе: 276 000 компакт-дисків; 143 000 польських і зарубіжних журналів (483 назви, у тому числі 143 зарубіжних назв із 17 країн); 154 000 спеціальних колекцій (рукописів, фотографій, листівок, карт, документів військового життя). Окрім доменних матеріалів, присвячених обороні, міжнародній безпеці та військовій історії, включено публікації в галузі політології, міжнародних відносин, менеджменту, маркетингу, економіки, права, екології, а також корисні матеріали для викладання військових і цивільних дисциплін в університетах.

Fachinformationsunterstützung der Bundeswehr – FachInfoUstgBw (Центр спеціальної інформації Бундесверу FIZBw): <https://www.bibliotheksverband.de/landesverbaende/nordrhein-westfalen/> [210].

Центр FIZBw – структурний підрозділ Управління збройних сил Об'єднаних сил забезпечення Бундесверу. Він виконує функції спеціальної бібліотеки цього управління. Крім того, як центральна військова спеціальна бібліотека, він є головною бібліотекою Служби забезпечення Бундесверу спеціальною інформацією FachInfoUstgBw і керує її роботою. Місія Центру спеціальної інформації бундесверу FIZBw – знаходити, відбирати, комплектувати, розкривати зміст, рекомендувати і надавати в користування спеціальну літературу (наприклад, книги, статті, звіти про дослідження) та інші спеціальні документи. Центр FIZBw комплектує і розкриває зміст документів за двома основними тематичними напрямками: «Оборона і збройні сили» і «Військова техніка та економіка». Обсяг фонду центру FIZBw становить понад 46 тис. прим. документів (книг і комплектів журналів). У фондах центру FIZBw 600 найменувань журналів, понад 150,5 тис. прим. документів на мікрофішах і аудіовізуальних документів. Крім цього, в електронному каталозі відображено близько 420 тис. документів (в основному статей з журналів), які на замовлення можуть бути оцифровані і надані користувачам.

Centre de documentation GRIP (Група з досліджень та інформації щодо миру і безпеки Міністерства оборони Франції):
<https://www.grip.org/fr/node/37> [209].

Місією Документаційного центру GRIP є підтримка роботи дослідників та аналітиків центру. Сфера досліджень – безпека й оборона в Європі, Африці, в інших регіонах світу; запобігання та управління конфліктами; еволюція звичайної і ядерної зброї, режими розповсюдження озброєнь (зокрема, проблема стрілецької зброї); економіка озброєнь (збройна промисловість, військові витрати, експорт зброї тощо); міжнародні відносини, оборонна політика та нові концепції безпеки.

Фонд поділений на чотири основні категорії:

- галузеві книги та монографії;
- колекції спеціалізованих журналів (понад 100 поточних назв, майже

200 архівних назв);

- довідники та наукові праці, опубліковані різними науково-дослідними інститутами, установами чи неурядовими організаціями, такими як «Щорічник SIPRI» (SIPRI), «Репортер контролю над озброєнням» (IDDS), «Військовий баланс» (IISS), «Стратегічний рік» (IRIS), «Дипломатичні та стратегічні питання» (CEDS), «RAMSES» (IFRI), щорічні звіти Amnesty International, Human Rights Watch тощо;

- монографії, періодичні видання та документи міжнародних інституцій (ООН, НАТО, ОБСЄ, ЄС).

Переважна більшість книг доступні англійською або французькою мовами, решта колекцій документальних матеріалів – нідерландською, німецькою, іспанською чи італійською.

Royal Danish Defense College (Данський Королівський коледж оборони (RDDC): [http:// www.fak.dk/fbc/Pages/default.aspx](http://www.fak.dk/fbc/Pages/default.aspx)) [224].

Сторінка сайту подає відомості про бібліотечний центр коледжу, який є науково-технічною бібліотекою й поділяється на два відділи: один у Сванемьольленсе-Касерне, що зосереджений на підтримці наукових досліджень і бібліотеки в Кастеллетській фортеці, яка також має навчальні приміщення для курсантів та інших користувачів. Бібліотечний центр працює в тісній співпраці з трьома військовими академіями та викладачами і дослідниками, пов'язаними з магістерськими дослідженнями у військовій справі. Фонд центру регулярно поповнюється новою й актуальною літературою з військової тематики. Також є великий каталог відповідних електронних ресурсів, до якого можна одержати доступ з власної домашньої сторінки бібліотеки. Співробітники книгозбірні тісно співпрацюють з іншими відділами RDDC, забезпечуючи потреби й вимоги користувачів щодо відповідних національних стандартів і досліджень на міжнародному рівні. Представлено розділи: Пошук і бронювання, Розширений пошук. Корисні посилання, Алфавітний список, Нормативні документи й довідники, Нові книги, Зарубіжні статті, Огляди журналів, Новини, Дослідницька база тощо.

Library of the National Defense College of the Philippines (Бібліотека Національного коледжу оборони Філіппін):
<http://www.ndcp.edu.ph/index.php/library/> [214].

Бібліотека NDCP містить приблизно 20 000 документів: книг, довідників, періодичних видань, науково-дослідницьких робіт студентів та інших досліджень співробітників, викладачів і консультантів коледжу. Її колекція призначена для надання актуальної інформації викладачам і співробітникам, студентам та випускникам регулярних і спеціальних курсів, також дослідникам інших закладів освіти, державних та військових установ. За допомогою онлайн-каталогу можна знайти інформацію про книги та інші документи бібліотеки.

Air University Central Library (Центральна бібліотека авіаційного університету Ісламабада (Пакистан):
https://au.edu.pk/Pages/Library/about_Library.aspx [201].

Місією бібліотеки є надання користувачам своєчасного доступу до високоякісної наукової інформації, навчальних матеріалів, усіх своїх інформаційних ресурсів у різних форматах. Для дослідників є шість повноцінно обладнаних кабінетів з комп'ютерами. Для онлайн-доступу до цифрових ресурсів встановлено п'ять комп'ютерів. Бібліотека має друковану колекцію з понад 16 000 томів, близько 20 серійних видань, передплачено 8 газет, також є доступ до більш ніж 22 000 електронних журналів і понад 40 000 електронних книг в HECs National Digital Library Program (Національний цифровий бібліотечний програмі).

Military Libraries Division (DMIL) (Підрозділ військових бібліотек Асоціації спеціальних бібліотек): <http://military.sla.org/>) [218].

Сайт дає характеристику підрозділу Асоціації спеціальних бібліотек, яка об'єднує членів з усіх військових служб США, Канадських збройних сил, інших національних військових служб, агентств, підрядників і продавців, а також усіх, хто зацікавлений у військовій бібліотечній справі. Метою асоціації є просування професії як у своїх організаціях, так і у світі загалом, а

також допомога членам у розвитку основних компетенцій, необхідних у цьому новому столітті управління знаннями. Це здійснюється за допомогою спонсорства програм на щорічних нарадах Асоціації спеціальних бібліотек. Спонсоруються щорічні збори Підрозділу військових бібліотек, семінар щодо військових бібліотек, мережева взаємодія, участь у комітеті і публікації інформаційного бюлетеня «Військові бібліотеки» [179].

Вебресурс Підрозділу військових бібліотек Асоціації спеціальних бібліотек надає форум для обміну ідеями, можливості для створення мереж і підвищення кар'єри та програми для розвитку конкретних і унікальних військових інтересів. Сюди входять бібліотекарі й інші фахівці з усіх військових служб США, Канадських збройних сил, Міжнародних військових служб, відомств міністерства оборони, підрядники, постачальники, академічні установи та всі, хто зацікавлений у військовій бібліотечній справі. Представлено теги: «DMIL», «Поточні події», «Особливості», «Web Технологія», «Зв'язки», «Студенти», «Кар'єра», «Керівництво», «Читальний зал» та ін.

Army Training Digital Library (Військова навчальна цифрова бібліотека): [http:// www.atsc-army.org/atdls.html](http://www.atsc-army.org/atdls.html) [205].

«Електронна бібліотека без стін» містить повні тексти польових настанов, навчальних планів, доктрин, циркулярів, тренувальних планів, посібників для солдат та інших навчальних, інформаційних і довідкових видань, необхідних для здобуття військового фаху. Колекція постійно оновлюється. Надаються посилання на публікації інших військових служб, таких, як морська піхота, а також спільні публікації.

Redstone Scientific Information Center (Редстоунський науково-інформаційний центр): <https://rsic.redstone.army.mil> [221].

Сайт представляє велику добірку науково-технічної бібліотеки з анотаціями до понад 300 000 книг і технічних звітів про системи боєприпасів, ракет і зброї. Це один із найкращих мультимедійних офіційних

військових сайтів, де надано колекції історичних документів, фотографій і відео, які розповідають про ракети періоду холодної війни.

Military and Government Collection (Військова і урядова колекція): (<https://www.ebsco.com/.../militarygovernment-collection>) [216].

Військова і урядова колекція пропонує поточну та історичну інформацію через колекцію періодичних видань, наукові журнали та інший контент, що має відношення до щораз більших потреб усіх військових галузей і уряду. Подано поточні новини та наукову літературу про військові сили та уряд США, повний текст майже 300 журналів і періодичних видань, індексації та реферати, понад 400 журналів та інших періодичних видань.

Публікації, охоплені цією базою даних, містять: Контролер повітряних сил, Навчальні заходи з оборонних питань, JFQ: Спільне військове співробітництво, Військову техніку, Бойовий край, Бюлетень правоохоронних органів ФБР, Зовнішні справи, Військово-Морські сили та багато іншого.

Крім того, багато заголовків повного тексту доступні в нативному (доступному для пошуку) PDF форматі або сканованому варіанті.

Army MWR Library (Morale, welfare, and recreation) (Армійська бібліотека Моралі, Добробуту, Відпочинку): <http://mwrlibrary.armybiznet.com/> [203].

Сайт армії США MWR – відправна точка для інформації про те, як бібліотеки армії презентують себе у своїх військових округах. Армійські бібліотеки MWR підтримують всесвітню спільноту військовослужбовців, їхні сім'ї, ветеранів і цивільних осіб. Бібліотеки MWR мають щось корисне для кожного: розповіді, дискусійні групи, ігрові вечори, нічне кіно, програми для підлітків, доступ до інтернету, комп'ютерні лабораторії з обробкою текстів і доступ до підготовки до навчання.

Онлайн-ресурси включають в себе військову підготовку, інструменти для інвестицій, освітні ресурси для написання оригінальної статті в коледжі або отримання допомоги репетитора, ресурси з авторемонту, останні

бестселери у вигляді електронної книги або аудіокниги, інтерактивні електронні книги для дітей, журнали, а газети доступні цілодобово і без вихідних. Бібліотеки покликані допомогти знайти відповіді на питання, що цікавлять, а також вказати найкраще джерело для цього. Все, що потрібно – це обліковий запис бібліотеки. Ресурси для електронної бібліотеки MWR містять бази даних:

1. Тисячі художніх і науково-популярних видань, зокрема анімаційні дитячі книги.
2. Бази даних, які підтримують освіту, дослідження та кар'єрне зростання.
3. Ресурси, що надають інформацію про ремонт автомобіля або невеликого двигуна.

Запропоновано такі розділи: New Books (Нові електронні книги), New Audiobooks (Нові аудіокниги), New Movies (Нові фільми), Articles (Статті), (Games) Ігри.

Дано посилання на вебкаталоги 55 бібліотек європейських, азійських, американських країн.

Navy Libraries - Navy MWR (Бібліотеки ВМФ):
<http://www.navymwr.org/libraries/> [222].

У межах загальної бібліотечної програми військово-морського флоту (ЗБП ВМФ) є об'єкти, що пропонують широкий спектр книг і періодичних видань, комп'ютерних ресурсів і програм, які розширюють можливості для навчальних досліджень і рекреаційного читання. ЗБП ВМФ підтримує всі загальні бібліотеки на флоті, зокрема, понад 300 ті що на плаву, і 30 – на берегових місцях. ЗБП ВМФ також оснащує нові кораблі бібліотеками і забезпечує підтримку військових місій в Команді Уніфікованого Тихоокеанського регіону. ЗБП ВМФ співпрацює з Navy Knowledge Online (НКО), щоб безкоштовно завантажувати аудіокниги, електронні книги, ВМС, довідкові матеріали і практичні тести для моряків і морських піхотинців.

Бібліотечні центри мультимедійних ресурсів (БЦМР) використовують компактну цифрову технологію для збільшення фондів бібліотек на плаву, даючи можливість зберігати матеріали для читання на комп'ютерних носіях і забезпечувати електронну пошту та підключення до інтернету. Ця технологія підтримує доступ до акредитованих освітніх програм, які дають змогу членам екіпажу скористатися наявними можливостями розширеної освіти. Матроси постійно оцінюють доступність комп'ютерів і під'єднання до інтернету в БЦМР як важливу якість обслуговування на судах.

Підтримка розгорнутих сил включає компактні звукові книги на батарейках і щомісячні відвантаження популярних книг у м'якій обкладинці для команд на плаву і на березі.

Сайт презентує такі програми:

1. Берегові бібліотеки.
2. Програма літнього читання DoD для всіх служб.
3. Підтримка бібліотеки Брига – книги у м'якій обкладинці надсилаються трьом консолідованим бригам: «Мірамар», «Чарлстон» і «Чесапек».
4. Підтримка військової місії – м'яка обкладинка і журнали адресуються більш ніж 25 відділенням з надання допомоги у сфері тихоокеанського командування.
5. Флотські бібліотеки – забезпечення книгами у м'якій обкладинці всіх суден класів USS і USNS, укомплектованих військовослужбовцями.
6. Зарубіжна допомога у разі непередбачених обставин – відвідувачі можуть замовити ноутбуки, довідкові колекції Джейн, Playaways (автономні аудіокниги), невелику електроніку та ігри, а також колекції DVD для особистого використання.
7. Нова екіпіровка корабля / допоміжної бібліотеки – за фінансування від NAVSEA кожен новий корабель і підводний човен оснащуються бібліотекою, що складається з ноутбуків, книг у твердій обкладинці, книг у

м'якій обкладинці, журналів, Playaways, DVD, невеликої електроніки, ігор та інших матеріалів, які визначаються персоналом судна.

US Army MWR: General Library Information System (GLIS) (Загальна бібліотечна інформаційна система): [http:// mylibraryus.armybiznet.com/](http://mylibraryus.armybiznet.com/) [226].

Охарактеризовано загальну бібліотечну інформаційну систему, що включає більшість Армійських бібліотек Моралі, Добробуту, Відпочинку, а також деякі бібліотеки військово-повітряних сил і Центру навчально-доктринального командування.

Вказано, які послуги надають армійські книгозбірні і просувають свою місію в електронному вигляді. Описано «стратегічний ресурс управління знаннями, який дає змогу армії отримувати і підтримувати перевагу у повному спектрі знань за одночасного сприяння освіті, дослідженням, навчанню, саморозвитку, добробуту, аутріч-роботі і безперервному навчанню для військовослужбовців, їхніх сімей і цивільних осіб». У меню запропоновано вибрати «Каталог бібліотек армії», щоб побачити різні типи армійських книгозбірень, або вивчити багато ресурсів, перерахованих в розділі «Для співробітників армійських бібліотек».

Marine Corps Community Services Libraries (MCCS) Libraries (Бібліотеки громадських служб морської піхоти): [http:// Librarieslibrary.usmc-mccs.org/](http://Librarieslibrary.usmc-mccs.org/) [215].

Надано інформацію про базові бібліотеки та їх цифрові колекції. Програма бібліотеки MCCS тепер пропонує своїм клієнтам доступ до:

1. One Click digital, що репрезентує ексклюзивні записи eAudio із записаними книгами разом з електронною книгою і доступ до колекції великих курсів. Пропонується перевірити електронні книги й аудіокниги протягом декількох секунд, завантажити їх на комп'ютер і переносити на портативний пристрій, щоб завантажити в додаток для мобільних пристроїв (Apple, Android, KindleFire / HD / HDX або NookColor). Після створення облікового запису можна завантажити свій додаток.

2. Transparent Language Online – забезпечує ефективний, веселий і привабливий досвід для учнів усіх рівнів. Є можливість відвідати свою бібліотеку, щоб налаштувати обліковий запис, а потім використовувати її у будь-якому місці.

3. Zinio – містить цифрові версії понад 260 журналів, дає змогу завантажувати популярні журнали на комп'ютер, планшет або мобільний пристрій. Сюди щодня додаються нові журнали.

4. Universal Class – надає унікальний онлайн-досвід навчання із каталогом, що постійно збільшується і містить понад 540 курсів, а також є можливість відвідати свою бібліотеку, щоб налаштувати обліковий запис і користуватися нею у будь-якому місці.

Military Education Research Library Network (MERLN) (Військова науково освітня бібліотечна мережа): <http://www.inf.pims.org:8000/> [215].

MERLN – це консорціум науково-дослідних бібліотек з військової освіти, які спільно працюють, забезпечуючи доступ до різноманітних унікальних ресурсів для їх використання дослідниками та вченими. Вебсайт MERLN підтримується співробітниками бібліотеки Національного університету оборони у Вашингтоні.

Представлено комбіновані онлайн-каталоги восьми найбільших бібліотек департаментів Міністерства оборони США, академічних та інститутських бібліотек.

Army Europe Libraries (Бібліотеки армій європейських країн): <http://www.library.eur.army.mil/> [202].

Сайт надає велику базу даних і колекції eResource, розташованих за розділами: «Бізнес», «Зроби сам», «E-Content», «Генеалогія», «Військові знання», «Домашнє завдання», «Допомога у виконанні домашніх завдань», «Література», «Журнали і газети», «Військо і уряд», «Наука та світ» тощо.

Висловлено необхідність реєстрації для використання інтернет-ресурсів. Також запропоновано зведений електронний каталог книг, періодичних видань, ігор, фільмів, аудіокниг.

United States Military Academy Library, West Point (Бібліотека Військової академії США Вест Пойнт, штат Нью-Йорк): <http://www.usma.edu/Library/SitePages> [225].

Колекція бібліотеки складається з книг, компакт-дисків, DVD-дисків, державних документів, предметів резервування, заголовків журналів за назвою тощо. Курсантам, викладачам і співробітникам надається можливість увійти в «Мій аккаунт», щоб оновлювати книги, перевіряти свої бібліотечні аккаунти, а також розмішувати або скасовувати замовлення. Є зібрання цифрових колекцій.

Бібліотека Військової академії США підтримує велику документацію з історії Вест-Пойнта, Військової академії США та випускників Академії у спеціальних зібраннях та архівах. Ці багаті історичні фонди закарбовані у вигляді книг, рукописів, фотографій та інших форматах.

Розділи сайту: «Вступникам», «Академіки», «Військо», «Атлетика», «Спільнота», «Новини», «Про нас», а також «Головна», «Послуги», «Люди», «Програма», «Новини та події», «Пошук», «Дослідження», «Послуги для курсантів та факультетів», «Про випускників і відвідувачів», «Оголошення», «Читайте наш Spring Service», «Дивіться нас на Facebook».

Ike Skelton Combined Arms Research Library (CARL) Digital Library (Об'єднана армійська дослідницька бібліотека ім. Айка Склтона): <https://cgsc.contentdm.oclc.org/> [212].

Документи, що зберігаються у бібліотеці переважно складаються з цифрових версій паперових документів і колекцій цієї бібліотеки, написаних офіцерами та студентами Коледжу командування і Генерального штабу армії США, а також з ресурсів декількох армійських навчальних та історикознавчих організацій.

Колекції оцифрованих матеріалів завантажуються в систему управління колекціями CONTENT dm® Digital Collection Management System, яка забезпечує більш широкий пошук і відкриття окремих документів.

Navy Department Library (Бібліотека департаменту військово-морського флоту): <http://www.tlc.library.net/ndl/> [221].

Бібліотека покликана сприяти ефективній діяльності Військово-Морського флоту Сполучених Штатів Америки шляхом підтримки стратегічного планування, освіти військово-морського персоналу, утвердження гордості військово-морської служби. Бібліотека військово-морського відомства, зберігаючи звичаї та традиції, вдосконалює свою роботу, забезпечуючи доступ до ресурсів, електронних, текстових джерел через довідкові служби та інтернет-послуги. Колекція бібліотеки складається зі 114 000 книг, 374 000 рукописів і 189 000 періодичних видань військово-морської тематики, а також із неопублікованих адміністративних і криптологічних документів періоду Другої світової війни та документів, знайдених на німецькому підводному човні U-505 в 1944 році.

Ресурси: пошуковий онлайн-каталог, онлайн читальний зал, бібліографії та довідники, міжбібліотечний абонемент, військово-морська історія та спадщина, федеральна депозитарна бібліотека, цифрові документи, копіювальний апарат, брошури.

Army Publishing Directorate (Армійське видавниче управління): <http://www.apd.army.mil/> [204].

Військове видавниче управління є централізованою відомчою видавничою організацією, що надає інноваційні видавничі послуги для армії (перевіряє автентичність, індексує, постачає друковані документи, розповсюджує публікації в традиційній і цифровій формах). Агенція – лідер у виданні й поширенні інформаційних продуктів, що використовує передові технології для забезпечення оперативної підтримки у всьому світі. Виконує місію надання інформації для підвищення бойової готовності військовослужбовців.

Joint Electronic Library (JEL) (Об'єднана електронна бібліотека): <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/> [213].

Інтернет-бібліотека повнотекстових несекретних загальних публікацій доктрин, відповідних документів і досліджень.

Повнотекстові документи подано у форматі JP за розділами: «Спільні видання», «Спільні доктрини», «Персональні серії», «Розвідувальні серії», «Серія операцій», «Серія логістики», «Серія планування», «Серія зв'язку», «Навчання», «Освіта», «Тренінги», «Міжорганізаційні документи», «Статистика та практика», «Бібліотека директив».

Military One Source – Support for Military Personnel (Основний військовий документ – підтримка військовослужбовців):
<http://www.militaryonesource.mil/> [219].

Програма підтримки військовослужбовців, як кол-центр, так і вебсайт, надає всебічну інформацію і допомогу щодо кожного аспекту життя військовослужбовця 24 години на добу, 7 днів на тиждень за всіма компонентами Збройних Сил, членам сімей військовослужбовців і тим, хто залишився живим. Ця програма доступна у всьому світі за безкоштовним номером телефону (800-342-9647) або вебсайтом (www.militaryonesource.mil). Також для членів служби, їхніх родин і тим, хто залишився живим надається доступ до конфіденційної немедичної консультації в особистому середовищі у місцевому співтоваристві, а також телефоном, безпечним онлайн-чатом і відео. Крім того, програма підтримки військовослужбовців пропонує фінансові та податкові консультації, консультації зі спеціальності (наприклад, коучинг з питань здоров'я і добробуту, консультації поранених воїнів і т. д.), навчальні матеріали, доступні з різних тем і форматів, мобільні рішення, переклад офіційних документів і синхронний переклад на більш ніж 150 мов.

Теми та рубрики: «Військове життя», «Сім'я та стосунки», «Переміщення та житло», «Фінансові та юридичні питання», «Освіта та зайнятість», «Здоров'я», «Відпочинок, подорожі та покупки», «Продукти», «Пенсійна система», «Навчальні ресурси», «Цифрова бібліотека MWR»,

«Готовність створити родину військовослужбовця», «Конфіденційна допомога».

Canadian Armed Forces Virtual Library (Віртуальна бібліотека Канадських збройних сил): <https://www.cfc.forces.gc.ca> [206].

Віртуальна бібліотека представлена розділами: «Військові новини та міжнародні події», «Політика захисту та безпеки (Стратегія оборони Канади)», «Накази та розпорядження», «Оборонні адміністративні накази та директиви (Архів оборонної політики (1964-2008))» та ін.

Аналіз інтернет-простору військово-бібліотечних ресурсів у зарубіжних країнах демонструє реалізацію інформаційного потенціалу військових книгозбірень, відповідність інтернет-сайтів цілям і завданням інтерактивного каналу комунікації, заданих функціональній структурі. Характерними їх рисами є повнофункціональний електронний каталог, наявність масиву документів, засобів інформаційного пошуку, техніко-технологічних засобів фіксування, зберігання та представлення інформації, що існує у вигляді організованої сукупності електронних документів та їх зв'язків. Функціональний зміст сайтів дуже потужний: онлайн обслуговування, електронне доставляння документів, представлення бібліотеки у соціальних мережах та ін.

Головна сторінка більшості вебсайтів подає інтегровану інформацію і дає змогу здійснювати загальне орієнтування в системі інформаційних ресурсів як всередині сайту, так і у зв'язках та лінках з міжнародними та внутрішньодержавними ресурсами. Це допомагає значно підвищити рівень забезпечення користувачів інформацією та зручність організації ресурсів і зв'язків між ними.

Цифрові документи практично у всіх проаналізованих вебресурсах на високому рівні, чітка якість відображення цифрових документів у колекціях, графічно точно з усіма видавничими особливостями відтворені видання у форматі pdf і djvu. Пошукові можливості на відмінному рівні.

Досвід створення зарубіжних військових бібліотечних сайтів свідчить про їх ефективність, продуктивність і про те, що вони приносять задоволення не тільки творцям, а й реалізують цілі користувачів, займаючи гідне місце в загальному вебпросторі. Порівняльні характеристики інформаційних ресурсів веб сайтів розкривають можливості та перспективи впровадження на вітчизняному ґрунті подібного досвіду.

Завдяки створенню вебсайтів бібліотеки отримали можливість розширювати свою діяльність, охоплюючи дедалі більшу кількість користувачів, а також презентувати себе та свої здобутки. Вебсайти військових книгозбірень сьогодні поступово стають активним каналом комунікаційного зв'язку з різними аудиторіями користувачів. Крім того, вони стають важливими об'єктами аналітичної діяльності бібліотек. Сайти також можуть бути джерелом інформації для самоаналізу діяльності бібліотек та її корегування для підвищення методологічного рівня військово-бібліотечної науки. Тому ми вважаємо за необхідне провести аналіз сучасних вітчизняних технологій створення сайтів у цій галузі задля виявлення їх ролі і місця в системі традиційних інформаційних ресурсів.

Бібліотека Центрального будинку офіцерів ЗСУ: <http://cbolibrary.at.ua/> [187].

Сайт знайомить із діяльністю бібліотеки, виставками і заходами. Репрезентує статті співробітників бібліотеки до знаменних і пам'ятних дат і фотографії до них.

Бібліотека Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського: <http://catalog.nuou.org.ua/> [184].

У мережі представлена сторінкою свого електронного каталогу. Спосіб його організації дає змогу вести пошук об'єктів за пошуковими словами, а також за рубриками УДК.

Бібліотека Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного: <http://www.asv.gov.ua/?q=biblioteka/> [185].

Бібліотека представлена трьома розділами: «Про нас», «Віртуальні книжкові виставки» та «Електронні ресурси». У локальній мережі академії діють бази даних «Електронний каталог книг» та «Електронна картотека статей» у програмі «УФД/Бібліотека».

Бібліотека Військового інституту телекомунікацій та інформатизації: <http://www.viti.edu.ua/library> [181].

Бібліотека – бібліотечно-бібліографічний, культурно-просвітницький підрозділ інституту. Вона робить вагомий внесок у бібліотечно-інформаційне, освітнє та культурне обслуговування наукових і науково-педагогічних працівників, докторантів, ад'юнктів, робітників інституту, військовослужбовців і працівників ЗСУ інституту, курсантів, студентів. Задовольняє інформаційні запити користувачів, сприяє підвищенню їхнього загальнотеоретичного, ідеологічного та культурного рівня, рівня військових знань, фахової і службової кваліфікації, бойової готовності, зміцнення військової дисципліни. Бібліотека має: фонд навчальної літератури, фонд читального залу, фонд художньої літератури, фонд періодичних видань, фонд літератури з грифом ДСК.

Бібліотека Військової академії (м. Одеса): https://www.vaodessa.org.ua/structural_subdivisions/library.html [182].

Бібліотека – одне з найважливіших джерел забезпечення навчального процесу, наукової та патріотично-виховної роботи. Книгозбірня має лише сайт. Обслуговування користувачів здійснюється традиційними засобами.

Бібліотека Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба: <http://www.hups.mil.gov.ua/biblioteka-hups/> [186].

Представлено рубрики:

1. Бібліотека сьогодні (структура бібліотеки, контакти, новини).
2. Бібліотечні ресурси (нові надходження, періодичні видання за передплатою, віртуальні виставки, відеогалерея) .
3. Культурно-просвітницька робота (план роботи, заходи бібліотеки, тематичні виставки, заходи, присвячені військовим подіям).

4. Фотографії доповнюють зміст сайту.

Бібліотека Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка: <http://www.mil.univ.kiev.ua/page/lib/44> [180].

На сайті розміщено інформацію про ресурси книгозбірні, контакти, структуру, розпорядок роботи бібліотеки, який можна завантажити у форматі PDF, перелік періодичних видань за передплатою. Ведеться електронний каталог на основі автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи «УФД/Бібліотека».

Кафедра військової підготовки НТУУ «Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського»: <http://kpi.ua/military> [197].

Кафедра здійснює підготовку студентів закладів вищої освіти за програмами підготовки офіцерів запасу. Сайтом надано загальну інформацію про кафедру.

Військова бібліотека – Ukrainian Military Pages: <http://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html> [189].

Вебресурс містить тексти бойових статутів, настанов, навчальних (методичних) посібників, довідників, видань з медичної підготовки, військової науки та історії у кількості 28 джерел, а також 11 випусків щорічника «Біла книга. Збройні Сили України». Документи відтворено у форматах PDF, DOC, ISSUU.

NATO – Е-бібліотека: <http://www.nato.int/cps/uk/natohq/publications.htm> [220].

У розділі «e-Library» розміщено нормативні документи: офіційні тексти (основоположні документи Альянсу, починаючи з договору та його протоколів, закінчуючи документами програми «Партнерство заради миру», а також повні тексти заяв з міністерських зустрічей НАТО, починаючи з 1949 р.); стандартизаційні угоди НАТО.

Український мілітарний портал: <http://mil.in.ua/> [200].

Проект заснований у 2008 р. як волонтерський проект задля популяризації української армії. Відтоді це єдиний український і повністю україномовний мілітарний сайт, що спеціалізується на висвітленні питань глобальної безпеки, діяльності силових структур і військово-промислового комплексу.

Вебресур поєднує довідкові розділи, які містять інформацію про всі силові структури України, їх призначення та озброєння, а також стрічку новин, яка щоденно динамічно оновлюється. На сайті публікуються власні аналітичні статті, репортажі, присвячені тематиці порталу, а також передруковуються якісні матеріали із інших ресурсів.

На порталі створена оригінальна підбірка професійних відеороликів, присвячена українським силовим структурам. Громадське обговорення всіх новин і процесів, пов'язаних з тематикою порталу, відбувається на форумі сайту. Статистика показує, що вебсайт має високий рівень популярності як у столиці, так і в інших регіонах України та закордоном.

Напрями діяльності:

- популяризація Збройних сил України; щоденний огляд українських і зарубіжних інформаційних ресурсів та публікація новин, аналітичних статей, оглядів, інформації про озброєння та все, що з нею пов'язане;
- публікація авторських матеріалів на принципах громадської журналістики (фото-репортажі та інтерв'ю);
- публікація мілітарних відеоматеріалів і фото.

Військова бібліотека – STUDENA: <http://studena.org/vijskova-biblioteka/> [188].

STUDENA – складова великого проекту громадської організації з протидії пияцтву на передовій «Не-Синій». Тут збирають книжки для місць постійної дислокації частин, обладнують бібліотеку. За бібліотекою закріплюється кілька волонтерів, які керують проектом.

Воєнпром: [http:// voenprom.info](http://voenprom.info) [195].

Інформаційно-аналітичний портал військової тематики є провідним медіа-майданчиком обговорень професіоналів та ентузіастів. Публікує статті та новини оборонної і військової тематики з глобальної безпеки, війни з терором, армії, сухопутних військ, військово-повітряних сил, військової авіації, військово-морського флоту, військово-морських сил, а також ядерних і ракетних сил різних країн світу. Представлений рубриками: «Огляди», «Аналітика», «Важливе за добу», «Головні новини», «Подія дня».

Військовий навігатор України: <http://milnavigator.com.ua/> [192].

Незалежний інформаційний дайджест військової тематики працює для військових, ветеранів, волонтерів і любителів мілітаристики. Оперативно подає цікаві новини про озброєння та технології, огляд військових конфліктів і військово-політичних подій в Україні та східноєвропейському регіоні. Представлений рубриками: «Новини», «Статті», «Армія», «Мотиватори», «Виживання», «Озброєння», «Конфлікти». Є сторінка у Facebook.

Північ: <http://pivnich.org.ua/> [198].

Новинний портал представляє собою інформаційний ресурс військової тематики північного регіону. Подає огляд військових новин, військово-політичних подій в Україні та світі, новини озброєння і технологій, оснащення та екіпірування. Представлений рубриками: «Слава героям», «Озброєння», «Інформативна база», «Дозвілля», «Фото/відео».

Бібліотека ZbroeZnav: http://zbroeznav.com/?page_id=1313 [183].

Матеріали присвячені історії зброї та озброєнь. Упорядкована за трьома інформаційними масивами, відображеними через випадне меню: книги – монографії і колективні монографії; журнали та збірники – представлені часописи і збірники наукових праць, тематично пов'язані з історією зброї та озброєнь (звичайно тут нерідко можна зустріти й статті суміжної направленості. Посилання в кінці сторінки дає змогу вивести список окремих статей збірника (часопису), розміщених на сайті); статті – анотовані праці, спеціально присвячені історії зброї та озброєнь (сюди потрапляють не лише тематичні статті зі збірників попереднього розділу, але

й наукові публікації з найрізноманітніших часописів світу. Статті можна сортувати за їх приналежністю до збірників й часописів); дисертації та автореферати з тематики мілітарних технологій, історії зброї і озброєнь.

Військова Книга: <http://war-book.com.ua/> [190].

Книжковий інтернет-магазин пропонує анотований каталог військово-воєнних матеріалів. Серед них – першоджерела, архівні матеріали, документи, мемуари, дослідження, проза та поезія, біографічні роботи, пропагандистські матеріали, статті, альтернативна військова історія, книги з історії техніки і зброї, статuti та настанови, усна історія, дитяча військова література, карти і схеми, військова періодика і багато ін. Представлено ретро-видання, новинки, вказані автори, видавництва, контакти, система знижок, розпродаж тощо.

Воєнка: <https://voenka.kiev.ua> [194].

Інтернет-магазин військово-історичної спеціалізації зібрав у собі книги з таких розділів: «Всесвітня історія», «Історія воєн», «Військове мистецтво», «Військова техніка», «Зброя», «Уніформа», «Фалеристика», «Фортифікація», «Спецслужби», «Виживання», «Публіцистика», «Економіка», «Саморозвиток», «Біографії», «Мемуари», «Художня книга», «Дитяча література», «Київ», «Науково-популярна», «Космонавтика», «Археологія», «Подорожі та екскурсії». Пошук здійснюється електронним каталогом за автором, назвою, рубрикою.

Военная книга: <http://voennaya-kniga.com/> [193].

На сторінках сайту можна знайти широкий асортимент літератури на військову тематику, структуровану за розділами: «Книги з теорії військового мистецтва», «Дослідження по війнах різних епох», «Уніформа, обмундирування, спорядження», «Холодна зброя», «Вогнепальна зброя», «Авіація», «Бронетехніка», «Флот і кораблі», «Книги з історії та теорії роботи спецслужб», «Про спецназ». Примітний лаконічний дизайн сайту.

good Book: <https://good-book.com.ua/> [211].

Книжковий інтернет-магазин у розділі «Військова книга» репрезентований такою тематикою: «Історія воєн», «Війна на морі», «Великі битви, що змінили хід історії», «Військові енциклопедії», «Військова історія», «Танкова колекція», «Військові діячі», «Теорія та історія військового мистецтва». Є алфавітний каталог і зручна пошукова система.

Українське військо у XX-XXI сторіччі: vjisko.milua.org [199].

Сторінка присвячена історії українського *війська* у XX-XXI століття. Представлено розділи: «Новини», «Історія», «Командири», «Війська», «Мультимедіа», «Однострій», «Бібліотека», «Форум», «Посилання».

Військова панорама: [http:// wartime.org.ua](http://wartime.org.ua) [191].

Інформаційно-аналітичний ресурс військової тематики. Огляд військових конфліктів і військово-політичних подій в Україні та світі. Рубрики: «Головна», «Новини», «Аналітика», «Озброєння», «Арсенал», «Мультимедіа», «Історія», «Спецслужби», «Конфлікт».

Проведений аналіз військово-бібліотечних та інших інформаційних ресурсів військової тематики виявив особливості, притаманні військово-бібліотечним сайтам, а також створив передумови для подальших досліджень, розроблення рекомендацій, впровадження найкращого досвіду.

На думку фахівців бібліотечна вебсторінка має бути іміджевим інструментом і потужним засобом для просування продуктів і послуг на інформаційний ринок. Але не тільки вебресурс бібліотеки повинен поєднувати в собі функції інформаційні і пошукові, освітні, іміджевої реклами, каталогів ресурсів і навігаційні. Водночас він повинен бути «віртуальним лицем», іншими словами, відображенням бібліотеки у віртуальному просторі. Дуже важливо, щоб інформаційне наповнення, ясна та логічна структура розміщення інформації і дизайнерське оформлення бібліотечної сторінки гармонійно суміщали в собі і традиції самої бібліотеки, і нові технологічні рішення. Усі ці складові мають деякий взаємозв'язок, і у разі вдалого їх розвитку, взаємодії і відповідно до цілей створення вебсайт стає зручним і привабливим для потенційного користувача.

Стратегічним напрямом розвитку інформаційної діяльності бібліотеки, на думку К. В. Лобузіної, мають стати: «створення метаданих електронних і цифрових об'єктів різної природи, надання довідково-інформаційних послуг, проведення експертизи інформаційних ресурсів, опрацювання інформаційно-аналітичних продуктів, що сприятиме формуванню необхідної інформаційної інфраструктури, призначеної для прийняття кваліфікованих рішень та вирішення суспільно значущих завдань науки, освіти і виробництва» [67].

Перспективи розвитку бібліотечних військових сайтів пов'язані з розширенням переліку продуктів і послуг, що надаються бібліотеками в інтернеті. Але вітчизняні військові книгозбірні здебільшого ще не усвідомлюють значення вебсайту як ефективного інструменту для просування та реклами самої бібліотеки та наданих продуктів і послуг.

Серед типових недоліків бібліотечних і військових сайтів слід зазначити: непривабливий дизайн, несвоєчасне оновлення, недолуга логічна структура, технічні похибки (невміле використання фреймів і java-додатків, архаїчність новітніх програмних засобів, наприклад, відсутність flash-додатків, проблеми з кодуванням), нереалізована повною мірою архітектура клієнт-сервера, що дає змогу доволі просто забезпечити доступ до інформаційних систем з глобальних мереж, немає реалізацій бібліотечних систем на основі сучасних реляційних баз даних, що функціонують у UNIX-середовищі, практично в жодній із систем не реалізовано використання мови запитів SQL тощо. Також відсутня практика «посування» сайтів; через те, що зовнішніх посилань на них існує вкрай мало, вони залишаються практично невідомими мережевому співтовариству.

Такий стан справ свідчить про те, що вітчизняні військові бібліотеки лише позначали свою присутність у всесвітній мережі Інтернет, але ще не стали реальними учасниками в новому інформаційному просторі. Активно задіяний вебсайт, багаторазово відвідуваний читачами повинен бути органічною частиною бібліотеки. І лише тоді військові книгозбірні можуть

серйозно заявити про себе як про повноправних учасників системи інформаційних комунікацій завтрашнього дня.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз історії формування та сучасного стану інформаційних ресурсів військових бібліотек дав змогу висвітлити передумови створення мережі військових бібліотек в Україні, вплив на їхній розвиток різних соціально-економічних, політичних, культурних чинників, виокремити типологічні ознаки книгозбірень, зумовлених специфікою армійської служби.

Зародження військових бібліотек відбувалося ще за часів античності і середньовіччя, коли правителі і воєначальники возили з собою великі бібліотеки у військові походи. Більш повноцінний їх розвиток як особливої галузі почався в 19-му ст. Тоді ж почали оформлятися зародки майбутньої мережі військових бібліотек: спочатку виникли офіцерські книгозбірні, згодом – солдатські. Друга половина 19-го – початок 20-го ст. – час найбільш динамічного розвитку військово-бібліотечної справи. Цей період характеризується зростанням кількості військових бібліотек різних типів: полкових, офіцерських зібрань, військових закладів вищої освіти, спеціальних (при церквах, шпиталях, їдальнях та ін.), солдатських (матроських). Під час Першої світової війни вони накопичили чималий досвід функціонування в бойових частинах, у фронтових умовах, серед поранених і військовополонених, який потім був використаний супротивними сторонами у 1917-1921 рр. Радянські військові бібліотеки були передусім інструментом партійно-політичного виховання військовослужбовців. Крім спеціальної військової літератури переважали політичні та суспільно-політичні видання. Зі здобуттям незалежності Україна почала розбудовувати свою власну військово-бібліотечну мережу, підкріплену нормативними документами.

Вивчення історичного досвіду облаштування книгозбірень, аналіз перетворень, до яких вдавалися держава і військове відомство задля поліпшення організації та роботи бібліотек у військових частинах і гарнізонах є надійним підґрунтям у пошуках шляхів виходу військових бібліотек з кризової ситуації, в якій вони опинилися на початку XXI століття.

Охарактеризовано сучасну мережу військових бібліотек України та розкрито їх особливості, функції, специфічні завдання, проаналізовано бібліотечні ресурси, колекції документів. Також визначено статус, види та джерела фінансування бібліотек ЗСУ, склад, порядок комплектування, організацію й облік бібліотечних фондів і каталогів, порядок бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів військових книгозбірень.

Мережа бібліотек у ЗСУ об'єднана спільними завданнями і принципами діяльності:

- здійснювати бібліотечне, інформаційне, освітньо-культурне обслуговування користувачів і своєчасне забезпечення їхніх запитів на документи та інформацію з метою сприяння підвищенню їхнього загального, ідеологічного й культурного рівнів, рівня військових знань, фахової та службової кваліфікації;
- сприяти засобами і формами бібліотечної роботи підвищенню бойової готовності, зміцненню військової дисципліни серед військовослужбовців, навчально-педагогічній та іншим видам діяльності ЗСУ;
- організовувати змістовне дозвілля й розвиток творчих здібностей військовослужбовців, членів їхніх сімей та працівників ЗСУ тощо.

Сформульовано перспективи входження військових бібліотек до соціокомунікаційного простору держави за допомогою розвитку інформаційної діяльності бібліотеки, використанням переліку продуктів і послуг, що надаються бібліотеками в інтернеті.

Досліджено інформаційні ресурси вітчизняних військових бібліотек, визначено перспективи організації якісних військових ресурсів мережі Інтернет, обґрунтовано потребу розроблення веб-порталу мережі військових бібліотек України та його складника – інтернет-навігатора військової тематики. Інформаційні ресурси військових книгозбірень являють собою органічне поєднання традиційних документних ресурсів на паперових носіях та електронних ресурсів локального або мережевого доступу. Формування, вдосконалення структури, способів ефективного використання та збереження інформаційних ресурсів військових бібліотек є одним із актуальних завдань.

Військово-бібліотечна справа в європейських та американських країнах надає широкий вибір можливостей для роботи і підтримує якість життя та добробут військовослужбовців і їхніх сімей. Проаналізований світовий досвід розробки та створення сайтів військових бібліотек сприяє корпоративності онлайн-ресурсів, академічним дослідженням, дає можливість комплексного пошуку інформації незалежно від того, де перебувають користувачі. Порівняльні характеристики інформаційних ресурсів вебсайтів розкривають можливості та перспективи впровадження подібного досвіду на вітчизняному ґрунті.

Проаналізовано сайти деяких сучасних вітчизняних військових книгозбірень та електронних бібліотек військової літератури, дано оптимальну характеристику сайтам, проведено порівняльний аналіз інформаційних ресурсів вебсайтів, виявлено їх роль та місце в системі традиційних інформаційних ресурсів країни.

Проведений моніторинг військово-бібліотечних та інших інформаційних ресурсів, що надають матеріали військової тематики зумовлено не лише виявленням особливостей, притаманних військово-бібліотечним сайтам, а й їх поточним станом, який не завжди задовольняє не тільки користувачів інтернету, але і співробітників бібліотек.

Важливою умовою є інформаційне наповнення, ясна та логічна структура розміщення інформації і дизайнерське оформлення бібліотечної

сторінки гармонійно суміщали в собі і традиції самої бібліотеки, і нові технологічні рішення.

Основні матеріали розділу відображено у таких публікаціях:

1. Островська О. Аналіз зарубіжного досвіду створення сайтів військових бібліотек / О. Островська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 4. – С. 64-71.

2. Островська О. Військові бібліотеки на українських теренах: історія становлення та розвитку / О. Островська // Бібліотечний вісник. – 2017. – № 5. – С. 37-43.

3. Островська О. Ефективність сайтів українських військових бібліотек і інтернет-ресурсів військової тематики / О. Островська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 48. – С. 583-597.

4. Островська О. Інформаційні ресурси військових бібліотек України – стратегія розвитку / О. Островська // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали міжнар. наук. конф. (15 трав. 2018 р.). – К. : КНУКіМ, 2018. – С. 167-169.

5. Островська О. Мережа українських військових бібліотек: сучасний стан та перспективи входження в соціокомунікаційний простір / О. Островська // Бібліотечний вісник. – 2018. – № 1. – С. 9-18.

6. Островська О. Перспективи розвитку інформаційних ресурсів військових бібліотек України / О. Островська // Вісник Книжкової палати. – 2018. – № 9. – С. 30-34.

7. Островська О. Нові можливості доступу до науково-інформаційних ресурсів бібліотек України / О. Островська // Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали міжнар. наук. конф. (6-8 жовт. 2020 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2020. – URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/node/5319>.

РОЗДІЛ 3
ІНТЕРНЕТ-ПОРТАЛ МЕРЕЖІ
ВІЙСЬКОВИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ:
СТРУКТУРА Й ОСНОВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СКЛАДОВІ

3.1 Модель інформаційного вебпорталу мережі
військових бібліотек України

Сучасну військову бібліотеку, її функціональність і якість надання послуг слід розглядати не тільки в традиційному реальному аспекті, а й у віртуальному. Віртуальний простір бібліотеки став звичним і природним для користувача, він не просто доповнює відчутну реальність, а скоріше є її невід’ємною частиною. Бібліотечний сервіс в інтернет-просторі, еволюціонуючи, враховуючи потреби сучасного користувача, стає все більш затребуваним, про що свідчить велика кількість інтернет-сайтів бібліотек, блогів, де крім традиційного ресурсу – каталогу, бібліотеки – представляють й інші власні ресурси, в тому числі і повнотекстові. Як результат – у книгозбірні з’являється цілий комплекс ресурсів, кожен з яких має свої специфічні особливості.

Основну увагу варто приділяти створенню корпоративних каталогів і для цього об’єднувати бібліотеки в корпоративні системи та портали які, так чи інакше, орієнтуються на професійне бібліотечне співтовариство. Крім того, інтернет-портали орієнтовані на забезпечення доступу користувачів до інформації, створення механізмів інформаційної взаємодії з ними, а також для інших завдань у сфері інформаційної політики держави.

Дослідники погоджуються, що портал – це вебсайт, призначений для певної аудиторії користувачів, наділений інтерфейсом користувача, що надає єдину концептну та змістовну точку доступу до широкого спектру інформаційних ресурсів і послуг, зорієнтованих на певну аудиторію. Портал характеризується існуванням розвиненої системи інформаційних ресурсів

і активною взаємодією з користувачами. Портал має централізований вхід і спеціальні засоби для зручної навігації в системі інформаційних ресурсів. Умовно портали поділяють на корпоративні (орієнтовані на співробітників і клієнтів однієї установи чи компанії) та проблемно-орієнтовані (призначені для інтеграції ресурсів певної тематики). Загальні риси порталів усіх типів: здатність інтеграції й агрегації великого обсягу різнотипних даних; наявність гнучких механізмів пошуку, засобів персоналізації змісту portalу, сучасних інформаційних сервісів. Для бібліотек України особливо гострою є проблема важливості корпоративної взаємодії для об'єднання розрізнених інформаційних ресурсів [24, 29, 124].

Довідкове видання «Dictionary of information and library management» визначає поняття portalу як вебресурсу, що надає безліч сервісів і послуг: пошук в інтернеті, новини, всілякі довідники, безкоштовну електронну пошту, дискусійні групи за інтересами, онлайн-шопінг, а також інтернет-каталог посилань на інші сайти [145].

У науковій літературі окрему увагу приділено питанню визначення терміну «portal». Їх подано багато, наведемо деякі з них:

Портал – це мережний вузол або комплекс вузлів, під'єднаних до інтернету високошвидкісними каналами, що оснащений інтерфейсом користувача і надає єдиний з концептуального і змістовного погляду доступ до широкого спектру інформаційних ресурсів і послуг, визначених для певної аудиторії [162].

Портал – сайт, організований як системне багаторівневе об'єднання різних ресурсів і сервісів. Дає користувачеві чітку інформацію, здійснює миттєвий доступ до таких сервісів, як пошукові системи, електронний шопінг, безкоштовна електронна пошта, торгова реклама, електронна розсилка повідомлень, інтернет-аукціони, чати. Портали володіють можливістю залучати велику кількість користувачів і збирати інформацію про них. Під цим визначенням заведено розуміти портали загального типу, що відіграють роль «відправної точки» для певної аудиторії інтернету.

Портали загального типу мають горизонтальну структуру організації, тобто об'єднують кілька тем [12].

Портал – це вебсайт, призначений для певної аудиторії користувачів, що здійснює аналіз, обробку та доставку інформації і надає доступ до сервісу і застосувань на основі персоналізації для конкретного користувача [166].

У рекомендаціях європейської мережі MINERVA «Взаємодія вебсайтів з культури з користувачем» пропонується така дефініція: «Вебпортал – це вебсайт, який формує вхід у велику групу інтернет- або інтранет-ресурсів. Найбільш значні вебпортали надають широкий спектр комерційних або культурних послуг, контент і різні види взаємодії. Більшість порталів виникли як інтернет-директорії (наприклад, Yahoo!) і / або пошукові машини (серед перших були Excite, Lycos, Altavista, Infoseek, HotBot). Список пропонованих послуг (електронна пошта, індивідуалізація, розділ чату та ін.) був у той час розширений задля охоплення всієї бази користувачів і збільшення часу їх перебування на сайті.

Портал замовляє, адресує, вибирає, організовує і полегшує доступ до численних ресурсів мережі, яка нарощує обсяги неструктурованої інформації і даних, знайти які з цієї причини складно, і надійність яких важко оцінити. У сфері культури однієї з основних функцій порталів є об'єднання ресурсів з різних надійних джерел для підвищення якості результатів пошуку» [154].

Рекомендації європейської мережі MINERVA «Взаємодія вебсайтів з культури з користувачем» [11] зазначають потенційні можливості порталів: «Незважаючи на колосальний потенціал повністю інтегрованого порталу, велика різноманітність і складність його змісту та розмаїття послуг можуть стати після агрегування просто страхітливими. У той же час, портали з культури орієнтовані на таку ж групу користувачів, що і вебсайти окремих організацій, і тому вони перетворюються в їх конкурентів у боротьбі за інтерес та лояльність користувачів, а зовсім не в пропагандистів контенту. Однак, якщо використовувати збалансований підхід при інтеграції інституційних вебсайтів і порталів з культури, то у виграші можуть

виявитися обидві сторони. Водночас як інституційні вебсайти прагнуть встановити довгострокові відносини з уже відомими їм користувачами, зміст цих сайтів може залишатися невідомим людям, які знаходяться поза межами традиційної групи користувачів, і тому не буде ними знайдено. Стаючи частиною муніципального, національного або міжнаціонального тематичного порталу, вебсайти значно підвищують свою візуалізацію і, тим самим, стануть більш доступними для нових користувачів поза межами традиційних груп.

Якщо портал розрахований на широку групу користувачів, що включає всі верстви населення в різних географічних регіонах, він потребує розробки стратегій за типом механізмів розширеного пошуку і збору даних, спеціальних навігаційних маршрутів, багатомовності тощо на такому рівні, який зазвичай недоступний окремій організації. Розроблення і впровадження колективних ресурсів такого типу дадуть змогу порталу вийти на значно ширшу аудиторію, про яку будь-яка одиночна організація може тільки мріяти. Крім того, методики, розроблені на рівні порталу, такі як збір профілів користувачів, задоволення потреб та очікувань користувачів завдяки впровадженню механізмів оцінки і зворотного зв'язку, що надходять від критичної маси користувачів, можуть працювати на благо всіх членів мережі, підвищуючи у такий спосіб візуалізацію і доступність культурного контенту на локальному рівні.

Навіть простий доступ до інституційної інформації, такої як адреса, години роботи та ін., додаючи вітрину вікна, дає можливість побачити культурну спадщину, що знаходиться у веденні цієї організації, означає, що більша кількість людей зможе знайти цю організацію або виставку, колекцію або одиничний об'єкт і зможе, відповідно, спланувати свої відвідини цієї організації або просто ознайомитися з її колекціями» [154].

Інформаційні та технічні ресурси, що становлять сутність військово-бібліотечного порталу, можуть бути різноманітними і часто децентралізованими.

Щодо типології порталів, то їх заведено поділяти на горизонтальні і вертикальні. Горизонтальні портали, їх ще називають універсальними або мегапорталами, орієнтовані на максимально широку аудиторію, пропонують різноплановий контент і мають широкий спектр різноманітних сервісів. Зазвичай вони будуються на основі пошукової системи (Google, META, Yahoo). Вертикальні портали або портали – це вузько тематичні, проблемно-орієнтовані інформаційні вебресурси. Вони спрямовані на якусь певну тематику або сферу діяльності і становлять інтерес для певного кола користувачів мережі. Серед таких тематичних порталів найбільш розповсюджені: фінансові, технологічні, розважальні і релігійні ресурси, а також це можуть бути регіональні портали – сайти регіону, міста. Найчастіше, такі портали утворюють навколо себе «спільноти» («community») – більш-менш постійну групу людей, які систематично спілкуються між собою на цьому порталі. Існують різновиди інтернет-порталів, які можна віднести до вертикальних. Корпоративні портали – це вебсайти, призначені для внутрішнього користування співробітниками будь-якої компанії. Вони надають доступ співробітникам до корпоративної інформації і до обмеженої кількості зовнішніх вебсайтів. На відміну від публічних, такі портали можуть бути доступні обмеженому колу користувачів. Державні портали – це сайти держструктур, які поступово набирають вагу, мають каталоги ресурсів, форуми. вони публікують новини, економічні або політичні огляди в межах своєї діяльності. Інформаційні портали забезпечують інформаційне обслуговування користувачів за визначеним напрямком (новини, законодавство, освіта). Оновлення інформації на них відбувається в реальному часі. Можна виділити ще портали загального призначення, що об'єднують кілька тем і орієнтовані на широку аудиторію, і змішані портали, які поєднують у собі функції електронної торгівлі і довідкових сервісів [25].

Н.П. Задорожна зазначає: «Нині спостерігається стійка тенденція переходу корпоративних вебсайтів не тільки великих, але і відносно

невеликих компаній чи організацій на такі платформи, що дозволяють ефективно керувати інформаційним наповненням і даними, що надходять від відвідувачів сайту. Як правило, в основі таких рішень лежать або замовлені застосування, що базуються на серверних технологіях типу ASP, ASP.NET, JSP, PHP, або вже готові потужні засоби для створення корпоративних вебсайтів, що базуються на цих же технологіях, або засоби створення порталів, засоби керування інформаційним наповненням, застосування для електронної комерції. Впровадження готового продукту звичайно обходиться набагато дешевше, ніж створення замовленого рішення, а готові рішення існують для всіх типових задач» [24].

Створення portalу – багатозадачний процес, що вимагає участі різних фахівців. Незалежно від складності планованого ресурсу, до його реалізації мають бути залучені професіонали – програмісти, дизайнери тощо, та, що не менш важливо, портал, хоч і не є засобом масової інформації, цю інформацію поширює, і тому його необхідно оцінювати і з правової точки зору. Робота інтернет-порталів має будуватися відповідно до нормативно-правових документів України. На початку важливою умовою успішного функціонування майбутнього військово-бібліотечного portalу є технічне завдання, що відображає детальний список тих завдань, які планується вирішувати за його допомогою. На цьому етапі корисним буде знайомство з порталами бібліотек і аналіз вдало / невдало реалізованих елементів ресурсів. Моніторинг дасть можливість розглядати майбутній ресурс з погляду користувача. Вибір доменного імені, унікального найменування ресурсу – важливий етап у створенні portalу, саме з ним надалі буде асоціюватися сайт, тому доменне ім'я має легко вимовлятися, бути недовгим і таким, що не забувається. Більшу частину технічного завдання на порталі має становити опис структури сайту, де потрібно врахувати, яка інформація і в якому вигляді буде представлятися через портал, яка інформація цікава та потрібна користувачеві. Після втілення портал необхідно протестувати і, можливо, доопрацювати. Згодом портал може змінюватися, перероблятися

його дизайн, але основні концептуальні установки залишаються незмінними, за умови продуманого підходу до формування технічного завдання і взаєморозуміння з розробником [47, 115].

Обов'язковою умовою функціонування будь-якого порталу є взаємодія із зовнішнім середовищем. Цей постулат, на думку О. В. Кулевої, безпосередньо стосується бібліотечного сайту. Традиційна бібліотека проектує свою діяльність у вебпростір, який визначає форму його існування як точки доступу до різномірних інформаційних ресурсів бібліотеки та, водночас, він сам стає глобальним ресурсом [60].

Як і будь-який сайт, портал військової книгозбірні повинен мати певну впорядковану компонентну структуру, що складається з декількох взаємопов'язаних частин: програмно-технічного оснащення, призначеного для користувача інтерфейсу, і ресурсної бази, що включає інформаційні, трудові та фінансові ресурси. Відповідно до цього можна виділити основні його компоненти, сукупність яких визначає її цілісність. Військово-бібліотечний портал повинен залишатися ресурсом, присвяченим військовій тематиці в будь-яких деталях і дрібницях. Вирішення цього завдання, на думку О. А. Суслової, передбачає важливі умови: тексти мають бути написані грамотно, спеціальна інформація (бібліографічні описи, довідки на предмети мистецтва та ін.) – відповідати нормам і правилам, інструменти для роботи з відео і картами повинні використовувати загальноприйняті і популярні ресурси (YouTube, Vimeo, Google Maps), інформація – надана в загальнодоступних форматах і програмах, які не потребують ліцензійних відрахувань (PDF, ODF, JPEG, ZIP). Бажано використання різнобічних механізмів пошуку. Усе це дасть змогу створити враження серйозного ресурсу, яким можна довіряти і яким зручно користуватися [115].

Бібліотеки у Збройних Силах України – інформаційні, культурні, освітні структурні підрозділи органів управління, з'єднань, військових частин, військових закладів вищої освіти, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, установ і організацій Збройних Сил України. Вони

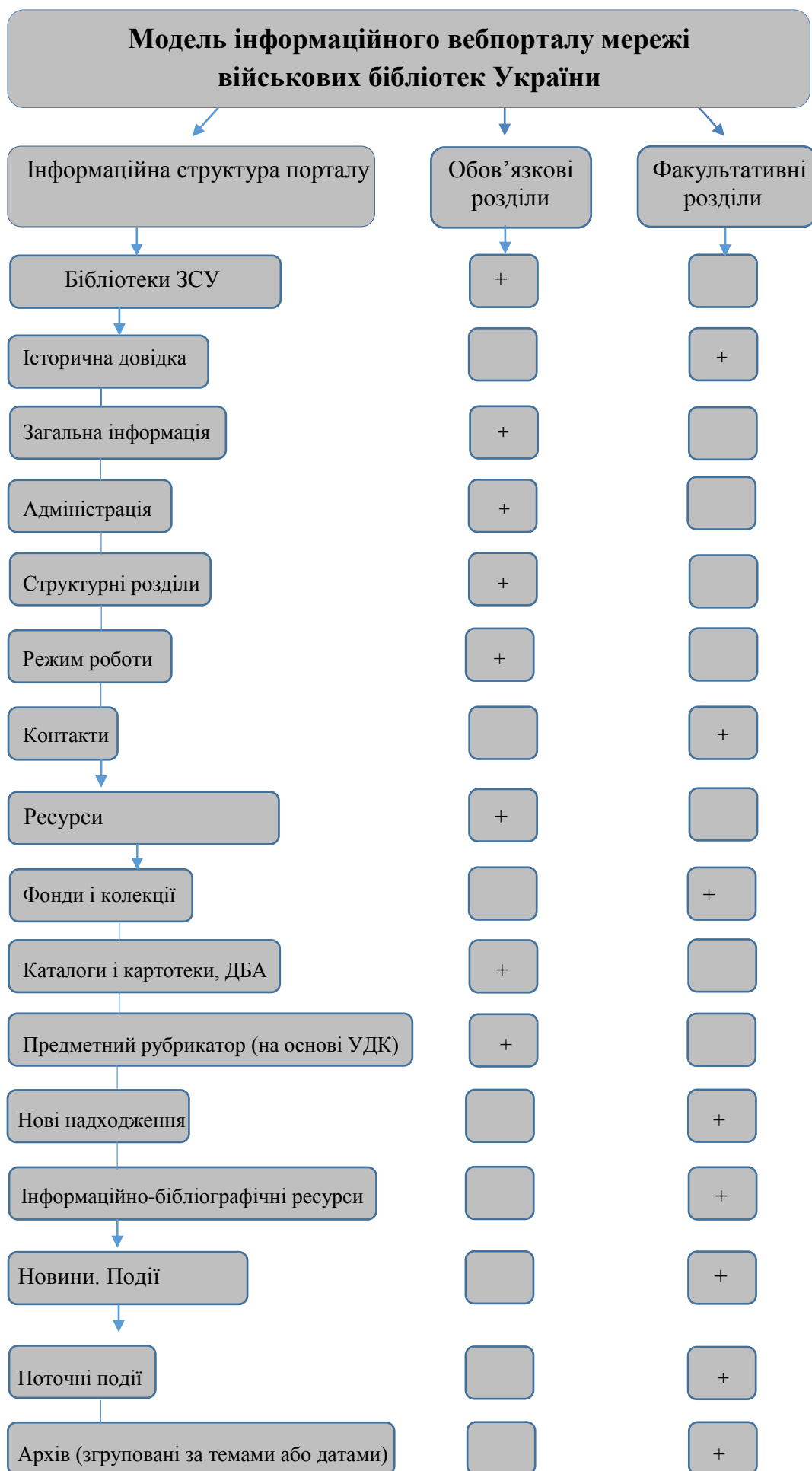
підтримуються й фінансуються державою та виконують головне своє завдання – забезпечення інформаційних, ідеологічних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотек [100].

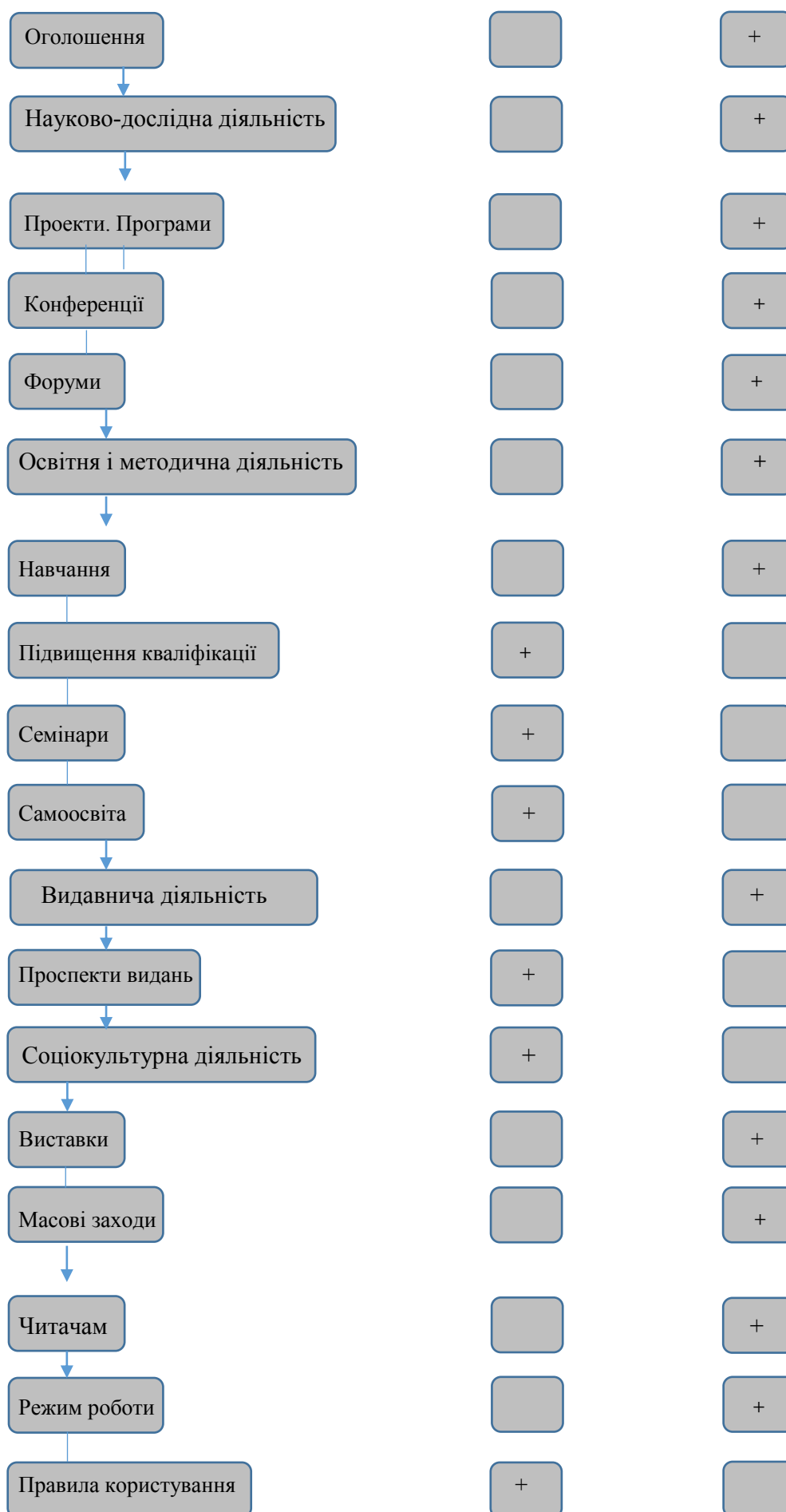
Вони надають доступ до знань, інформації та продуктів творчої діяльності за допомогою цілої низки ресурсів і послуг. Отже, відповідно до загальних рекомендацій проекту MINERVA [11], військово-бібліотечний портал має сприяти забезпеченню доступності інформації для користувача, з його допомогою реалізується основна функція бібліотек – не формування фондів, а поширення інформації, що зберігається в документах, серед різних груп населення, а значить, допомога у праці, навчанні, відпочинку військовослужбовців. З огляду на це особливого значення набуває створення інтерактивного середовища, покликаного здійснювати передачу інформації, знань і культури. Воно повинно однозначно вказувати на характер організації та її місію і демонструвати прихильність високим стандартам якості. Вебсайт військово-бібліотечної організації, що пропонує добре структурований і організований контент, є однозначною демонстрацією бажання організації використовувати інновації і змінюватися. У той же час бібліотечні портали орієнтовані на ту ж групу користувачів, що і вебсайти окремих організацій, і тому вони перетворюються в їхніх конкурентів у боротьбі за інтерес і лояльність користувачів. Користувачами бібліотечного portalу можуть бути люди з різним досвідом роботи в інтернеті, саме тому портал, який прагне привернути до себе велику кількість користувачів, має бути простим і зручним у використанні. Це досягається у разі виконання таких вимог, як логічність інформаційної структури, простота навігації, доступність для різних категорій користувачів, інтерактивність. Специфіка військово-бібліотечного portalу ґрунтується на функціональних особливостях самих військових книгозбірень. Вони надають користувачам доступ до актуальної та достовірної інформації, а саме, рівень portalу дає змогу бібліотекам-учасницям взаємодіяти та реалізовувати спільні проекти на спільному майданчику, об'єднаному єдиним інтерфейсом і сервісами.

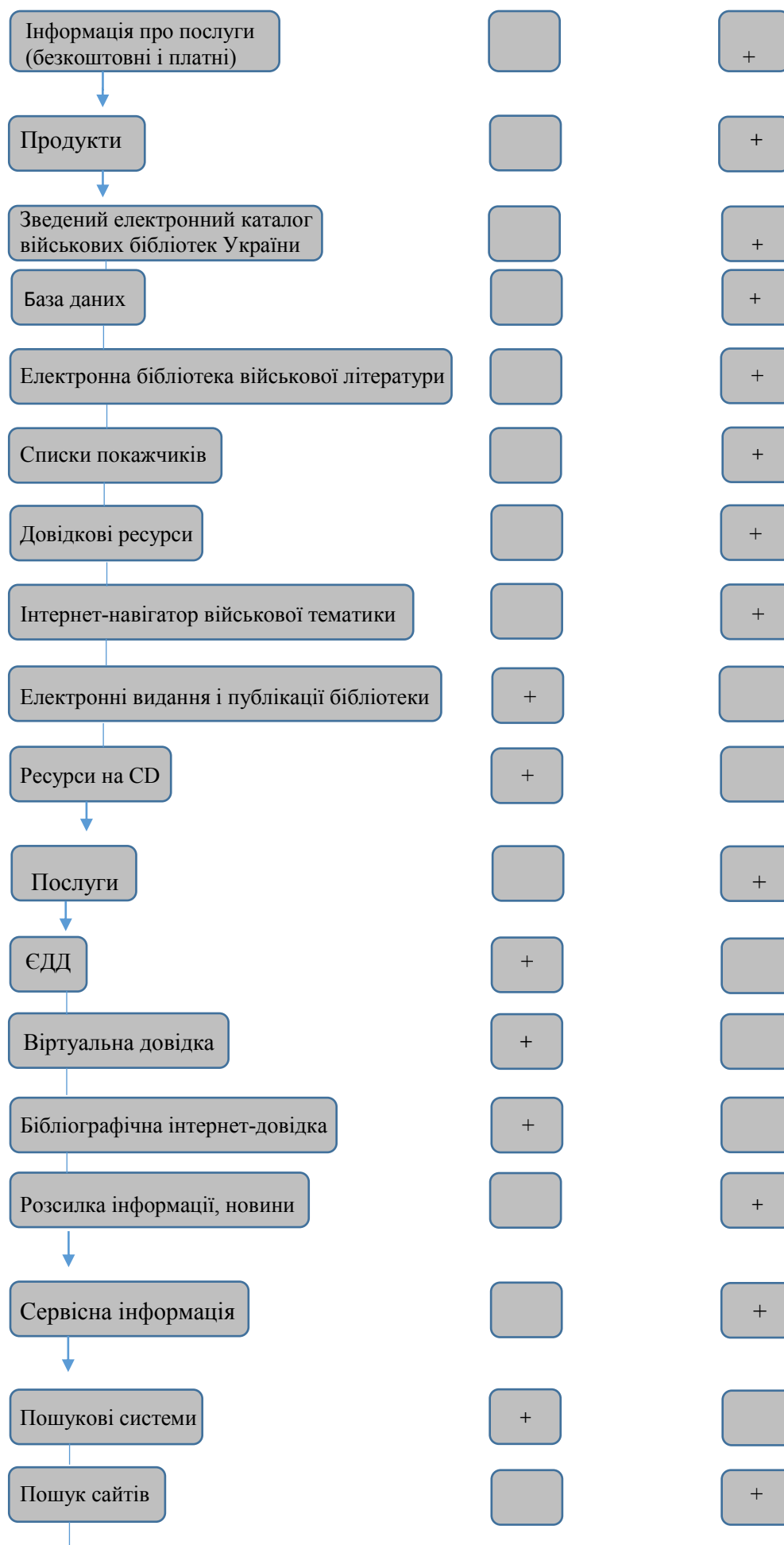
Задля розроблення вебпорталу мережі військових бібліотек України на сучасних, наукових і технологічних засадах проведено комплекс досліджень, а саме:

- аналіз різнобічних визначень порталу, бібліотечного порталу як новітніх інформаційних технологій;
- дослідження актуальності цих інформаційних технологій;
- розгляд тенденцій розвитку, підходів, концепції побудови порталу;
- ефективність порталів українських військових бібліотек та інтернет-ресурсів військової тематики;
- детальне ознайомлення із зарубіжним досвідом створення порталів військових бібліотек;
- розробка вимог до засобів побудови порталу та критерії вибору і оцінки;
- розбір і зіставлення засобів створення порталів і засобів інформаційного наповнення сайтів і порталів;
- Складання вимог до апаратно-технічних засобів реалізації цих інформаційних технологій та можливості навантаження на них;
- студіювання набутого досвіду використання сучасних інформаційних технологій в освіті;
- запровадження запропонованих підходів, концепцій, моделей та методик новітніх інформаційних технологій у процесі проектування, розроблення та керування наповненням інформаційними ресурсами інтернет-порталу української військової бібліотеки;
- опрацювання отриманих результатів і перспективи подальшого розвитку порталу української військової бібліотеки.

Мета дисертації – запропонувати модель організації військових інтернет-ресурсів і розробити структуру та основні інформаційні складові вебпорталу мережі військових бібліотек України.

Пошук в ЕК і БД (власних і корпоративних системах)	+	
Пошук в інтернет		+
Зворотній зв'язок	+	
Контактна інформація		+
Електронна пошта	+	+
Гостьова книга		+
Форум	+	
Карта сайту		+
Посилання	+	
Статистика		+
Лічильники (пошукових і статистичних систем)	+	
Власний автоматичний підрахунок (використання ресурсів і т.д.)	+	
Дані традиційної статистики	+	
Англійська версія		+
Знак копірайту		+
Банери		+

Запропонована модель вебпорталу мережі військових бібліотек України є цілісною інформаційною системою, яка буде однаково цікава для військовослужбовців, членів їхніх сімей, науковців, працівників культурних, освітніх установ тощо. Вона призначена для здійснення діяльності книгозбірні в електронному середовищі як її вебпредставництва. Це забезпечує формування внутрішнього вебсередовища бібліотеки й інтеграцію із зовнішнім середовищем, а також є маркетинговим засобом просування діяльності бібліотеки і виконання її сутнісних і похідних соціальних функцій в електронному просторі. Реалізація моделі включає два основних етапи: створення (розроблення) і подальша експлуатація (підтримання і розвиток його функціональності). Перший етап передбачає розробку і запуск в експлуатацію порталу як інформаційно-програмного продукту. Другий – його експлуатацію в якості вебпредставництва бібліотеки в електронному інформаційному просторі. Під час її впровадження враховуються цілі і завдання військової книгозбірні в умовах електронного середовища, вимоги якості, зафіксовані в міжнародних документах, раціональний розподіл, інтеграція з традиційними технологіями бібліотеки [29, 90].

Подана узагальнена структура дозволяє упорядкувати інформацію на порталі, а також визначити стан і перспективи розвитку інформаційно-бібліотечних ресурсів у вебсередовищі. Ця схема дає змогу описати можливі комбінації основних елементів інформаційної структури і щонайкраще їх впорядкувати, закономірно вибудувати і прийняти допустиму систему взаємозв'язків. Використання такої моделі дозволить розробити оптимальну інформаційну структуру для вебпорталу мережі військових бібліотек України.

У процесі розроблення порталу варто використовувати єдиний формат метаданих для опису інформаційних ресурсів і застосовувати їх для формування тематичних каталогів і рубрикаторів, а також організовувати атрибутний пошук за ними. Окрім того, для підвищення ефективності

пошуку інформації на порталі та в каталозі необхідно використовувати набори ключових слів-носіїв основної тематики інформаційного ресурсу.

Архітектурно-технологічні рішення побудови portalу використовують сучасні підходи до побудови складних інформаційних систем.

Інформаційна структура portalу включає перелік сторінок portalу і систему їх класифікації, що дає можливість ідентифікувати місце розташування кожного інформаційного ресурсу за допомогою класифікатора розділів.

До складу сервісу і служб portalу, на думку О. Є. Кузнецової і Н. П. Задорожної, треба залучити:

1. Базовий сервіс, що містить:
 - сервіс навігації і пошуку інформації за ресурсами portalу;
 - інформаційний сервіс;
 - сервіс інтерактивного спілкування користувачів portalу;
 - сервіс персоніфікації portalу;
 - сервіс моніторингу і статистики.
2. Базову службу, що містить:
 - службу персонального portalу користувача та її сервіс;
 - службу аутентифікації та авторизації доступу до змісту portalу.
3. Сервіс навігації та пошуку інформації за ресурсами portalу, що містить:
 - каталог ресурсів: реєстрація і наступна каталогізація всіх інформаційних ресурсів, що входять до portalу, а також забезпечення інформаційної і функціональної бази для ефективного пошуку серед зареєстрованих ресурсів, у тому числі з використанням банку інформаційних об'єктів;
 - карту portalу: відображення основних і змістових його розділів та огляд основних функціональних можливостей;

- метапошукову систему: пошук інформації серед інформаційних джерел порталу, а також із використанням зовнішніх інформаційних джерел. Інформаційний сервіс містить:
 - єдину систему новин: інтеграція новин, що надходять із різних інформаційних каналів, надання можливості ресурсам і персональним порталам користувачів формувати власні стрічки новин, використовуючи єдину систему новин;
 - єдину банерну мережу порталу: обмін рекламними повідомленнями (банерами) між ресурсами, що входять до порталу задля анонсування найбільш цікавої інформації на порталі.
4. Сервіс інтерактивного спілкування користувачів, що забезпечує:
- єдину систему форумів: створення і підтримання форумів різної тематики на ресурсах порталу для забезпечення інтерактивної взаємодії між користувачами порталу. Сприяння обміну найбільш цікавими темами для розширення аудиторії спілкування;
 - систему проведення опитувань і голосувань: централізоване проведення опитувань і голосувань, а також підбиття їх підсумків;
 - сервіс розсилки: керування тематичними розсилками в межах порталу.
5. Служба аутентифікації та авторизації доступу до інформаційного та функціонального змісту порталу, що забезпечує:
- сервіс аутентифікації: ідентифікація і визначення автентичності індивідуальних і корпоративних користувачів;
 - сервіс авторизації: визначення повноважень і реалізація обмежень доступу до ресурсів порталу;
 - сервіс аудита: протоколювання усіх дій, що здійснюються в межах системи безпеки.
6. Сервіс моніторингу і статистики, що надає:
- засоби контролю й аналізу навантаження на апаратні ресурси порталу;

- засоби підготовки статистики звертань до різних розділів порталу [24, 29].

Ці технології забезпечують сучасну функціональність, ефективний супровід створення порталу та його наповнення інформаційними ресурсами.

Нам вважається за доцільне репрезентувати для користувачів-військовослужбовців також й описову модель, котру можна розміщувати на сторінці бібліотеки в інтернеті, в певних довідниках, рекламних виданнях та ін. Описова модель дуже схожа на інформацію, представлену на сайті бібліотеки. Ця модель – це словесний опис ресурсів, усіх його параметрів, фізичних характеристик, історії, структури тощо. У ній в словесній формі визначаються завдання бібліотеки, її місія, статус серед інших бібліотек мережі. Вона дає уявлення про цілі, тенденції формування інформаційного ресурсу, його особливості й відмінності кожної книгозбірні, контингенту користувачів і їхніх інформаційних потреб, перспективи розвитку бібліотеки. Вказується спеціалізація фондів усіх бібліотек, що входять до мережі, характеризуються структурні підрозділи бібліотеки, визначаються види і типи видань і кількість придбаних документів. Модель відображає:

- склад бібліотечних фондів відповідно до характеристик його складових документів: видів документа, тематиці, мові, даті публікації та ін.;
- організаційну структуру бібліотечних фондів: сукупний фонд бібліотеки як систему окремих фондів, окремий фонд як систему підфондів, виділених за певними ознаками (наприклад, форматів видань, вікових категорій користувачів, мови публікацій) тощо.

Модель слугує своєрідним путівником інформаційними ресурсами книгозбірні.

В описовій моделі обґрунтовується тематика комплектування з огляду на специфіку книгозбірні, складу користувачів і їхніх потреб. Ці дані в повному обсязі відображаються в робочому апараті комплектатора. Описова модель є своєрідною пояснювальною запискою до структурної або тематико-типологічної моделі фонду, яка створює образ фонду за такими його

параметрами: тематика, тип, вид документів, приблизна кількість, мовний склад, можливості комплектування та інше залежно від величини, складу фонду і завдань його планування. Ця модель може існувати і у вигляді схеми, у формі картотеки або інакшим чином.

Перевага моделі перед реальним документальним фондом полягає в тому, що вона завжди більш компактна, більш спрощено сконструйована і, завдяки цьому, окреслює істотні властивості, функції, взаємозв'язки компонентів та інші характеристики фонду або процеси його формування, дозволяє виділити головне, не відволікаючись на деталі. Так, наприклад, блок-схема процесу дає більш чітке уявлення про суть і логіку технологічного процесу, ніж спостереження за його здійсненням у реальності, яке може бути вельми тривалим і супроводжуватися різними подіями, що не стосуються справи. Аналогічно схематична модель структури документного фонду виявляє зв'язки і закономірності виділення підфондів за різними ознаками.

Термін «модель» у бібліотечній справі часто використовується розширено для найменування найрізноманітніших наукових методик, концепцій, типів організаційного устрою або процесів, позначених рисами систематизації та регуляризації.

«Використання моделей (від емпіричних до математичних) у бібліотекознавстві обумовлено цілями моделювання, специфікою модельованих об'єктів, характером і ступенем відповідності моделі об'єкту-оригіналу, способом і засобами побудови моделей, методами їх дослідження, пізнавальними функціями, об'ємом і характером вихідної інформації про досліджуваний об'єкт і можливостями дослідника. Однак не завжди вибір тієї чи іншої моделі є обґрунтованим і задовольняє вимоги, які ставлять саме до цього виду моделі. Так часто зустрічається в бібліотекознавчій літературі «інформаційна модель», що відноситься до класу ідеальних моделей, які передбачають наявність конкретних формалізованих даних, а не певної інформації про досліджуваний об'єкт.

Модель може вибиратися або будуватися для пояснення накопичених у науці фактів або законів, якщо для їх пояснення ще немає відповідної теорії.

До її побудови звичайно вдаються в тому разі, коли важко або навіть неможливо вивчити об'єкт в натуральному вигляді, або він настільки складний, що під час використання інших методів, наприклад, методу спостереження, є ризик спростити або схематизувати реальну картину, яка відбувається в цьому процесі.

Для того щоб метод моделювання був результативним, необхідно дотримуватися умов і етапів його здійснення. Першим етапом моделювання є актуалізація вже накопичених про оригінал знань, яка здійснюється через аналіз наявних напрацювань за допомогою різноманітних методів, які безперервно удосконалюються (аналітичні, статистичні, теоретико-множинні, логічні, лінгвістичні, семіотичні, методи і методики структуризації, методи експертних оцінок, морфологічного моделювання, методи вироблення колективних рішень, спостереження, експеримент та ін.) і їх фіксація в описі об'єкта, що моделюється.

Надалі констатується неможливість вивчення об'єкта, який безпосередньо цікавить дослідника для отримання певних знань, здійснюється вибір моделі та її розробка. Для виконання ролі засобу вивчення оригіналу дані, отримані у процесі дослідження моделі, повинні бути на наступному етапі моделювання, перенесені на оригінал. Акт моделювання завершується перевіркою істинності отриманих за допомогою моделі даних про моделюючі об'єкти і включенням їх до системи знань про оригінал» [105].

Під час моделювання насамперед враховуються такі параметри:

1. Тематичний діапазон бібліотечного фонду: перелік галузей науки, господарської та громадської діяльності, які відповідають завданням конкретної бібліотеки і потребам її читачів.

2. Видовий аспект комплектування бібліотеки: друковані, аудіовізуальні документи, електронні видання.

3. Типологічний аспект фонду: перелік тих типів видань, які накопичуються у фонді (наукові, науково-популярні, виробничі, навчальні, довідкові, інформаційно-бібліографічні).

4. Мовний діапазон комплектування (документи іноземними мовами).

5. Географічний або краєзнавчий діапазон бібліотечного фонду:

а). видання, що побачили світ на певній території;

б). видання, присвячені певному краю.

6. Хронологічна глибина фонду визначається часом зберігання документів з моменту їх надрукування. Для військових бібліотек не характерна швидка оновлюваність їх фондів.

7. Споживча орієнтація фонду, яка передбачає виявлення основних груп користувачів бібліотеки.

Визначаються способи виходу бібліотеки на споживчий ринок:

а). масовий (недиференційований) маркетинг, коли бібліотека намагається вийти на широке коло споживачів, практично на все населення, яке проживає в зоні її обслуговування;

б). диференційований маркетинг, коли бібліотека орієнтується на комплектуванні для певної категорії користувачів (переважно це військовослужбовці, члени їхніх сімей, працівники ЗСУ);

в). концентрований маркетинг, коли бібліотека зосереджує свої зусилля на обслуговуванні однієї пріоритетної групи читачів.

Зазвичай, військові книгозбірні мають поєднувати у політиці формування бібліотечного фонду всі три підходи.

Ці параметри відіграють важливу роль під час побудови всього комплексу моделей, через те, що бібліотечний фонд – складна система і репрезентувати його у вигляді однієї моделі неможливо.

Складаючи модель, повинні бути враховані різні обставини, пов'язані із зовнішнім і внутрішнім середовищем його функціонування; у реалізації

моделі беруть участь усі процеси його формування. Тому у ролі розробників моделей інформаційного ресурсу має виступати команда провідних фахівців бібліотеки чи інформаційної служби, які представляють усі технологічні процеси формування документного фонду. Їхній сукупний професійний потенціал дозволить створити якісні моделі фонду, які відповідають поставленим завданням.

В основі процесу моделювання лежить технологія аналітичної обробки інформації, тому на «вході» процесу моделювання повинна бути подана інформація про стан і перспективи розвитку документного фонду.

Пропонуємо загальний алгоритм процесу моделювання:

1. Збір та аналіз вихідної інформації з метою охарактеризування нинішнього стану документного фонду, його завдання, ситуаційні умови його формування. На цьому етапі вивчаються:

а). довгострокові цілі і стратегічні напрямки розвитку книгозбірні. Оскільки документний фонд як інформаційний ресурс бібліотечної установи повинен відповідати цим цілям і стратегіям, забезпечуючи інформаційну підтримку їх реалізації, саме вони й обумовлюють межі його профілю;

б). інформаційні потреби реальних і потенційних користувачів за профілем документного фонду;

в). стан наявного документного фонду – його кількісний та якісний склад, незадоволений попит (відмови) та ін.;

г). стан інших документних фондів за суміжним профілем, з якими можливі або є координаційні зв'язки. Деякі документи і ресурси (періодичні видання, бази даних тощо) є дорогими і об'ємними. У цьому випадку доцільно узгоджувати не тільки профіль, але і склад таких ресурсів із партнерами для подальшого взаємовикористання декількох документних фондів;

д). наявні матеріальні, фінансові, кадрові ресурси і перспективи їх розвитку на найближчий період, оскільки ресурсні можливості несуть у собі серйозні обмеження для формування документного фонду.

Унаслідок цього формується цілісне уявлення про те, яким має бути модельований документний фонд.

2. Складання проектів моделей. Ґрунтуючись на отриманих даних, розробляються проекти моделей документного фонду різних видів, які в сукупності дозволяють всебічно відобразити його майбутній стан. Проект моделі – це її чорновий начерк, що відображає бачення розробника, яке може бути одностороннім і суб'єктивним, тому потребує експертизи.

3. Обговорення моделей. Оскільки модель має стати документом, обов'язковим для виконання, вона повинна пройти апробацію і узгодження з усіма зацікавленими сторонами. В обговоренні моделей документного фонду беруть участь провідні фахівці бібліотеки, партнери з координації, а також постійні користувачі.

4. Затвердження моделей. Моделі затверджуються першим керівником бібліотеки (директором, завідувачем), який визначає довгострокові цілі і стратегічні напрямки розвитку установи. Затвердження моделі означає, що вона відповідає завданням інформаційної організації і стає директивним документом.

5. Поточна актуалізація моделей. Модель не може залишатися незмінною, затвердженою раз і назавжди, оскільки фонд повинен адаптуватися до мінливих умов сьогодення. Для постійного доопрацювання моделей документного фонду формується команда фахівців, яка вносить корективи і доповнення у створені моделі. У міру накопичення поточних змін виникає потреба в якісному перегляді моделей фонду. За умови стабільного розвитку бібліотеки це відбувається через 7-10 років. У разі кардинальної зміни цілей, профілю діяльності установи своєчасно проводиться розроблення нових моделей документного фонду.

Представлену загальну технологію складання описової моделі можна доповнювати, удосконалювати, адаптовувати для конкретної військової бібліотеки.

3.2 Типовий сайт військової бібліотеки

Проблеми створення якісних ресурсів військової тематики в мережі Інтернет є нагальними й актуальними. Вирішити їх покликані військові книгозбірні як невід'ємний елемент сучасного інформаційного простору. Завдяки створенню вебсайтів бібліотеки отримали можливість розширювати свою діяльність, охоплюючи все більшу кількість користувачів, а також презентувати себе і свої здобутки.

Вебсайти військових бібліотек сьогодні поступово стають каналом активного комунікаційного зв'язку з різними аудиторіями. Крім того, вони є важливими об'єктами аналітичної діяльності бібліотек. Сайти також можуть бути джерелом інформації для самоаналізу діяльності бібліотек та її корегування для підвищення методологічного рівня військово-бібліотечної науки. Тому фахівці дедалі глибше усвідомлюють потребу у розробленні типової моделі сайту української військової бібліотеки, яка має стати ключовою одиницею порталу військових бібліотек України та їх інтегрованого електронного мережевого ресурсу [88, 90].

На нашу думку, бібліотечна вебсторінка має бути потужним інструментом для організації інформаційних ресурсів і сервісів у такий спосіб, щоб підтримувати потреби користувачів.

Проте, вебресурс бібліотеки має не тільки поєднати в собі інформаційні, пошукові, освітні, навігаційні функції і функції іміджевої реклами та каталогів ресурсів, а й водночас стати «віртуальним образом», іншими словами, відображенням бібліотеки у віртуальному просторі. Дуже важливо, щоб інформаційне наповнення, ясна й логічна структура розміщення інформації та дизайнерське оформлення бібліотечної сторінки гармонійно поєднували в собі і традиції самої бібліотеки, і нові технологічні рішення [120].

Усі ці складові мають деякий взаємозв'язок, а у разі вдалого їх розвитку, взаємодії і відповідності цілям створення вебсайт перетвориться на зручний і привабливий для потенційного користувача.

К. В. Лобузін наголошує: «Створюваний єдиний бібліотечний простір дає змогу користувачу отримати на своєму робочому місці на екрані комп'ютера необхідну джерельну базу для вирішення наукових, творчих і практичних завдань, тоді як за допомогою традиційних засобів пошуку на це витрачалися дні та роки. Завдяки впорядкуванню всього інструментарію бази знань бібліотеки за єдиними технологічними стандартами остаточне формування профільного ресурсу відбувається із застосуванням інформаційних фільтрів із заданими параметрами (тематичними, функціональними, форматними, персональними тощо) для виділення необхідної частини електронної колекції бібліотечних документів» [72].

Проте, більшість військово-бібліотечних сайтів все ще не виконують свої цілі і завдання. Питання ефективності та якості роботи військової книгозбірні в електронному середовищі ще не стали предметом широкої діяльності та є, безперечно, важливими і актуальними для сучасного бібліотекознавства.

Інформаційний сайт військової книгозбірні – це сайт з великою кількістю розділів і сторінок, на яких регулярно відновлюється відповідна інформація, що представляє різноманітні матеріали про особливості певної бібліотеки, її структуру, види діяльності, послуги, заходи, проекти та ін. Формуючи пропозиції щодо створення сайтів військово-бібліотечної тематики, їх треба систематизувати, використовуючи типізацію бібліотек оборонного відомства.

У міжнародних документах «Принципи якості вебсайтів з культури. Керівництво» і «Взаємодія вебсайтів з культури з користувачем. Рекомендації» детально охарактеризовано такі принципи і критерії якості бібліотечного сайту, вивчення його ефективності, розроблення політики розвитку та ін. [154]:

1. Прозорість.

Вебсайт має ясно позначати своє призначення, поставлену у процесі його створення мету, організацію, що відповідають за управління сайтом.

2. Ефективність.

Якісний вебсайт має здійснювати добір, оцифрування, авторизацію, представлення і оцінку змісту, які роблять сайт ефективним для користувачів.

3. Підтримка.

Вебсайт має працювати відповідно до політики якості обслуговування, що забезпечує його своєчасну, належну підтримку і актуалізацію.

4. Доступність.

Якісний вебсайт має бути доступним для всіх користувачів незалежно від їх фізичних обмежень або використовуваних технологій, включно з навігацією, змістом і елементами інтерактивності.

5. Орієнтація на користувача.

В обов'язковому порядку вебсайт має бути орієнтованим на користувачів: брати до уваги потреби користувачів, забезпечувати їм своєчасність і простоту роботи із сайтом, реагуючи на оцінку сайту користувачами і зворотний зв'язок, що від них надходить.

6. Реактивність.

Якісний вебсайт має дозволяти користувачам контактувати з сайтом, отримувати адекватну відповідь; за потреби – стимулювати користувачів ставити питання, обмінюватися інформацією, проводити дискусії.

7. Багатомовність.

Вебсайт установи має забезпечувати рівень доступу до інформації якнайменше двома мовами.

8. Сумісність.

Якісний вебсайт має бути сумісним з іншими вебсайтами, надаючи користувачам можливість легко знаходити необхідні інформаційні ресурси і послуги.

9. Керованість.

Вебсайт має бути керованим на основі поваги прав інтелектуальної власності та приватного життя, чіткої декларації умов його використання та змісту.

10. Зберігання.

Якісний вебсайт має використовувати відповідні стратегії і стандарти, забезпечуючи його довгострокове зберігання.

На наш погляд, для розвитку військово-бібліотечного вебсередовища існує необхідність:

- вивчення та узагальнення зарубіжного і вітчизняного досвіду діяльності військової бібліотеки в електронному середовищі;
- створення інструктивно-методичної та довідкової бази сайтобудування, що включає типовий комплекс взаємопов'язаних документів з урахуванням завдань і особливостей бібліотек;
- визначення методичного інструментарію проектування і підтримання сайтів бібліотек;
- розроблення алгоритмів діяльності типових організаційно-функціональних структур з підтримання сайту;
- окреслення професійних компетенцій персоналу бібліотеки в умовах електронного середовища і методик їх навчання (підвищення кваліфікації).

Процес створення і просування військово-бібліотечного сайту копіткий і довгий. Він включає в себе відразу кілька окремих видів робіт:

1. Розроблення концепції дизайну сайту.
2. Створення схеми майбутнього сайту.
3. Графічне оформлення.
4. Підготування змістовної частини сайту – контенту.
5. Поділ матеріалу на окремі сторінки.
6. Вибір місця для розміщення сайту в мережі (хостинг), перенесення готового сайту в інтернет.

7. Реєстрація доменного імені сайту.
8. Реєстрація сайту в пошукових системах, первинне його просування.
9. Подальший розвиток, рекламна підтримка сайту.
10. Регулярне оновлення матеріалу.

На підставі вищезазначених опрацювань можна визначити складові елементи сайту військової бібліотеки як системи.

На думку О. В. Кулевої, елементи «дизайн і ергономіка» та «змістове наповнення» становлять призначений для користувача інтерфейс сайту. Програмно-технічний, організаційно-технологічний і фінансово-економічний елементи являють собою ресурсний і організаційний фундамент сайту. Кожен елемент системи має свою підсистему зі строго впорядкованою ієрархією:

1. Змістове наповнення – інформаційна структура, контент.
2. Дизайн і ергономічність – дизайн інтерфейсу, навігація.
3. Програмно-технічне оснащення – апаратне забезпечення, програмне забезпечення.
4. Фінансово-економічні витрати – трудові витрати, фінансові витрати.
5. Організаційно-технологічний супровід – організаційно-управлінські заходи, моніторинг, система оцінки якості, система організаційно-технологічної, методичної документації [61].

Перший елемент системи – «змістове наповнення» – структурується на два параметри: інформаційну структуру і контент. Контент сайту бібліотеки, на нашу думку, складається з декількох груп: по-перше, електронних ресурсів (БД, ЕК, електронної бібліотеки, виставки тощо), по-друге, інноваційних послуг (віртуальна бібліографічна довідка тощо); по-третє, так званого текстового контенту, що включає текстову, аудіальну, графічну і відеоінформацію. Структурування та логічна організація «контенту» називаються «інформаційною структурою», яка відповідає таким основним принципам угруповання інформації: діяльнісна ознака, призначена для користувача, надані ресурси, а також включає додаткові сервіси та

служби (зворотний зв'язок, статистику, карту сайту і т. д.), які дають можливість ефективно спілкуватися із зовнішнім середовищем [61].

Наступна складова системи «Дизайн і ергономічність сайту» ділиться також на дві основні частини: дизайн інтерфейсу, що складається з оформлення та композиційного розташування елементів інтерфейсу, а також основних навігаційних елементів (горизонтальне або вертикальне меню, піктограми, alt-теги, drop-down меню та ін.).

Компонент програмно-технічного оснащення вміщує сукупність програм для проектування, створення, функціонування і супроводження сайту, а також апаратного забезпечення (робочих терміналів, вебсервера, локального сервера і т. д.).

Не менш важливою частиною є «Фінансово-економічні витрати», що охоплює:

- трудові витрати: число фахівців беруть участь у проектуванні, створенні та супроводі сайту і безпосередньо організації процесу праці;
- фінансові витрати: на обладнання і програмне забезпечення, персонал (вебмайстра та ін.); зовнішні послуги (реклама, телефонні переговори, податки, оренда обладнання, електроенергія); супутні послуги (трансферні), наприклад, послуги відділу кадрів, бухгалтерії, технологічного відділу і т. д. [60].

Невід'ємним елементом системи є «організаційно-технологічний супровід», в якому розкривається цілісна взаємодія науково-методичного, інформаційного й організаційно-управлінського компонентів. У межах цих компонентів вирішуються такі завдання як: організація процесу проектування, створення та супроводження сайту; інформування про технологічну ситуацію; діагностика, експертна грошова оцінка та консультування на етапі ухвалення рішення [60].

Очевидно, що кожна складова сайту має власну ієрархічну структуру і може розглядатися як підсистема. Характеристика вищезазначеного дасть

змогу врахувати всі особливості під час проектування, створення та подальшого супроводу сайту, а також визначити його якість.

Структура сайту – це його основа, спосіб компонування, розташування і подачі інформації, що дозволяє стисло й докладно інформувати про бібліотечні послуги. На початковому етапі треба подбати про зручне структурування всієї інформації.

Структуру сайту можна умовно поділити на зовнішню і внутрішню.

Внутрішня структура – упорядковане розміщення сторінок сайту відповідно до головної сторінки. Це розташування основних значущих елементів на кожній сторінці. Внутрішня структура залежить від того, яку інформацію буде розміщено та які матеріали надано.

Зовнішня структура – розташування основних елементів на кожній сторінці: меню, пошук, основний зміст, банери, лічильник, анонси та ін.

Контент сайту становить його основу і є найскладнішим завданням, що вирішується на етапі проектування. Більш ефективно впоратися з розробленням структури контенту будь-якого сайту дає можливість наявність апробованої і науково обґрунтованої типової структури контенту. Для розроблюваного сайту необхідно підбирати типову структуру контенту відповідно до об'єкта позиціонування – його напрямком діяльності, специфікою і формою організації [11].

Типова структура контенту сайту являє собою набір рубрик і підрубрик, а також ієрархічну схему їх розподілу.

Усі складові типової структури мають максимально повно відображати об'єкт сайтобудування і, як наслідок, з найбільшою ефективністю задовольняти інформаційні потреби користувачів сайту. У такій структурі обов'язково продумується перетин певних семантичних складових контенту, на основі чого надалі проектується навігаційна схема всього сайту. Складність застосування типових структур контенту сайту полягає, по-перше, у відсутності вже розробленої і апробованої типової структури, і, по-друге, у складності підготування таких структур [11].

З урахуванням наших реалій основними інформаційними блоками типового сайту української військової бібліотеки, на наш погляд, мають стати такі:

Структура бібліотеки

Послуги

Події. Новини

Ресурси

Фонди та колекції

Каталоги

Нові надходження

Тематичні виставки

Електронний каталог

Електронна бібліотека

Корисні посилання

Приблизні рубрики:

Про бібліотеку

Історична довідка
Загальна інформація
Адміністрація
Структурні підрозділи
Контакти

Читачам

Режим роботи
Правила користування
Інформація про послуги (безкоштовні і платні)

Новини

Поточні новини
Архів (згруповані за темами або датами)
Оголошення

Продукти

Зведений електронний каталог військових бібліотек України
Бази даних
Електронна бібліотека військової літератури
Списки покажчиків
Довідкові ресурси
Інтернет-навігатор військової тематики
Електронні видання і публікації бібліотеки
Ресурси на CD

Фонди і колекції

Каталоги і картотеки
ДБА
Предметний рубрикатор (на основі УДК)
Нові надходження
Інформаційно-бібліографічні ресурси

Науково-дослідна діяльність

Проекти. Програми
Конференції
Форуми

Освітня і методична діяльність

Навчання
Підвищення кваліфікації
Семінари
Самоосвіта

Видавнича діяльність

Проспекти видань

Соціокультурна діяльність

Виставки
Масові заходи

Сервісна інформація

Пошукові системи
Пошук по сайту
Пошук в ЕК і БД (власних і корпоративних системах)

Пошук в інтернеті
Зворотній зв'язок
Контактна інформація
Електронна пошта
Гостьова книга
Форум
Карта сайту
Посилання
Статистика

Версія англійською мовою

Англomовна версія

Пропонуємо більш детальну характеристику інформаційних складових військово-бібліотечного сайту:

1. Структура бібліотеки.

Рубрика, що вміщує загальну інформацію про бібліотеку: нормативні документи, обсяг бібліотечного фонду, історію бібліотеки, основні відділи, відомості про дирекцію, а також дає перелік відділів із зазначенням осіб для контактів, розпорядок роботи, правила запису, банківські реквізити.

2. Послуги.

У цьому розділі описуються послуги, які надає бібліотека читачам різних цільових груп (платні і безкоштовні), електронні онлайн-служби.

3. Новини та події.

Тут розміщена інформація про відкриття виставок та інші заходи, анонси майбутніх заходів і короткі звіти про ті, що вже відбулися, відомості про те, як підписатися на розсилку новин. Розділ формується за принципом «Що? Де? Коли?», далі йде посилання на сторінку з більш детальною інформацією про подію.

4. Ресурси.

Насамперед треба максимально повно надавати доступ до власних інформаційних ресурсів бібліотеки: електронного каталогу, цифрових колекцій, нових надходжень, матеріалів конференцій і семінарів, що проводяться бібліотекою. Для зручності доступу не тільки до власних, а й до зовнішніх інтернет-ресурсів у відповідних розділах вебсайту варто створити точки доступу, прив'язані до інформаційних потреб користувачів.

5. Фонди та колекції.

Рубрика подає відомості про склад книжкового фонду, періодичних видань, фонду аудіовізуальних документів, мап, нот та ін., електронних джерел.

6. Каталоги.

Перелік і детальна характеристика наявних каталогів, картотек, баз даних. Сьогодення вимагає створення системи корпоративної каталогізації військово-бібліотечних ресурсів.

7. Електронний каталог.

За існування доступу до електронного каталогу дуже ефективно навести його паспорт: з якого року відбивається література, які види видань і на яких мовах представлені, поточну кількість записів, дата останнього оновлення тощо. Зміст сервера можна значно збагатити завдяки розміщенню фонду виконаних довідок, повнотекстових збірників, доповідей і конференцій, що проводяться бібліотекою, бібліографічних покажчиків, у тому числі і каталогів книжкових виставок.

8. Електронна бібліотека.

Повнотекстові ресурси, що містять тексти бойових статутів, настанов, навчальних (методичних) посібників, довідників, видань із медичної підготовки, військової науки та історії, настанови зі стрілецької справи, військову топографію, а також щорічник «Біла книга. Збройні Сили України», періодичні видання тощо.

9. Навігація сайтом.

До цієї рубрики можна віднести «Карту сайту» і «Пошук сайтом». Карта являє собою повну ієрархічну схему всіх розділів сервера. З її допомогою користувач може легко визначити, в якому з розділів розміщена потрібна йому інформація. Пошук – більш складна функція, реалізація якої вимагає участі технічних фахівців. Це, по суті, значно зменшений аналог пошукових систем інтернету, за допомогою яких здійснюють розвідку документів за ключовими словами в межах цього сервера. Використання «пошуку сайтом» не тільки доцільно, а й необхідно у випадках, коли обсяг сервера вимірюється тисячами документів.

Аналіз тенденцій розвитку програмного забезпечення для Всесвітньої павутини дає змогу припустити наявність у перспективі таких компонентів військово-бібліотечних сайтів, як «профілі» читачів, що формуються на основі відомостей про їхні інформаційні потреби. У такому разі під час візиту на сайт бібліотеки кожен читач матиме можливість отримати персоніфіковану інформацію, що відповідає його інтересам. Це можуть бути, наприклад, відомості про останні надходження і нові інтернет-сайти щодо потрібної теми. На персональному робочому столі на бібліотечному сервері читачі зможуть зберігати свої закладки на інтернет-ресурси, копії джерел, автоматично отримувати огляди заданої проблематики. Усе це, безсумнівно, підвищить авторитет і привабливість військової книгозбірні для користувачів [84].

Запропонована типова структура може лягти в основу контенту будь-якого військово-бібліотечного сайту, але при цьому обов'язково має бути доповнена актуальною інформацією щодо кожної конкретної бібліотеки, передаючи, у такий спосіб, усю повноту її діяльності, підкреслюючи і акцентуючи увагу на інноваційних напрямках, які, без сумніву, специфічні для окремої військової книгозбірні.

Доопрацювання концептуальних основ військово-бібліотечного сайту, поява нових ідей і їх практичне втілення свідчитиме про ефективність і

повноцінність надання інформаційних послуг користувачам-військовослужбовцям.

Структура сайту є гнучкою, формується бібліотекою, з огляду на її можливості, і доопрацьовується в процесі експериментального використання. Тому можна додати й виокремити ще й такі варіанти сторінок:

- **Інформаційна (головна) сторінка**, на якій відображається вся основна інформація про бібліотеку (логотип, назву, години роботи, місце розташування, конкретну адресу, зображення, мапа).
- **Довідкова сторінка**, що дозволяє отримати уявлення про колектив, структуру бібліотеки, її історію, традиції обслуговування, пріоритети та ін.
- **Пошукова сторінка**, що надає можливість здійснювати пошук за електронним каталогом та базами даних книгозбірні.
- **Сторінка віртуального обслуговування**, що характеризує умови надання послуг і забезпечує можливість електронної доставки документів, дистанційного навчання віддалених користувачів, роботу в інтернет-класі, надання списків за запитами користувачів, виконання бібліографічних запитів поштою і роботи віртуальної довідкової служби (інтерактивного виконання довідок), використання путівника ресурсами (через електронні адреси з гіперпосиланнями на ресурси інших бібліотек, що дозволяють здійснювати навігацію в мережевому просторі).
- **Новинна (подієва) сторінка**, що відображає інформацію про виставки, заходи, конференції тощо.
- **Віртуальна екскурсія бібліотекою**, що дає змогу відобразити основні напрямки діяльності всіх її структурних підрозділів, проектну та дослідницьку роботу, асортимент наданих користувачам послуг/продукції щодо підрозділів, цін, засобів просування.

- **Творча лабораторія бібліотеки**, що характеризує реалізацію інноваційних проектів, перспективні творчі ідеї; запрошення до співпраці, ініціювання творчих пропозицій.
- **Ділові пропозиції бібліотеки** (запрошення до співпраці різних спонсорів і меценатів, програми навчання в бібліотеці).
- **Гостьова книга**, що дозволяє будь-якому користувачеві за допомогою електронної пошти з'ясувати у співробітників бібліотеки питання, які їх цікавлять.

Так можна створити повноцінний образ військової бібліотеки як сучасної, актуальної соціокультурної установи, здатної активно функціонувати у цифровому користувацькому середовищі.

3.3 Інтернет-навігатор військової тематики

Військова наука і воєнна справа охоплюють усі питання військової справи та воєнної науки, теорії і практики, пов'язаних з будівництвом, підготовкою та діями збройних сил держави в мирний і воєнний час, а також підготовкою населення у випадку війни.

Значна частина галузевої літератури, бібліографічних і фактографічних баз даних військової тематики відноситься до закритих джерел, якими може користуватися лише певне коло осіб, встановлених регламентом військових міністерств і відомств.

Загальна кількість опублікованих в Україні документів з військової справи становить від 1300 до 1500 примірників. Щороку виходять з друку більше ніж 50 монографій, довідників, підручників, збірників статей, видається певна кількість спеціальних, науково-популярних і масових журналів, друкуються газети військових округів і флотів.

У межах військово-воєнної галузі виділяють такі основні розділи:

1. Військова справа загалом.
2. Збройні сили в цілому. Військова служба. Військове життя.

3. Призов на військову службу. Мобілізація основного контингенту військ і допоміжних сил. Військовий потенціал.
4. Загальна організація збройних сил.
5. Загальні питання військових операційзагалом. Тактика. Оперативне мистецтво. Стратегія. Театри воєнних дій. Історія воєн.
6. Служба військ. Бойова підготовка військ та окремих частин. Навчання військових частин і офіцерів. Тактичні навчання.
7. Адміністративно-господарська служба. Інтендантська служба.
8. Організація та експлуатація військових будівель і споруд.
9. Окремі роди військ та служби сухопутних і військово-повітряних сил.
10. Військово-морські сили. Військово-морський флот. Особовий склад, організація служби.
11. Військова техніка.
12. Військові комунікації. Управління військами.

Через багатoproфільність військово-воєнної справи документи, присвячені її окремим проблемам, публікуються та бібліографуються в виданнях і базах даних різних галузей науки і практики: історії, політології, соціології, економіці, авіаційному й морському транспорту, техніці, космонавтиці, медицині.

У потоці військово-воєнної літератури значну кількість публікацій становлять наукові розвідки з історії українського війська, повернення правдивих її сторінок, художні твори на тему війни й війська, розробки, дослідження в цій царині.

Крім літератури, військовій тематиці присвячено певну кількість інших типів ресурсів. Через це проблеми організації якісних військових і воєнних ресурсів мережі Інтернет є нагальними й актуальними.

На сучасному етапі розвитку нових інформаційних технологій перед науковцями і фахівцями постає завдання швидкого і оперативного пошуку необхідної інформації в електронному середовищі.

Пошук такої інформації з використанням стандартних інформаційно-пошукових систем не завжди дає можливість у достатньому обсязі знайти потрібні джерела. У такій ситуації на допомогу фахівцям можуть прийти електронні путівники за бібліографічними і довідковими ресурсами або, простіше кажучи, навігатори за інтернет-ресурсами.

Створення повноцінних путівників за інтернет-ресурсами є одним із першочергових завдань інформаційно-бібліографічного обслуговування в режимі онлайн. Вони дають уявлення віддаленому користувачеві про основні джерела виявлення інформації з різних галузей знань, зберігаючи традиційну методику і використовуючи нові інформаційні технології. Електронна форма дає змогу розширити межі цільового призначення допомоги. Користувачеві електронна форма навігатора розширює пошукові можливості для задоволення інформаційних потреб, допомагає зорієнтуватися під час пошуку матеріалу.

Сучасні навігатори переважно являють собою посилання на електронні та довідкові ресурси, бази даних, бібліографічні посібники, електронні версії друкованих видань, пошукові системи й інші ресурси, згруповані за розділами або за тематикою.

Запропонований навігатор призначений для інформаційного супроводу наукових досліджень і освітнього процесу в галузі військової та воєнної справи, обслуговування фахівців, широкого поширення оперативної інформації. Він дозволяє орієнтуватися у всьому різноманітті військово-воєнної реляції та допомагає самостійно вести пошук інформації з цих питань. У навігаторі подана інформація про традиційні джерела, а також про ті, що представлені тільки в інтернеті. Усі ресурси згруповані за тематичними рубриками. У середині рубрик вони розподілені за видами документів і джерелами інформації.

Розроблена структура записів бази даних, яка може надалі виконувати роль інтернет-навігатора, вміщує дев'ять основних елементів записів і відповідну деталізацію:

Військові установи

Міністерства
Штаби
Науково-дослідні установи
Заклади освіти
Військові комісаріати
Медичні установи
Волонтерські організації

Бібліотеки

Публічні бібліотеки
Спеціальні бібліотеки
Наукові бібліотеки
Довідкові бібліотеки
Фонди бібліотек з обмеженим доступом

Інші культурні установи

Музеї
Книгарні
Архіви
Видавництва
Інформаційно-культурні центри
ЗМІ

Військові персоналії

Воєначальники
Флотоводці
Гетьмани
Козаки
Військовики (інженери, письменники, науковці, лікарі)
Жінки-військовослужбовці
Пантеон Героїв

Тип ресурсу

Портал
Сайт
Електронна бібліотека
Електронний каталог
Електронна колекція
Репозитарій
Каталог архівних фондів
Бібліографічна база даних
Реферативна база даних
Фактографічна база даних
Віртуальна виставка, презентація
Авторитетний файл

Вид матеріалів

Книги
Брошури
Періодика
Карти
Аудіо
Відео
Мультимедійні матеріали
Застосунки (ігри, навчальні програми, тренажери)

Характер документів

Законодавчі акти
Статути
Керівні документи
Настанови
Інструкції
Навчальні (методичні) посібники

Видання з військової науки та техніки
Видання з військових гуманітарних наук
Довідкові ресурси
Енциклопедії
Календарі

Країна

Україна
Європейські країни
США

Предметний рубрикатор (на основі УДК)

Військова справа. Воєнне мистецтво. Воєнні науки. Оборона.
Збройні сили

Інформаційні складові portalу охоплюватимуть авторитетні файли, розширені довідковою інформацією. Так, до розділу «**Бібліотеки**» входить реєстр бібліотек оборонного відомства з короткою інформацією про кожну, бібліотечні ресурси, місцезнаходження, інтернет-адресу та ін. Наприклад:

1. Публічні бібліотеки:

- Бібліотека 25-го гарнізонного будинку офіцерів, м. Житомир.
- Бібліотека 59-го будинку офіцерів, м. Одеса.
- Бібліотека 5-го гарнізонного будинку офіцерів, Дніпропетровська обл., Новомосковський р-н, смт. Гвардійське.
- Бібліотека 52-го гарнізонного будинку офіцерів, Житомирська обл., Житомирський р-н, смт. Озерне.
- Бібліотека 42-го гарнізонного будинку офіцерів, Хмельницька обл., м. Старокостянтинів.
- Бібліотека 58-го будинку офіцерів, м. Львів.
- Бібліотека 9-го гарнізонного будинку офіцерів, м. Харків.
- Бібліотека 44-го гарнізонного будинку офіцерів, Запорізька обл. м.

Мелітополь-7.

- Бібліотека 60-го будинку офіцерів, м. Вінниця.
- Бібліотека 45-го гарнізонного будинку офіцерів, м. Миколаїв.
- Бібліотека 33-го гарнізонного будинку офіцерів, м. Чернівці.
- Бібліотека 31-го гарнізонного будинку офіцерів, Житомирська обл., м. Новоград-Волинський.
- Бібліотека 30-го гарнізонного будинку офіцерів, Житомирська обл., м. Бердичів.
- Бібліотека 17-го гарнізонного будинку офіцерів, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг.
- Бібліотека 15-го гарнізонного будинку офіцерів, м. Хмельницький.
- Бібліотека 8-го гарнізонного будинку офіцерів, Одеська обл., м. Білгород-Дністровський.
- Бібліотека 20-го гарнізонного будинку офіцерів, Чернігівська область, смт. Гончарівське.
- Бібліотека 14-го гарнізонного будинку офіцерів, Житомирська обл., смт. Городок.
- Бібліотека 10-го гарнізонного будинку офіцерів, Дніпропетровська обл., смт. Черкаське.
- Бібліотека 6-го гарнізонного будинку офіцерів, Чернігівська обл., смт. Десна.

2. Спеціальні бібліотеки:

- Бібліотека Національного університету оборони України імені Івана Черняховського.
- Бібліотека Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.
- Бібліотека Харківського університету Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба.

- Бібліотека Житомирського військового інституту ім. С.П. Корольова.
- Бібліотека Військового інституту телекомунікацій та інформатизації.
- Бібліотека Військової академії м. Одеси.
- Бібліотека Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.
- Бібліотека факультету військово-морських сил Одеської національної морської академії.
- Бібліотека військово-юридичного факультету Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого.
- Бібліотека факультету військової підготовки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».
- Бібліотека кафедри військової підготовки Національного авіаційного університету (м. Київ).
- Бібліотека кафедри військової підготовки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.
- Бібліотека кафедри військової підготовки Одеського державного екологічного університету.
- Бібліотека Київського військового ліцею ім. Івана Богуна.
- Бібліотека Військово-морського ліцею (м. Одеса).
- Бібліотека Військового коледжу сержантського складу Харківського національного університету Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба.
- Бібліотека Військового коледжу сержантського складу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного.
- Бібліотека Військового коледжу сержантського складу Військового інституту телекомунікацій та інформатизації.

- Бібліотека відділення військової підготовки Морехідного коледжу технічного флоту Національного університету «Одеська морська академія».

3. Наукові бібліотеки:

- Бібліотека Національного військово-історичного музею України.
- Бібліотека Науково-дослідного центру гуманітарних проблем ЗСУ.
- Бібліотека Центрального науково-дослідного інституту ЗСУ.
- Бібліотека Державного науково-дослідного інституту авіації.
- Бібліотека Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки ЗСУ.

4. Сховища документів з обмеженим доступом:

- Фонди з грифом ДСК (для службового користування).
- Фонди секретні і т.д.

Розділ «**Предметний рубрикатор**» (на основі УДК) поділяється на такі розділи:

- Військова справа. Воєнне мистецтво. Воєнні науки. Оборона. Збройні сили.
- Військова справа загалом.
- Збройні сили загалом. Військова служба. Військове життя. У тому числі: Військове життя. Термін служби. Солдати, військовослужбовці. Військова честь. Дисципліна. Бойовий дух і воєнна мораль. Командування. Накази. Форма одягу.
- Призов на військову службу. Мобілізація основного контингенту військ і допоміжних сил. Військовий потенціал.
У тому числі:
Військова служба. Військова повинність (обов'язок), призов.

Найманці. Мобілізація.

- Загальна організація збройних сил.
- Загальні питання військових операцій. Тактика. Оперативне мистецтво. Стратегія. Театри воєнних дій. Історія воєн.

У тому числі:

Історія воєн. Війни. Кампанії. Битви. Військові подвиги та успіхи.

- Служба військ. Бойова підготовка військ.

У тому числі:

Тренування.

- Адміністративно-господарська служба. Інтендантська служба.

У тому числі:

Грошове забезпечення. Запаси. Провізія. Одяг.

- Спорядження. Транспорт.
- Організація та експлуатація військових будівель і споруд.

У тому числі:

Розквартирування військ. Казарми. Військові шпитали. Фабрики, заводи з виробництва військового спорядження. Арсенали

- Окремі роди військ і служби сухопутних і військово-повітряних сил.
- Піхота.
- Кавалерія. Кінні війська. Моторизовані війська. Військово-транспортні частини.
- Артилерія. Бронетанкові війська. Інженерні війська. Військова авіація. Різні технічні служби та їхні функції.
- Артилерія. Ракетні війська.
- Військова авіація. Військово-повітряні сили
- Військово-морські сили. Військово-морський флот. Особовий склад, організація служби
- Військова техніка.
- Зброя. Озброєння. Вогнепальна зброя. Артилерія. Стрілецька

зброя. Особиста зброя. Броньовані машини та інші спеціальні транспортні засоби. Боєприпаси та бойові отруйні речовини. Керовані та некеровані ракети і ракетні снаряди.

- Балістика. Теорія артилерії. Теоретичні та експериментальні питання.
- Військово-інженерне обладнання та роботи з інженерного забезпечення. Шляхи сполучення. Протирадіолокаційне обладнання.
- Військова топографія і т.д.

Інформаційне наповнення порталу передбачає інтеграцію різноформатних ресурсів:

- електронні каталоги та бібліографічні бази даних військової інформації;
- реферативні й інформаційно-аналітичні бази даних;
- повнотекстові електронні ресурси та колекції;
- архівні та фактографічні бази даних (біографічні, краєзнавчі, особисті архіви військових, архіви установ і т. д.).

Також цей сервіс підтримуватиме основні типи ресурсів:

Авторитетний файл (здійснює пошук документів в електронному каталозі за всіма варіантами імені автора; різні варіанти імені автора (різними мовами, різні варіанти написання однією мовою, псевдоніми, зміни прізвища, чернече або дівоче ім'я тощо) зливаються в один пошуковий запит, за яким здійснюється пошук документів).

Електронний каталог (відкриває сховище інформації, забезпечує процедури введення, пошуку, розміщення та видачі інформаційних джерел).

Репозитарій (накопичує, зберігає систематизує академічні тексти: дисертації, кваліфікаційні випускні роботи, статті в наукових виданнях, монографії, наукові видання, звіти у сфері наукової діяльності, підручники, публікації в інтернеті на платформах для обміну науковими публікаціями).

Бібліографічна база даних (надає вичерпну інформацію про інструменти та бази даних, що містять бібліографічну інформацію

(упорядковану за певними правилами, сукупність відомостей про документи).

Віртуальна виставка, презентація (є інструментом представлення і збереження бібліотеками культурних надбань та нових актуальних видань і надає широкому колу користувачів можливість підвищити ефективність пошуку інформації, розширити коло необхідних матеріалів (тексти, графіка, аудіо, відео та ін.).

Електронна колекція (забезпечує оперативний доступ до електронних документів, взаємопов'язаних за певними ознаками, які розкривають об'єкт колекції, надають можливість автоматизованого пошуку її елементів).

Електронна бібліотека (реалізує якісно нові можливості роботи з великими обсягами інформації: послідовний, вибірковий або паралельний перегляд безлічі документів; багатоаспектний пошук у всьому обсязі інформації; копіювання необхідних документів; створення власних документів тощо).

Каталог архівних фондів (забезпечує можливість здійснювати пошук релевантної інформації за масивами документів архівних фондів бібліотек).

Реферативна база даних (дозволяє засучасного величезного потоку інформації у короткий термін відібрати потрібну фахову інформацію, у якій викладається сутність питань і наводяться найважливіші висновки).

Інформаційний комплекс, портал (надає точки доступу до бібліотечної інформації через інтернет, що допомагає користувачам у пошуку потрібних джерел).

Фактографічна база даних (подає короткі відомості про об'єкти (фактографічні відомості, фактографічні дані, фактографічні записи), надані в точно визначеному форматі).

Система пошуку і доступу вміщуватиме:

- розподілений пошук у каталогах і базах даних військових бібліотек;
- інтегровані засоби повнотекстового пошуку в ресурсах відкритого доступу;

- тематико-видовий інтернет-навігатор військово-бібліотечних ресурсів;
- взаємопов'язані авторитетні файли військових установ і авторів;
- взаємодія з системами наукового пошуку інформації (Google Scholar) для поліпшення відкритості результатів діяльності та проведення досліджень;
- геоінформаційна карта інформаційних ресурсів військових книгозбірень України.

Наявний рубрикатор передбачається уточнювати і вдосконалювати, зробивши його більш докладним.

Розроблений інформаційний блок вебнавігатора містить широкий спектр документальних інформаційних ресурсів України та світу: сайти військових бібліотек, науково-освітні електронні бібліотеки й інституційні репозитарії, сайти військових закладів освіти, зібрання нормативно-правових документів, що сприятиме популяризації та оперативному доступу до інформаційних ресурсів військової тематики.

Отже, ґрунтовно простудійована методика формування спеціалізованих інформаційних ресурсів і організація доступу до них сприятимуть ефективному проведенню наукових досліджень, інтеграції якнайповнішого спектра документних джерел наукової інформації (сучасних і ретроспективних). Реалізація запропонованих концепцій і технологій дасть змогу розробити і впровадити відповідні структурні елементи вебпорталу мережі військових бібліотек України.

Важливий елемент порталу – інтернет-представництво військово-бібліотечних ресурсів у соціальних медіа, виражених блогами, групами і / або спільнотами бібліотек у соціальних мережах.

Блог – найвідоміша платформа. З'явившись у 1997 році, блоги стали досить поширеним явищем. Їх використання є одним з ефективних і доступних інструментів для просування бібліотечної думки (послуги, обслуговування та ін.). Відмінна риса блогу полягає в тому, що він може

представляти особу (бібліотекаря), бібліотеку або відділ бібліотеки. Форми подачі матеріалів можуть бути різноманітні – коротке повідомлення, ремарка, виступ, стаття, сценарій. Тут можна розмістити не тільки текст або фотографію, але й електронну презентацію, аудіозапис, відеоролик. Є можливість залишати коментарі, а це означає, що в будь-який момент можна повернутися до опублікованих матеріалів і обговорити їх.

Багатьох бібліотечних фахівців цікавить необхідність створення блогу, у той час, коли є сайт бібліотеки. Сайт – це критичний діловий майданчик, офіційне обличчя бібліотеки в інтернет-просторі. Блог – це неофіційне, дружнє спілкування всіх зацікавлених. У блозі не потрібна субординація. І чим різноманітніший блог, чим оригінальніший автор, тим кращою, цікавішою і новішою постає інформація для читачів.

На теперішній момент соціальні мережі можна розглядати як абсолютно новий клас засобів масової комунікації – віртуальні засоби масової комунікації. Не маючи власної технологічної бази, вони, втім, стоять особіно від решти інтернет-ресурсів. Вони стали дуже зручним технологічним та ідеологічним майданчиком для створення повноцінних засобів масової інформації, а також певною віртуальною моделлю. Соціальні мережі надають унікальну можливість глибокого пошуку і структурування інформації, обробки та зберігання даних тощо. Являючи собою оцифровану міжособистісну і масову комунікацію, вони розширюють можливості традиційних засобів масової інформації.

Провідні вітчизняні вчені із соціальних комунікацій О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик так зазначають вплив соцмереж: «Соціальні мережі вперше стали засобами обміну інформацією між людьми, контроль за змістом якої з боку держави є в правовому, техніко-технологічному плані істотно обмеженим.

Розвиток соціальних мереж за своїми основними характеристиками дає підставу стверджувати, що в цьому випадку маємо справу з новим видом прояву соціальності, що характеризується:

- відсутністю або ж досить слабким проявом формальної організації, нерідко для цього потрібна лише формальна реєстрація на тому чи іншому сайті;
- можливою анонімністю, за якої стає важливою лише декларована позиція з обговорюваних на сайтах проблем;
- добровільністю входу в інтернет-співтовариство чи виходу з нього, якщо воно перестає задовольняти з тієї чи іншої причини когось із його членів. Ця обставина забезпечує наявність фактора щирості, давно вже втраченого реальною політикою;
- потенційною здатністю перенесення обговорюваних проблем у сферу «реальної» соціальної практики (аж до створення «віртуальних партій», майже миттєвої організації протестних акцій, інших скоординованих реальних виступів на базі однакового ставлення до подій реального суспільного життя);
- фактичною реальною демократичністю таких організацій, можливістю рівноправного обміну інформацією між учасниками співтовариства, незалежно від реального соціального розшарування» [111].

На думку вчених, на сучасному етапі під час аналізу сучасних інформаційних процесів суспільна увага до еволюції бібліотечної системи є недостатньою. «Залишаючись основними центрами зберігання інформаційних ресурсів, бібліотечні установи, що більшою мірою демонструє вже практика сьогодення, розвиваються як активні оператори інформаційними масивами в інтересах держави, в інтересах суспільства. Вони, очевидно, мають ставати своєрідними суспільними центрами оперування інформаційними потоками й ефективного використання інформаційних ресурсів. Ці функції сучасних бібліотек набуватимуть більшої актуальності для широкого користувача в процесі входження суспільства в його постіндустріальний, інформаційний етап розвитку» [111].

Аналізуючи тенденції представлення в соціальних мережах військово-бібліотечних ресурсів, слід зазначити, що бібліотеки поки неактивно користуються цим методом привернення уваги до себе. Однак, бібліотечна блогосфера проходить період самоідентифікації. Бібліотекарі намагаються відшукати свої шляхи в соціальних медіа та способи, якими вони зможуть залучати до себе користувачів.

Сьогодні військові бібліотеки освоюють інтернет-простір: ведуть групи в соціальних мережах, створюють тематичні блоги. У процесі розроблення концепції сторінки більшість бібліотек зазвичай спираються на власне уявлення про те, що може бути цікаво відвідувачу, покладаються на досвід і велике коло знайомств, яке активно використовують.

Зареєструвавшись на Facebook, спільнота «Бібліотека Центрального будинку офіцерів ЗСУ» описує бібліотечне життя зсередини [187]. Переважна більшість публікацій присвячена залученню до читання, відвідування бібліотеки, цікавій й актуальній інформації до знаменних і пам'ятних дат.

Виявляють активність на Facebook і такі військово-бібліотечні ресурси (переважно іноземні): Військова бібліотека – Ukrainian Military Pages, Військо України, Військова панорама, Військовий навігатор України, Military Libraries Division, Army Training Digital Library, Redstone Scientific Information Center, Army MWR Library, Navy Libraries - Navy MWR, General Library Information System (USA), Marine Corps Community Services Libraries (MCCS), Military Education Research Library Network (MERLN), Army Europe Libraries Library, United States Military Academy, Canadian Armed Forces Virtual Library, Air University Library, Ike Skelton Combined Arms Research Library (CARL) Digital Library, Military One Source – Support for Military Personnel та ін.

Важливо, що діючи в соціальних медіа, ці ресурси інтегруються з бібліотечним сайтом. Об'єднання сайту і соціальних медіа привертає нових користувачів на ресурс і відкриває нові можливості поширення контенту.

Користувачі приходять у соціальні мережі заради контенту і спілкування. Їм подобається читати захоплювальні замітки, робити репости, коментувати та обговорювати останні новини. Публікації мають бути живими, своєчасними, викликати інтерес і захват.

Як це робить, наприклад, «Бібліотека військово-морського флоту США» (Navy Department Library, USA), представлена на Facebook [221]. Проект подає словник американських бойових кораблів, де містяться відомості з історії кораблів американського флоту, розташовані за алфавітом. Тут можна знайти інформацію про корабель, на якому служила та чи інша людина. А також оцифровані документи початку XX століття, що розміщені у віртуальному читальному залі.

Заслуговує уваги спільнота на Facebook «Віртуальний військовий музей Канади» (Canadian Virtual Military Museum) [207]. Тут викладено в хронологічному порядку коротку характеристику історичних подій канадського й світового значення. Представлено ексклюзивні фотографії та зображення. Розділ «Канадські військові музейні новини» знайомить з експонатами музею, відгуками і рекомендаціями відвідувачів.

Ці успішні проекти військово-бібліотечних ресурсів у соцмережах принесли їм популярність і мотивували зареєструватися нових користувачів.

Варто взяти до відома цей досвід і включити до навігатора блок / розділ **«Представлення у соціальних мережах»**.

Висновки до розділу 3

Матеріали третього розділу дають можливість дійти до таких висновків.

Результатом представленого у роботі дослідження є аналіз, класифікація і систематизація сучасних підходів до створення і підтримання вебпорталу для військової бібліотеки. Надано визначення поняття порталу як сучасної інформаційної технології, типів, загальних рис, інструментарію порталів і вимоги до них, зокрема, вимоги до системи сервісу і служб

порталу, щодо забезпечення високого ступеня інтеграції та безпеки можуть бути використані у процесі проектування, розроблення сайтів і порталів. Виконання зазначених вимог дасть змогу спростити процес наповнення порталу й інтеграції нових інформаційних ресурсів, що слугуватиме певним критерієм оцінки сервісу порталу, організації інформаційного ресурсу.

Аналіз і результати дослідження засобів інформаційного наповнення сайту (порталу) та засобів реалізації порталів є корисними для проектувальників і розробників порталів під час створення підходів, концепцій, моделей, методик, у процесі вибору засобів на етапах проектування, розроблення та керування наповненням інформаційними ресурсами порталу чи сайту. Вони можуть використовуватись під час проектування, розроблення як тематичних порталів так і інших сайтів та порталів.

Ці технології забезпечують сучасну функціональність, ефективний супровід створення порталу і сайту та його наповнення інформаційними ресурсами, що дозволяє орієнтуватися у всьому різноманітті військово-бібліотечної реляції та допомагає самостійно вести пошук інформації з цих питань.

Унаслідок створення вебсайтів бібліотеки отримали можливість розширювати свою діяльність, охоплюючи дедалі більшу кількість користувачів, а також презентувати себе та свої здобутки. Вебсайти військових книгозбірень сьогодні поступово стають активним каналом комунікаційного зв'язку з різними аудиторіями користувачів. Крім того, вони стають важливими об'єктами аналітичної діяльності книгозбірень. Сайти також можуть бути джерелом інформації для самоаналізу діяльності бібліотек та її корегування для підвищення методологічного рівня військово-бібліотечної науки.

Запропоновано модель інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України та його складника – інтернет-навігатора військової тематики, що має стати органічною частиною бібліотеки. Констатовано, що у

разі вдалого розвитку військових книгозбірень, вони можуть серйозно заявити про себе як про повноправних учасників системи інформаційних комунікацій сучасності.

Представлена авторська модель вебпорталу мережі військових бібліотек України є цілісною інформаційною системою, яка буде однаково цікава для військовослужбовців, членів їхніх сімей, науковців, працівників культурних, освітніх установ тощо. Вона призначена для здійснення діяльності книгозбірні в електронному середовищі як її вебпредставництва. Це забезпечує формування внутрішнього вебсередовища бібліотеки й інтеграцію із зовнішнім середовищем, а також є маркетинговим засобом просування діяльності бібліотеки та виконання її сутнісних і похідних соціальних функцій в електронному просторі.

Основні матеріали розділу відображено у таких публікаціях:

1. Островська О. Ефективність сайтів українських військових бібліотек і інтернет-ресурсів військової тематики / О. Островська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 48. – С. 583-597.

2. Островська О. Аналіз зарубіжного досвіду створення сайтів військових бібліотек / О. Островська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 4. – С. 64-71.

3. Островська О. Перспективи розвитку інформаційних ресурсів військових бібліотек України / О. Островська // Вісник Книжкової палати. – 2018. – № 9. – С. 30-34.

4. Островська О. Інтернет-портал мережі військових бібліотек України: структура та основні інформаційні складові / О. Островська // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2018. – VI (29), Is.178. – P. 62-64.

5. Островська О. Створення інтернет-навігатора військової тематики як структурної частини порталу військових бібліотек // Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек: матеріали міжнар. наук. конф. (3-5 жовт. 2017 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2017. – URL : <http://conference.nbuv.gov.ua/user/view/id/1067>.

6. Островська О. Інформаційні ресурси військових бібліотек України – стратегія розвитку / О. Островська // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали міжнар. наук. конф. (15 трав. 2018 р.). – К. : КНУКіМ, 2018. – С. 167-169.

7. Островська О. Вебсайт військової бібліотеки як інформаційний портал / О. Островська // Модель бібліотеки ХХІ століття: матеріали міжнар. наук.-практ. i-net конф. (15 черв. 2018 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, наук. б-ка. – Харків, 2018. – URL : <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/index>.

8. Островська О. Нові можливості доступу до науково-інформаційних ресурсів бібліотек України / О. Островська // Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали міжнар. наук. конф. (6-8 жовт. 2020 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2020. – URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/node/5319>.

ВИСНОВКИ

Здійснена робота є теоретичним узагальненням і новим вирішенням завдань, пов'язаних з розвитком інтернет-ресурсів мережі військових бібліотек України з метою їх інтеграції до комунікацій сучасного вебпростору та достойного представлення сегменту українського інтернет-простору військової тематики.

Під час дослідження дисертанткою досягнуто мету дисертації, вирішено всі поставлені завдання, що дало можливість дійти таких наукових висновків:

1. Передумови становлення і розвитку мережі військових бібліотек виявили зміну їх соціальних функцій і призначення у певні періоди розвитку держави, вплив на їхній розвиток різних соціально-економічних, політичних, культурних чинників, виокремили типологічні ознаки книгозбірень, зумовлених специфікою армійської служби, також структуру та типологію їх фондів. Результати аналізу бібліотечних фондів, також систематичних та алфавітних каталогів військових, офіцерських зібрань, піхотних полків засвідчують повноцінність і різноманітність фондів книгозбірень із переважною більшістю (70-75 %) видань військової тематики. Пріоритетними для їхніх фондів виступали видання з теоретичних і практичних засад військової справи, наукові розробки з історії давніх та сучасних воєн, загальних і спеціальних воєнних доктрин, теоретичні та науково-методичні виклади військової справи.

Набутий досвід формування бібліотечної мережі, аналіз перетворень, до яких вдавалися держава і військове відомство задля поліпшення організації та роботи бібліотек у військових частинах і гарнізонах є надійним підґрунтям у пошуках способів виходу бібліотек з кризової ситуації, в якій вони опинилися на початку XXI століття.

2. Констатовано, що сучасна мережа військових бібліотек України складається зі спеціальних і публічних книгозбірень, що діють в установах і організаціях ЗСУ.

Запропоновано подальший розвиток мережі у таких напрямках:

- поліпшення забезпечення інформаційних, ідеологічних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів;
- сприяння навчанню й вихованню особового складу за допомогою бібліотечно-інформаційних ресурсів;
- допомога у формуванні високих морально-бойових якостей у військовослужбовців ЗСУ, удосконалення професійної майстерності, зміцнення військової дисципліни, підвищення пильності та бойової готовності;
- підтримка у вирішенні важливих дослідницьких проблем, пов'язаних із вивченням героїки військового минулого та творенням інтелектуального фундаменту обороноздатності сучасної України;
- організація змістовного дозвілля й розвитку творчих здібностей військовослужбовців, членів їхніх сімей і працівників ЗСУ.

3. Аналіз стану інформаційного ресурсу вітчизняних військових бібліотек окреслив нові засади використання фондів військових книгозбірень. Щороку бібліотеки комплектуються різними видами видань: монографіями, довідниками, підручниками, збірниками статей, спеціальними, науково-популярними і культурно-просвітницькими журналами, газетами військових округів та ін. У потоці галузевої літератури значну кількість публікацій становлять наукові розвідки з історії українського війська, повернення правдивих її сторінок, художні твори про військо і війну, дослідження в цій галузі. Крім звичних (паперових) видань, військовій тематиці присвячено певну кількість інших типів інформаційних ресурсів. Зокрема видання, що продовжуються та наукові періодичні видання на електронних носіях, представлені в інтернеті сайти військової тематики

і військових бібліотек. Потужним джерелом військових інформаційних ресурсів є фонди військових бібліотек.

У сьогоденних реаліях інформаційні ресурси військових книгозбірень являють собою органічне поєднання традиційних документних ресурсів на паперових носіях та електронних ресурсів локального або мережевого доступу.

Зібраний та узагальнений фактичний матеріал сприятиме розширенню інформації щодо формування, вдосконалення структури, способів ефективного використання та збереження інформаційних ресурсів військових бібліотек.

4. Проаналізовано світовий і вітчизняний досвід створення сайтів військових бібліотек та інтернет-ресурсів військової тематики. Подано характеристику сайтів, проведено порівняльний аналіз інформаційних ресурсів вебсайтів, виявлено їх роль та місце в системі традиційних інформаційних ресурсів країни.

Інформаційне наповнення, ясна та логічна структура розміщення інформації і дизайнерське оформлення бібліотечної сторінки повинні гармонійно суміщати в собі і традиції самої бібліотеки, і нові технологічні рішення. Усі ці взаємопов'язані складові у разі вдалого розвитку та взаємодії відповідно до мети створення вебсайту можуть зробити його зручним і привабливим інструментом доступу до інформації для потенційного користувача.

Проведений аналіз військових і бібліотечних інформаційних ресурсів виявив особливості, які можна запровадити для сайтів військової тематики, а також створив передумови для подальших досліджень, розроблення рекомендацій, впровадження найкращого досвіду.

5. Обґрунтовано необхідність здійснити суттєве оновлення бібліотечної мережі ЗСУ, координації та модернізації її діяльності, організації системної співпраці з цивільними бібліотеками, включення військових бібліотек до загальнобібліотечного простору держави, відповідності військових бібліотек

сучасним соціокультурним умовам. Розроблено комплекс взаємопов'язаних науково-методичних і науково-організаційних засад розвитку інтернет-ресурсів військової тематики на основі створення спеціалізованих бібліотечних вебресурсів.

Завдання створення якісних інтернет-ресурсів військового спрямування вирішені за допомогою розробки моделі інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України та його складника – інтернет-навігатора військової тематики.

Запропонована модель є цілісною інформаційною системою, яка буде однаково цікава для військовослужбовців, їхньої родини, науковців, працівників культурних, освітніх установ тощо. Вона призначена для здійснення діяльності книгозбірні в електронному середовищі як її вебпредставництва. Це забезпечує формування внутрішнього вебсередовища бібліотеки та інтеграцію із зовнішнім середовищем, а також є маркетинговим засобом просування діяльності бібліотеки та виконання її сутнісних і похідних соціальних функцій в електронному просторі.

Проведене дослідження не вичерпує повністю порушеної проблеми оптимізації військово-бібліотечних ресурсів, підвищення ефективності їх використання. Доцільними й актуальними є подальші наукові студії з вивчення інформаційних ресурсів українських військових бібліотек як складової частини загального інформаційного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базили К.М. Библиотека // Энциклопедический лексикон : в 17 т. СПб. : Типография А. Плюшара, 1836. Т. 5. С. 489.
2. Беличенко Ю. Ее нельзя заставить замолчать или Похвальное слово Севастопольской морской и другой любой публичной библиотеке // Красная звезда. 1992. 20 июня. С.4.
3. Береславская М.В. Центральная военная библиотека Польши сегодня // Открытый доступ: библиотеки за рубежом: сборник / ред. : Н.Ю. Золотова, С.В. Пушкова ; Всерос. гос. б-ка иностр. лит-ры им. М.И. Рудомино, Группа междунар. библиотековедения. – Москва : Центр книги Рудомино. 2014. № 1. С. 63-66.
4. Библиотека воинской части : сб. ст. / сост. п-к Н.Н. Берников. Москва: Воениздат, 1958. 112 с. (За нашу советскую родину).
5. Библиотеки военные // Военная энциклопедия в 18 : т. Т. 4 / под ред. В.О. Новицкого, А.В. Фон-Шварца. Санкт-Петербург : Т-во И.Д. Сытина, 1911. С. 536-537.
6. Библиотечно-библиографическая классификация: таблицы для массовых военных библиотек / Гл. полит. упр. Сов. Армии и ВМФ; Гос б-ка СССР им. В.И. Ленина; Воен. отдел; Науч-исслед. отдел ББК. Москва : Воениздат, 1982. 191 с.
7. Бобров Л.К. Концептуальное проектирование вебсайта библиотеки как инструмента расширения рынка // Стратегическое управление информационной деятельностью библиотек в условиях рынка. Новосибирск, 2003. С. 199-210.
8. Боровик Т. Військово-бібліотечний роман, або слово о полках книжкових // Військо України. 2005. № 10. С. 38-39.
9. Бутенко В. Подписке на газеты и журналы – четкость и организованность [в Киев. высш. воен. инженер. дважды краснознам. уч-ще связи им. М.И. Калина] // Ленинское знамя. 1980. 13 сент. С. 4.

10. Вартофский М. Модели: Репрезентация и научное понимание / общ. ред и послесл. И.Б. Новикова и В.Н. Садовского. Москва : Прогресс, 1988. 508 с.
11. Взаимодействие веб-сайтов по культуре с пользователем: рекомендации / Под редакцией рабочей группы проекта MINERVA ЕС «Качество, доступность и удобство работы» ; издание на русском языке подготовлено Центром ПИК ; перевод: Е. Малявская ; редакторы перевода: Н. Браккер, Л. Куйбышев. М.: MINERVA ЕС Project, 2008. 201 с.
12. Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень: короткий термінологічний словник / упоряд. : О.М. Спірін, С.М. Іванова, А.В. Яцишин, А.В. Кільченко та ін. Київ : ІТЗН. НАПН України, 2017. 67 с.
13. Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників. Резолюції та постанови першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників : 1-6 черв. 1926 року. Харків : 4-та друк. Трансдруку, 1927. 90 с.
14. Гендина Н.И., Колкова Н.И., Алдохина О.И. Официальный Создание эффективного официального сайта объекта культуры: от эмпирики к разработке и реализации научно обоснованной концепции // Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств. 2010. № 12.
15. Горемыкин Ф.И. Библиотеки военные // Военный энциклопедический лексикон, издаваемый Обществом военных и литераторов... СПб., 1838. Ч. 2. С. 320.
16. Горовий В.М. Бібліотеки як джерело наповнення соціальних інформаційних комунікацій сучасності // Бібліотечний вісник. 2009. № 6. С. 34–39.
17. Горовий В.М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : [НБУВ], 2010. 356 с.
18. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні ресурси наукової бібліотеки //

Бібліотечний вісник. 2009. № 4. С. 23–27.

19. Давидова І.О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія // Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2005. 295 с.

20. Дубровіна, Л.А., Онищенко О.С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. Київ : НБУВ, 2009. 530 с.

21. Дубровіна Л.А., Онищенко О.С., Горовий В.М. Рукописні та архівні електронні ресурси бібліотек // Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : [монографія]. Київ, 2011. С. 124–138.

22. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : [монографія / авт. колектив: О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В.М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2011. 247 с.

23. Етимологічний словник української мови : В 7 т. Т. 1: А–Г / редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко ; АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1982. 632 с.

24. Задорожна Н.Т. Підходи до створення та підтримки порталів // Проблеми програмування. 2006. № 2-3. С.569-579.

25. Затылкин С.В. Анализ существующих подходов в разработке информационных интернет-порталов // НиКа. 2015. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-suschestvuyushih-podhodov-v-razrabotke-informatsionnyh-internet-portalov>.

26. Залевський Й. Київські бібліотеки в цифрах. Матеріали до раціоналізації бібліотечної справи // Бібліологічні вісті. 1930. № 4. 92-102.

27. Золотова Н.Ю. Организация библиотечного обслуживания военнослужащих американской армии // Открытый доступ: библиотеки за

рубежом: сборник / Ред. : Н.Ю. Золотова, С.В. Пушкова ; Всерос. гос. б-ка иностр. лит-ры им. М.И. Рудомино, Группа междунар. библиотековедения. Москва : Центр книги Рудомино. 2014. - № 1. С. 44-53.

28. Ильганаева В.А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / [авт.-сост. В. А. Ильганаева]. Харьков, 2009. 392 с.

29. Интернет-портал Корпоративной сети общедоступных библиотек Санкт-Петербурга / Ком. по культуре Санкт-Петербурга ; сост.: Т. А. Корякова, О. Е. Кузнецова ; ред., отв. исполн.: Т. В. Кузнецова, Е. Г. Ахти. - Санкт-Петербург : [б. и.], 2011. 20 с. : цв. ил., табл., схемы.

30. Каталог библиотеки Киево-Печерского Военного собрания к 1-му Марта 1906 г. / сост. шт.-капит. Шелепин. Киев : Типография С.А. Спилюти, 1906. 159 с.

31. Каталог библиотеки 56-го пехотного Житомирского полка. Бендеры : Типография Е. Натезон-Постань, 1911. 113 с.

32. Каталог библиотеки 173-го пехотного Каменецкого полка / сост. поруч. Гокке. Черкассы, 1903. 54 с.

33. Каталог библиотеки 174-го пехотного Роменского полка / сост. Кудленко. Черкассы, 1901. 50 с.

34. Каталог библиотеки 130-го пехотного Херсонского Его Императорского Высочества великого князя Андрея Владимировича полка. К. : Типография Т-ва И.Н. Кушнерев и Киев, 1910. 136 с.

35. Каталог библиотеки 168-го пехотного Миргородского полка / сост. поруч. Лебедевым к 1 марта 1912 г. Киев, 1912. 204 с.

36. Каталог библиотеки штаба Киевского военного округа : алфавитный указатель / Киевский военный округ. Штаб. Библиотека. Киев, 1904. 178 с.

37. Каталог Киевского Военного Собрания / сост. шт.-капит. Губерначук. Киев : Типография Р.К. Лубковского, 1902. 249 с.

38. Каталог книг инженерной библиотеки Киевского военного округа. Дополнительная часть каталога с 1892 по 1901 гг. Киев : Тип. Н. А. Гирич, 1901. [2], 8 с.
39. Каталог книг библиотеки Офицерского собрания лейб-гвардии Волынского полка / сост. поруч. Булахтин. Варшава : Типография Левинского, 1893. 155 с.
40. Каталог офицерской библиотеки 20 пехотного Галицкого полка / сост.: п/к Джонсон, поруч. Красновский. Житомир, 1909. 90 с.
41. Каталог технической библиотеки инженеров Киевского военного округа / сост. воен. инженер, п/к Голубятников. Киев : Типография Окружного Штаба, 1907. 238 с.
42. Кива Г.Л. Военные библиотеки // Библиотечная энциклопедия / Рос. гос. б-ка; науч. совет В.В. Федоров (пред), Е.В. Никонорова (зам. пред.); редкол. Ю.А. Гриханов (гл. ред.), М.И. Акилина, Б.Н. Бачалдин и [др.]. Москва : Пашков дом, 2007. С. 270-272.
43. Кисельова А.А. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи: автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.10 / Державний комітет архівів України; Український НДІ архівної справи та документознавства. Київ, 2005 . 19 с.
44. Клаузевиц К. О войне / пер. с нем.. Москва : Эксмо, 2013. 512 с.
45. Клочок А. Створення порталу наукової бібліотеки: структура, функціональні вимоги та сучасні вебтехнології // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. 2013. Вип. 38. С. 350- 365.
46. Кобелєв О.М. Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні : монографія / Харк. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2012. 245 с.
47. Колкова Н.И. Технологии создания электронных информационных ресурсов : учеб. пособ. Москва : Литера, 2013. 353 с. – (Современная библиотека).

48. Комарова О.Н. Библиотеки высшей военной школы России: этапы развития и современное состояние : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / Москов. гос. ун-т культуры и искусств. Москва, 2002. – 21 с.
49. Концепція інформатизації Міністерства оборони України: затв. наказом Міністерства оборони України № 650 17.09.2014 р.. Режим доступу: www.mil.gov.ua/content/other/MOU650_2014.
50. Копанєва В.О. Бібліотека та мережева інформація // Вісник книжкової палати. 2007. №2. С. 31–36.
51. Копанєва В.О. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 198 с.: рис.
52. Корякин М.В. Массовая военная библиотека как институт социализации военнослужащих: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / Москов. гос. ун-т культуры и искусств. Москва, 2005. 19 с.
53. Корякин М.В. Массовые военные библиотеки советского периода (1917-1991 гг.) // Библиотека. 2005. № 5. С. 57-59.
54. Корякин М.В. «Чтение для нижних чинов» : солдатские и матросские библиотеки русской армии второй половины XIX – начала XX в. (до октябрьской революции 1917 г.) // Библиотека. 2005. № 2. С. 33-34.
55. Костенко Л., Жабін О. повні ініціали Електронне середовище наукової бібліотеки // Бібліотечний вісник. 2008. №6. С. 25–27.
56. Костенко Л.Й. Проблеми формування електронних бібліотек в Україні // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 1998. Вип. 1. С. 220–228.
57. Кочетков В.М. Бібліотеки ЗСУ: сучасний стан і перспективи розвитку // Професійний бібліотечний рух: назустріч змінам бібліотечно-інформаційного середовища : зб. ст. наук.-практ. конф. / Укр. бібл. асоціація ;

[редкол. : Пашкова В. С. (голова) та ін. Київ : Публ. б-ка ім. Л. Українки м. Києва, 2001. С. 55-58.

58. Кравцов И.В. Библиотеки военные // Советская военная энциклопедия. Т.1 / глава редкол. А.А. Гречко. М. : Воениздат МО СССР, 1976. С. 467-468.

59. Крупнева И.Г., Степанов В. К. Методы продвижения вебсайта библиотеки // Науч. и техн. б-ки. 2003. № 8. С. 63-73.

60. Кулева О.В. Комплексная оценка сайта библиотеки: этапы и принципы организации // Труды ГПНТБ СО РАН. 2011. № 1. С. 320-326.

61. Кулева О.В. Структурирование содержательного наполнения сайтов библиотечной сферы деятельности // Электронные ресурсы библиотек региона : материалы регион. науч.-практ. конф. (г. Новосибирск, 24-28 сент. 2007 г.). Новосибирск, 2008. С. 71-76.

62. Кулева О.В. Формирование информационной структуры сайта библиотеки как эффективного инструмента взаимодействия в веб-среде: автореф. дис ... канд. пед. наук. Новосибирск, 2007. 280 с.

63. Кунанець Н.Е. Бібліотечна справа на західноукраїнських землях (XIII ст.-1939 р.): консол. інформ. ресурс / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т "Львів. політехніка". Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2011. С. 288-289.

64. Лобузина Е.В. Интернет-комплекс научной библиотеки как средство интеграции информационных ресурсов // НТБ (ГПНТБ). 2012. № 12. С. 20–28.

65. Лобузина Е.В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям» // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. 2017. Вып. 14. С. 35-46.

66. Лобузин І.В. Створення, представлення та перспективи використання електронного фонду цифрових копій документів бібліотеки // Реєстрація, зберігання і обробка даних. 2011. Т. 13, № 4. С. 60–75.

67. Лобузіна К.В. Бібліотека 3.0: знання, сховища даних, експерти // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 1. С. 26–35.

68. Лобузіна К. В. Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах : [монографія] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 132 с.

69. Лобузіна К.В., Лобузін І.В. Проблеми адаптації, впровадження та адміністрування сучасної автоматизованої бібліотечної інформаційної системи // Бібліотечний вісник. 2011. № 5. С. 14–21.

70. Лобузіна К.В. Сучасні підходи до інтеграції електронних інформаційних ресурсів бібліотек // Вісник Книжкової палати. 2012. № 12. С. 24–28.

71. Лобузіна К.В. Технології організації знансєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.

72. Лобузіна К.В. Шляхи інтеграції бібліотечної діяльності до онлайнового середовища // Вісник Книжкової палати. 2012. № 7. С. 1–5.

73. Лютов С.Н. Военная книга в России (вторая половина XIX - начало XX века): автореф. дис. ... докт. истор. наук : спец. 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / Москов. гос. ун-т культуры и искусств. Москва, 2004. 30 с.

74. Лютов С. Н., Панченко А.М. Военные библиотеки в России (XIX – XX века). Новосибирск : ГПНТБ СО РАН, 2007. С. 16–22.

75. Лютов С.Н. Военные библиотеки сквозь призму исторического опыта // Библиотековедение. 2003. № 2. С.106-110.

76. Магурчак А. Українські таборів бібліотеки на теренах Австро-Угорщини та Німеччини у роки Першої світової війни / А. Магурчак. Сіверянський літопис. 2013. № 4-6. С. 78-81.

77. Масловский С.Д. Отчет библиотекаря Императорской Николаевской военной академии Масловского С. Д. Всероссийский съезд по

библиотечному делу (1–7 июня 1911 г.). Секция 1. Государственные, академические и специальные библиотеки / С. Д. Масловский // Изв. Император. Николаев. воен. акад. Отд. 3. Воен.-библ. дело. – 1911. – № 19. – С. 1–16 ; № 20. – С. 17–35.

78. Матвієнко А.Т. Документально-інформаційне забезпечення туристичної галузі в Україні: соціально-комунікаційний аспект : автореф. дис ... канд. наук із соціальних комунікацій : спец. 27.00.02. Київ, 2012. 15 с.

79. Михайлов О.А. Создание вебсайтов и их обновление. Москва, 2003. 48 с.

80. Молодому офицеру – военно-педагогические знания : пособие для армей. и флот. б-к / сост. Е.Н. Ивлюшкина, О.И. Кисельова, А.В. Салькова. Москва : Книга, 1966. 117 с.

81. Недашковская Т.А. Военные библиотеки Министерства обороны Франции // Открытый доступ: библиотеки за рубежом: сборник / ред. : Н.Ю. Золотова, С.В. Пушкова ; Всерос. гос. б-ка иностр. лит-ры им. М.И. Рудомино, Группа междунар. библиотековедения. Москва : Центр книги Рудомино. 2014. № 1. С. 7-29.

82. Новикова Л.Г. Военно-морские библиотеки России: история формирования и развития фондов: XVIII – первая четверть XX вв. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / Библиотека Российской академии наук. Москва, 2007. 20 с.

83. Об открытии столовой-читальни в Очаковской крепостной артиллерии // Вестник военного духовенства. 1906. № 19. С. 598–600.

84. Опарина О.Д., Охезина Е.А. Вебсайт в библиотечной технологии // Научные и технические библиотеки. 2004. № 7. С. 41–46.

85. Островська О.М. Аналіз зарубіжного досвіду створення сайтів військових бібліотек // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2017. № 4. С. 64-71.

86. Островська О.М. Вебсайт військової бібліотеки як інформаційний портал // Модель бібліотеки XXI століття: матеріали міжнар. наук.-практ. і-нет конф. (15 черв. 2018 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, наук. б-ка. – Харків, 2018. – Режим доступу: <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/index>.

87. Військові бібліотеки [Електронний ресурс] / О.М. Островська // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Електрон. дані. – Київ, 2019. – Бібліогр. наприкінці ст. – Режим доступу: <https://my.su/xmcsuf>. – Назва з екрана.

88. Островська О.М. Військові бібліотеки на українських теренах: історія становлення та розвитку // Бібліотечний вісник. 2017. № 5. С. 37-43.

89. Островська О.М. Ефективність сайтів українських військових бібліотек і інтернет-ресурсів військової тематики // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2017. Вип. 48. С. 583-597.

90. Островська О.М. Інтернет-портал мережі військових бібліотек України: структура та основні інформаційні складові // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2018. VI(29), Is.178. С. 62-64.

91. Островська О.М. Інформаційні ресурси військових бібліотек України – стратегія розвитку // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали міжнар. наук. конф. (15 трав. 2018 р.). Київ : КНУКіМ, 2018. С. 167-169.

92. Островська О.М. Мережа українських військових бібліотек: сучасний стан та перспективи входження в соціокомунікаційний простір // Бібліотечний вісник. 2018. № 1. С. 9-18.

93. Островська О.М. Перспективи розвитку інформаційних ресурсів військових бібліотек України // Вісник Книжкової палати. 2018. № 9. С. 30-34.

94. Островська О.М. Створення інтернет-навігатора військової тематики як структурної частини порталу військових бібліотек // Бібліотека.

Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек: матеріали міжнар. наук. конф. (3-5 жовт. 2017 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. К. 2017. Режим доступу: <http://conference.nbu.gov.ua/user/view/id/1067>.

95. Панченко А.М. История военных библиотек в контексте развития библиотечного дела России (1802–1917 гг.): дис. ... докт. истор. наук: : спец. 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / ФГБОУ Гос. публ. науч.-техн. библиотека Сибирского отделения РАН. Новосибирск, 2017. 613 с.

96. Панченко А.М. Классификация военных библиотек русской армии // Библиосфера. 2015. №1. С. 28-40.

97. Положение о Ровенском военном собрании. Ровно, 1897. 27 с.

98. Положение об офицерском собрании 2-й бригады 11-й пехотной дивизии. Луцк, 1896. 23 с.

99. Положення про бібліотеки у Збройних Силах України: затв. наказом Міністра оборони України 01 лип. 2002 р. № 218. К., 2002. 49 с.

100. Положення про бібліотеки у Збройних Силах України: затв. наказом Міністра оборони України 26 груд. 2013 р. № 916. К., 2013. 19 с.

101. Про затвердження змін до Положення про бібліотеки у Збройних Силах України та Інструкції про порядок вилучення і списання документів з фондів бібліотек у Збройних Силах України : наказ Міністра оборони України від 11.12.2015 № 716 // http://www.mil.gov.ua/content/gsc_orders/MOU2015_716.pdf.

102. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, поповнення, перевірки, вилучення та списання документів з фондів бібліотек у Збройних Силах України: наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 28.06.2018 №239 // <https://dovidnykmpz.info/ipz/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-11/>.

103. Проект Одесского военного собрания. Одесса, 1884. 24 с.

104. Пушкова С.В. Отдел военных библиотек в структуре Ассоциации специальных библиотек // Открытый доступ: библиотеки за рубежом: сборник / ред.: Н.Ю. Золотова, С.В. Пушкова; Всерос. гос. б-ка иностр. лит-ры им. М.И. Рудомино, Группа междунар. библиотековедения. Москва : Центр книги Рудомино, 2014. № 1. С. 54-62.
105. Редькина Н.С. ИТ-стратегия библиотеки : научное пособие. Москва : Литера, 2012. 239 с.
106. Руководство по обеспечению качества информационно-библиотечного обслуживания [Электронный ресурс] / РБА. Электрон. дан. Москва, 2012. Режим доступа: <http://www.rba.ru/content/activities/group/kach/ruk.pdf>.
107. Севастопольская Морская библиотека: (к 160-летию со дня основания). Севастополь : Политуправление КЧФ, 1982. 52 с. (За нашу Советскую Родину).
108. Систематический каталог библиотеки штаба Одесского военного округа. Одесса, 1912. 296 с.
109. Систематический каталог книг библиотеки 132-го пехотного Бендерского полка. К., 1882. 55 с.
110. Советская военная энциклопедия. В 8 т. Т. 1. А – Бюро / гл. редкомиссии: А.А. Гречко [и др.]. М.: Воениздат, 1976. 640 с.: ил.
111. Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства [Текст] / О.С. Онищенко, В.М. Горовий, В.І. Попик [et al.]. – Київ: [НБУ ім. В. І. Вернадського], 2014.– 260 с.
112. Срібняк І. Культурно-освітня робота в армії УНР у 1921-23 рр. б.д. 16 с. (Б-ка «Вістей Комбатанта»).
113. Столяров Ю.Н. Формирование библиотечного фонда: практ. пособие / МГУКИ. Санкт-Петербург: Профессия, 2015. 508 с: ил.
114. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»:

схвалено розпоряд. Кабінету Міністрів України від 23 берез. 2016 р. № 219-р.
Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016p>.

115. Сулова О.А. Как создать качественный сайт учреждения культуры // Справочник руководителя учреждения культуры. 2011. № 9. С. 67-74.

116. Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця: 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки / Держ. наук. установа «Книжкова палата України ім. І. Федорова» ; [голов. ред. М. І. Сенченко]. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Книжкова палата України, 2008. 383 с.

117. Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 62 Машинобудування. Техніка в цілому / Держ. наук. установа «Книжкова палата України ім. І. Федорова» ; [голов. ред. М. І. Сенченко]. Київ : Книжкова палата України, 2008. 303 с.

118. Федорчук А., Лобузін К. В, Танатар Н. Створення інформаційних ресурсів на основі моніторингу публікацій ЗМІ // Бібліотечний вісник. 2011. № 3. С. 21– 25.

119. Філіпова Л. Я. Інформаційно-комунікативні прояви ресурсного потенціалу Інтернету // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 2. С. 44–48.

120. Харибіна Т., Слащева Н., Мохначева Ю. Создание библиотечного вебсайта // Библиополе. 2005. № 1. С. 26 – 28.

121. Хлебцевич Е.И. Библиотечная сеть в Красной Армии // Красный библиотекарь. 1924. № 2-3 (5-6). С. 130 – 134.

122. Церковно-полковая библиотека при церкви 5-го гренадерского Киевского полка // Разведчик. 1894. № 194. С. 557.

123. Чекмарьов А., Соловяненко Д. Електронне середовище бібліотечної галузі: нові ресурси та можливості // Бібліотечний вісник. 2010. № 6. С. 51–54.

124. Чекмарьов А., Жабін О. Інтернет-портали бібліотек як базові елементи єдиного науково-інформаційного простору // Бібліотечний вісник. 2006. № 6. С. 5 – 8.
125. Чекмарьова Л.О. Вебсайт обласної державної адміністрації України як документально-інформаційна система: засади функціонування, структура, зміст: автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.10 / Держ. ком. арх. України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства. Київ, 2008. 19 с.
126. Черничкина Ю.Е., Белякова Д.А. Информационно-библиографическое обслуживание вооруженных сил ФРГ // Открытый доступ: библиотеки за рубежом : сборник / ред.: Н.Ю. Золотова, С.В. Пушкова ; Всерос. гос. б-ка иностр. лит-ры им. М.И. Рудоміно, Группа междунар. библиотековедения. Москва : Центр книги Рудоміно, 2014. № 1. С. 30-43.
127. Чернышов Н. Книжный фонд. Как он используется? [о работе библиотеки Киев. высш. воен. инженер. дважды краснознам. уч-ща связи им. М.И. Калинина] // Ленинское знамя. 1982. 9 февр. С. 4.
128. Шалацкий С. Предприятие высокой культуры : [о работе магазина «Военная книга» в Киеве] // Ленинское знамя. 1979. 22 июня. С. 3.
129. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Харк. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2008. 288 с.
130. Шемаєва Г.В. Комунікаційні навігатори наукових електронних ресурсів: створення та використання // Вісник книжкової палати. 2007. № 5. С. 32–36.
131. Шилов Д. Бібліотека в сотні. Харків, 1931. 45 с.
132. Шрайберг Я.Л. Основные положения и причины разработки автоматизированных библиотечно-информационных систем и сетей : учеб.-практ. пособ. изд. 2-е, испр. и доп. Москва, 2001. С. 24.

133. Шульженко К. Подписка прошла успешно [в Киев. высш. воен.-инженер. дважды краснознам. уч-ще связи им. М.И. Калинина] // Ленинское знамя. 1983. 4 нояб. С. 4.

134. Электронные документы : создание и использование в публичных библиотеках: справочник / науч. ред. проф. Р.С. Гиляревский, проф. Г.Ф. Гордукалова. Санкт-Петербург : Профессия, 2007. 664 с. (Серия «Библиотека»).

135. Ярошенко Т. Бібліотека, бібліотекарі та користувачі бібліотек в епоху Веб 2.0 : виклики часу // Бібліотечна планета. 2011. № 1. С. 17-22.

136. A global catalog (OCLC – WorldCat) // OCLC (Online Computer Library Center, Inc.). URL: <http://www.oclc.org/worldcat/catalog/default.htm>.

137. Armed Forces Libraries / A. Kent, H. Lancour // Encyclopedia of Library and Information Science. Vol. 1. New York : Marcel Dekker, 1968. P. 539-66.

138. Benz S. Next generation of library websites [Новое поколение библиотечных вебсайтов] // 15-я Юбилейная междунар. конф. «Крым 2008» - «Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса», Судак, 7-15 июня, 2008. – Москва : ГПНТБ России, 2008. – С. 697-699.

139. Braschler M., Ferro N., Verleyen J. Implementing MLIA in an existing DL system // Important Unresolved Matters : Proc. of the Workshop (University of Michigan, Ann Arbor, Michigan, USA; 29–30 June 2005). Michigan, 2005. P. 76–73.

140. Buckley, B. Library Cooperation and Partnerships in the United Kingdom: or How joined-up Government is leading to joined-up libraries. URL: <http://www.csu.edu.au/special/raiss99/papers/bbuckley.html>.

141. Casey M. E., Savastinuk L.C. Library 2.0: Service for the next-generation library // Library Journal. 2010. May 21. URL: <http://lj.libraryjournal.com/2010/05/technology/library-2-0/>

142. Chang Y-W. Research Collaboration by Practitioners in Computer Science, Library Science and Management / Yu-Wei Chang // portal: Libraries and the Academy. 2018. Vol. 18, №. 3. P. 473-490.
143. Clyde L. A. The Library as Information Provider : The Home Page // The Electronic Library. 1996. № 14. P. 549-558.
144. Cohen L. The Ideal Library 2.0 Academic Library Web Site. 2006. URL: http://liblogs.albany.edu/library20/2006/10/the_ideal_library_20_academic.html.
145. Dictionary of information and library management. 2. ed. [s. l.] : A & C Black, 2006. 229 p.
146. Disciplinary Applications of Information Literacy Threshold Concepts / ed. : S. Godbey, S. B. Wainscott, X. Goodman. Chicago: ACRL, 2017. 378 p.
147. Dujol A. Les sites web des bibliotheques: Trouver l'information ou la ronde des clics // BBF: Bulletin des bibliothèques de France. 2006. Vol. 51, № 3. P. 38-42, 133-136.
148. The European Library URL: www.theeuropeanlibrary.org
149. Ex Libris Group URL: <http://www.exlibrisgroup.com/>.
150. Exlibris: Our vision // Ex Libris Group. URL: <http://www.exlibrisgroup.com/category/OurVision>.
151. Experience is best teacher at Library of Congress / Library of Congress Experience // American Library. 2008. Vol. 39, № 6. P. 42.
152. Getting B. Basic Definitions: Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0 // Practical eCommerce: Insights for Online Merchants. 2007. URL : <http://www.practicalecommerce.com/articles/464-Basic-Definitions-Web-1-0Web-2-0-Web-3-0>.
153. Global Librarianship / ed. : M. A. Kesselman, I. Weintraub. New York : Marcel Dekker, Inc., 2004. 335 p.
154. Handbook on cultural web user interaction/ ed. MINERVA EC Working Group “Quality, Accessibility and Usability” First draft (June 2008) ; texts: R.a Caffo, P. Feliciati, C. Faggiolani, M. H. Saupe, S. Hazan, M. T. Natale,

G. Solimine ; web version A. Tempera. URL:
www.minervaeurope.org/publications/

155. Harker K.R., O'Toole E., Sassen C. Assessing an Academic Library Professional Development Program // portal: Libraries and the Academy. 2018 Vol. 18, N. 1. P. 199-223.

156. Henczel S. Acquiring information resources for the special library // Handbook of information management / ed. by A. Scammell. 8th ed. London: Aslib-IMI, 2005. P. 260-280.

157. Henczel S. Selecting information resources for the special library // Handbook of information management / ed. by Alison Scammell. 8th ed. London: Aslib-IMI, 2005. P. 242-259.

158. Hepburn P., Kayiwa F. Creating Web portals for a multitype library system: the use of open source code in the Chicago Library System // Public Service Quart. 2003. Vol. I., N4.P. 81-88.

159. Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? / R. Kraut et al. // American Psychologist. 1998. 53, N 9. P. 1017-1031.

160. Karen A. C. Building a Library Web Site on the Pillars of Web 2.0. 2007. URL : [http:// www.infotoday.com/ cilmag/jan07/Coombs.shtml](http://www.infotoday.com/cilmag/jan07/Coombs.shtml).

161. Kules B., Shneiderman B. Using meaningful and stable categories to support exploratory web search : Two formative studies : Technical Report HCIL-B. ; Univ. of Maryland. URL: [http://faculty.cua.edu/kules/ kulespublications.htm](http://faculty.cua.edu/kules/kulespublications.htm).

162. Letha M.M. Library Portal: A Tool for Webenabled Information Services // DESIDOC Journal of Library & Information Technology. 2006. Vol. 26, N. 5 (Sept). P. 11-16.

163. Libraries in the Information Age: An Introduction and Career Exploration / K. F. Denise, E. L. Nancy. 3 ed. Colorado : Libraries unlimited, 2014. 305 p. (Library and information science text series).

164. Managing electronic goverment information in libraries: issues and practice / American library association; ed. A. M. Morrison for the Government

documents round table. Chicago : American library association, 2008. N. XII. 240 p.

165. Military Libraries: Their Roles and Importance / E.R. Welch, R.D. Meyer, S.M. MacDermid, H.M. Weiss; Military Family Research Institute at Purdue University. 2006. 46 p.

166. Mischo W. H. Library portals, simultaneous search, and full-text linking technologies // Science and Technology Libraries. 2001. Vol. 20, N.2-3. P. 133-147.

167. Morin N. Contenus et services des sites web des bibliothèques // BBF: Bulletin des bibliothèques de France. 2003. Bd 48, N 4. S. 913, 135, 137, 138.

168. Moseid T. E. Library 1.0 – Library 2.0 – Library 3.0 // Scandinavian Library Quarterly. 2008. Vol. 41, № 2. URL: <http://slq.nu/?article=library-1-0-library-2-0-library-3-0>.

169. Mundle K., Huie H., Bangalore N. S. ARL library catalog department Web sites: an evaluative study // Library Resources and Technical Services. 2006. Vol. 50, № 3. P. 173-185.

170. Naik U., Shivalingaiah D. Comparative Study of Web 1.0, Web 2.0 and Web 3.0. // 6th International CALIBER 2008 : Organized by INFLIBNET Centre in collaboration with University of Allahabad, Febr. 28-29 & March 1, 2008. Allahabad, 2008. P. 499-506.

171. Nielsen J. User Interface Directions for the Web. In Communications of the ACM. 1999. 42 (1). P. 65-72. URL:<http://doi.acm.org/10.1145/291469.291470>.

172. O'Reilly T. What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. URL: <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web20.html>.

173. Pospelova A., Tsursumia R., Tsibulnikova M. Embedded Librarians as Providers of Knowledge Services // portal: Libraries and the Academy. 2018. Vol. 18, N. 4. P. 651-669.

174. Primo : Empowering Libraries to Address User Needs // Ex Libris Group. URL: <http://www.exlibrisgroup.com/category/PrimoOverview>.

175. S. Library and Information Services for Bioinformatics Education and Research. USA: Published by IGI Global, 2017. 291 p. (Premier Reference Source).

176. Smet E., Dhamdhere S. E-Discovery Tools and Applications in Modern Libraries. USA: Published by IGI Global, 2016. 401 p. (Premier Reference Source).

177. SRU (Search / Retrieval via URL). Version 1.2 Specifications // The Library of Congress. Standards. URL: <http://www.loc.gov/standards/sru/>.

178. Taylor A. Wynar's Introduction to Cataloging and Classification. 9 ed. Englewood : Libraries Unlimited, 2000. 405 p.

179. The Value of Military Libraries // The Value of Academic Libraries: A Comprehensive Research Review and Report / SLA, Military libraries Division. Norfolk, Virginia. 2011, Decem. P. 20-26.

Сайти військових бібліотек і військових ресурсів:

180. Бібліотека Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. URL: <http://www.mil.univ.kiev.ua/page/lib/44>. – Назва з екрана.

181. Бібліотека Військового інституту телекомунікацій та інформатизації [Електронний ресурс]. URL: <http://www.viti.edu.ua/library>. – Назва з екрана.

182. Бібліотека Військової академії (м. Одеса) [Електронний ресурс]. URL: https://www.vaodessa.org.ua/structural_subdivisions/library.html. – Назва з екрана.

183. Бібліотека ZbroeZnav [Електронний ресурс]. – URL: http://zbroeznav.com/?page_id=1313. – Назва з екрана.

184. Бібліотека Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського [Електронний ресурс]. URL: (<http://catalog.nuou.org.ua/>). – Назва з екрана.
185. Бібліотека Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного [Електронний ресурс]. URL: <http://www.asv.gov.ua/?q=biblioteka/>. – Назва з екрана.
186. Бібліотека Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба [Електронний ресурс]. URL: <http://www.hups.mil.gov.ua/biblioteka-hups/>. – Назва з екрана.
187. Бібліотека Центрального будинку офіцерів ЗСУ [Електронний ресурс]. URL: <http://cbolibrary.at.ua/>. – Назва з екрана.
188. Військова бібліотека – STUDENA [Електронний ресурс]. URL: <http://studena.org/vijskova-biblioteka/>. – Назва з екрана.
189. Військова бібліотека – Ukrainian Military Pages [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html>. – Назва з екрана.
190. Військова Книга [Електронний ресурс]. URL: <http://war-book.com.ua/>. – Назва з екрана.
191. Військова панорама [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://wartime.org.ua>. – Назва з екрана.
192. Військовий навігатор України [Електронний ресурс]. URL: <http://milnavigator.com.ua/>. – Назва з екрана.
193. Военная книга [Електронний ресурс]. URL: <http://voennaya-kniga.com/>. – Назва з екрана.
194. Воєнка [Електронний ресурс]. URL: <https://voenka.kiev.ua/>. – Назва з екрана.
195. Воєнпром [Електронний ресурс]. URL: <http://voenprom.info>. – Назва з екрана.

196. Електронний каталог бібліотеки Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського [Електронний ресурс]. URL: <http://catalog.nuou.org.ua/>. – Назва з екрана.
197. Кафедра військової підготовки НТУУ «Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського [Електронний ресурс]. URL: <http://kpi.ua/military>. – Назва з екрана.
198. Новинний портал «Північ» [Електронний ресурс]. URL: <http://pivnich.org.ua/>. – Назва з екрана.
199. Українське військо у XX–XXI сторіччі [Електронний ресурс]. URL: vijsko.milua.org. – Назва з екрана.
200. Український мілітарний портал [Електронний ресурс]. URL: <http://mil.in.ua/>. – Назва з екрана.
201. Air University Central Library [Electronic resource]. URL: https://au.edu.pk/Pages/Library/about_Library.aspx.
202. Army Europe Libraries [Electronic resource]. URL: <http://www.library.eur.army.mil/>.
203. Army MWR Library (Morale, welfare, and recreation) [Electronic resource]. URL: <http://mwrlibrary.armybiznet.com/>.
204. Army Publishing Directorate [Electronic resource]. URL: <http://www.apd.army.mil/>.
205. Army Training Digital Library [Electronic resource]. URL: <http://www.atsc-army.org/atdls.html>.
206. Canadian Armed Forces Virtual Library [Electronic resource]. URL: <https://www.cfc.forces.gc.ca>.
207. Canadian Virtual Military Museum [Electronic resource]. URL: <https://www.facebook.com/1greatvirtualeducationalexperience/>.
208. Centralna biblioteka wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego [Electronic resource]. URL: <http://cbw.wp.mil.pl/pl/index.html>.
209. Centre de documentation GRIP [Electronic resource]. URL: <https://www.grip.org/fr/node/37>.

210. Fachinformationsunterstützung der Bundeswehr – FachInfoUstgBw [Electronic resource]. URL: <https://www.bibliotheksverband.de/landesverbaende/nordrhein-westfalen/>.
211. good Book [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://good-book.com.ua/>. – Назва з екрана.
212. Ike Skelton Combined Arms Research Library (CARL) Digital Library [Electronic resource]. URL: <https://cgsc.contentdm.oclc.org/>.
213. Joint Electronic Library (JEL) [Electronic resource]. URL: <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/>.
214. Library of the National Defense College of the Philippines [Electronic resource]. URL: <http://www.ndcp.edu.ph/index.php/library/>.
215. Marine Corps Community Services Libraries (MCCS) [Electronic resource]. URL: [Librarieslibrary. usmc-mccs.org/](http://librarieslibrary.usmc-mccs.org/).
216. Military and Government Collection [Electronic resource]. URL: <https://www.ebsco.com/.../militarygovernment-collection>.
217. Military Education Research Library Network (MERLN) [Electronic resource]. URL: [http://www. inf.pims.org:8000/](http://www.inf.pims.org:8000/).
218. Military Libraries Division (DMIL) [Electronic resource]. URL: <http://military.sla.org/>.
219. Military One Source – Support for Military Personnel [Electronic resource]. URL: [http://www. militaryonesource.mil/](http://www.militaryonesource.mil/).
220. NATO – Е-бібліотека [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nato.int/cps/uk/natohq/publications.htm>. – Назва з екрана.
221. Navy Department Library [Electronic resource]. URL: <http://www.tlc.library.net/ndl/>.
222. Navy Libraries - Navy MWR [Electronic resource]. URL: <http://www.navymwr.org/libraries/>.
223. Redstone Scientific Information Center [Electronic resource]. URL: <http://library.redstone.army.mil>.

224. Royal Danish Defense College [Electronic resource]. URL: <http://www.fak.dk/fbc/Pages/default.aspx>.

225. United States Military Academy Library, West Point [Electronic resource]. URL: <http://www.usma.edu/Library/SitePages>.

226. US Army MWR: General Library Information System (GLIS) [Electronic resource]. URL: <http://mylibraryus.armybiznet.com/>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Островська О. Військові бібліотеки на українських теренах: історія становлення та розвитку / О. Островська // Бібліотечний вісник. – 2017. – № 5. – С. 37-43.
2. Островська О. Ефективність сайтів українських військових бібліотек і інтернет-ресурсів військової тематики / О. Островська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 48. – С. 583-597.
3. Островська О. Аналіз зарубіжного досвіду створення сайтів військових бібліотек / О. Островська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 4. – С. 64-71.
4. Островська О. Мережа українських військових бібліотек: сучасний стан та перспективи входження в соціокомунікаційний простір / О. Островська // Бібліотечний вісник. – 2018. – № 1. – С. 9-18.
5. Островська О. Перспективи розвитку інформаційних ресурсів військових бібліотек України / О. Островська // Вісник Книжкової палати. – 2018. – № 9. – С. 30-34.

Статті у фахових виданнях, які занесено до міжнародних наукометричних баз, та у виданнях іноземних держав:

6. Островська О. Інтернет-портал мережі військових бібліотек України: структура та основні інформаційні складові / О. Островська // Science and

Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2018. – VI (29), Is.178. – P. 62-64.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації:

7. Військові бібліотеки [Електронний ресурс] О.М. Островська // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Електрон. дані. – Київ, 2019. – Бібліогр. наприкінці ст. – URL : <https://my.su/xmcuf>. – Назва з екрана.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Островська О. Створення інтернет-навігатора військової тематики як структурної частини порталу військових бібліотек // Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек: матеріали міжнар. наук. конф. (3-5 жовт. 2017 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2017. – URL : <http://conference.nbuv.gov.ua/user/view/id/1067>.

9. Островська О. Інформаційні ресурси військових бібліотек України – стратегія розвитку / О. Островська // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали міжнар. наук. конф. (15 трав. 2018 р.). – К. : КНУКіМ, 2018. – С. 167-169.

10. Островська О. Вебсайт військової бібліотеки як інформаційний портал / О. Островська // Модель бібліотеки XXI століття: матеріали міжнар. наук.-практ. i-net конф. (15 черв. 2018 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, наук. б-ка. – Харків, 2018. – URL : <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/index>

11. Островська О. Нові можливості доступу до науково-інформаційних ресурсів бібліотек України / О. Островська // Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації:

матеріали міжнар. наук. конф. (6-8 жовт. 2020 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2020. – URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/node/5319>.

Відомості про апробацію основних положень дисертаційної роботи:

- Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (Київ, 3-5 жовт. 2017 р., форма участі – публікація тез);
- Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, 15 трав. 2018 р., форма участі – публікація тез);
- Міжнародна науков-практична і-пет конференція «Модель бібліотеки XXI століття» (Харків, 15 черв. 2018 р., форма участі – публікація тез);
- Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (Київ, 6-8 жовт. 2020 р.) р., форма участі – публікація тез);

**ДРУКОВАНІ КАТАЛОГИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ –
ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

1. Записка о состоянии библиотеки инженеров Киевского военного округа, оказавшемся при приемке ее вновь избранным библиотекарем в 1906–1907 гг. К., 1907.
2. Каталог библиотеки Киево-Печерского Военного собрания к 1-му Марта 1906 г. / сост. шт.-капит. Шелепин. К. 1906.
3. Каталог библиотеки 56-го пехотного Житомирского полка. Бендеры : Типография Е. Натезон-Постань, 1911.
4. Каталог библиотеки 173-го пехотного Каменецкого полка / сост. поруч. Гокке. Черкасы, 1903.
5. Каталог библиотеки 174-го пехотного Роменского полка / сост. Кудленко. Черкасы, 1901.
6. Каталог библиотеки 130-го пехотного Херсонского Его Императорского Высочества великого князя Андрея Владимировича полка. К., 1910.
7. Каталог библиотеки 168-го пехотного Миргородского полка / сост. поруч. Лебедевым к 1-му марта 1912 г. К., 1912.
8. Каталог библиотеки штаба Киевского военного округа : алфавит. указатель / Киевский военный округ. Штаб. библиотека. К., 1904.
9. Каталог Киевского Военного Собрания / сост. шт.-капит. Губерначук. К., 1902.
10. Каталог книг инженерной библиотеки Киевского военного округа. Дополнительная часть каталога с 1892 по 1901 гг. К., 1901.
11. Каталог книг библиотеки Офицерского собрания лейбгвардии Волынского полка / сост. поруч. Булахтин. Варшава, 1893.

12. Каталог офицерской библиотеки 20-го пехотного Галицкого полка / сост. п/к Джонсон, поруч. Красновский. Житомир, 1909.
13. Каталог технической библиотеки инженеров Киевского военного округа / сост. воен. инженер, п/к Голубятников. К., 1907.
14. Положение о Ровенском военном собрании. Ровно, 1897.
15. Положение об офицерском собрании 2-й бригады 11-й пехотной дивизии. Луцк, 1896.
16. Проект Одесского военного собрания. Одесса, 1884.
17. Систематический каталог библиотеки штаба Одесского военного округа. Одесса, 1912.
18. Систематический каталог книг библиотеки 132-го пехотного Бендерского полка. К., 1882.

**ПРЕДМЕТНИЙ РУБРИКАТОР (НА ОСНОВІ УДК)
ІНТЕРНЕТ-НАВІГАТОРА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ**

Військова справа. Воєнне мистецтво. Воєнні науки. Оборона. Збройні сили

Військова справа в цілому

Війна. Соціологія війни. Філософія війни. Мілітаризм

Воєнна політика. Оборонна політика

Особовий склад військовослужбовців сухопутних військ, військово-морських сил та інших родів військ

Збройні сили в цілому. Військова служба. Військове життя

Солдати. Військовий склад в цілому

Війська (роди військ) у мирний і воєнний час

Військова честь. Дисципліна. Бойовий дух та воєнна мораль. Нагороди та привілеї

Форма одягу. Знаки розрізнення. Розпізнавальні кольори

Прапори. Штандарти. Знамена

Військові свята. Дні пам'яті. Річниці. Ювілеї. Паради. Урочисте винесення прапора. Огляди, інспекції

Військовий церемоніал

Призов на військову службу. Мобілізація основного контингенту військ і допоміжних сил. Військовий потенціал

Призов до збройних сил. Війська. Особовий склад. Загальні обов'язки громадян щодо захисту держави

Військова реквізиція

Підготовка офіцерів та унтер-офіцерів, сержантів

Мобілізація невійськових сил. Загальнодержавна (загальнонаціональна) мобілізація

Дійсна служба. Підготовка військ

Військова (фактична) мобілізація

Закінчення строку служби

Загальна організація збройних сил

Ділення військ на структурні одиниці

Військово-морські формування та одиниці

Спеціальні служби. Фахівці (незалежно від звання, роду військ і військової частини)

Великі військові з'єднання та об'єднання. Генеральний штаб

Загальні питання військових операцій взагалі. Тактика. Оперативне мистецтво. Стратегія. Театри воєнних дій. Історія воєн

Розвідка. Контррозвідка. Збирання, вивчення та передавання (розвідувальної) інформації. Секретна служба. Шпигунство. Воєнна інформація

Матеріально-технічне забезпечення (служба тилу) в цілому

Загальні питання тактики. Тактика великих військових з'єднань

Стратегія (оперативне мистецтво)

Ведення війни в умовах облоги. Наступальні дії та оборона позицій

Оборона держави. Національна оборона

Операції на морі та в повітрі. Ведення бойових дій на морі. Ведення бойових дій в повітрі

Військова географія

Історія воєн. Війни. Кампанії. Битви. Військові подвиги та успіхи

Військово-морська історія. Військово-морські кампанії. Морські битви

Служба військ. Бойова підготовка військ та окремих частин. Навчання військових частин та офіцерів. Тактичні навчання

Загальні питання несення служби. Настанови. Інструкції

Маневри. Навчання на місцевості. Навчальні табори та полігони

Бойова підготовка окремих родів військ або частин. Тактичні навчання.
Польові заняття

Навчання окремих підрозділів. Заняття. Навчання новобранців

Комплектування та навчання кадрового складу фахівців

Організація та навчання цивільного населення. Цивільна оборона.

Протиповітряна оборона (ППО)

Адміністративно-господарська служба. Інтендантська служба

Фінансове забезпечення

Грошове забезпечення. Оклади. Заробітна плата. Пенсії

Продовольче постачання. Продовольче забезпечення. Організація
військового харчування

Одяг. Спорядження

Квартирно-експлуатаційна служба

Інші матеріали та обладнання для армійського використання, що самі
по собі не відносяться до військових

Військовий транспорт. Військові перевезення

Організація та експлуатація військових будівель та споруд

Розквартирування військ.

Організація та експлуатація медико-санітарних закладів

Організація та експлуатація різних закладів з обслуговування артилерії

Організація і експлуатація закладів військово-інженерної служби.
Майстерні тощо

Організація і експлуатація адміністративно-господарської служби,
постачання тощо

Заклади з обслуговування повітроплавання та авіації

Окремі роди військ та служби сухопутних і військово-повітряних сил

Піхота

Піхота (особовий склад, організаційна структура)

Генеральний штаб: особовий склад, організаційна структура

Адміністративна та допоміжна служби: персонал, організація

Кавалерія. Кінні війська. Моторизовані війська. Військово-транспортні частини

Кавалерія: особовий склад, організація

Ремонт кавалерії. Об'їждження верхових коней. Стайні

Військовий транспорт. Транспортні частини. Служба техобслуговування

Моторизовані війська

Артилерія. Бронетанкові війська. Інженерні війська. Військова авіація. Різні технічні служби та їхні функції

Артилерія. Ракетні війська

Інженерні війська. Спеціальні підрозділи

Технічні служби сухопутних військ

Військова авіація. Військово-повітряні сили

Військово-морські сили. Військово-морський флот. Особовий склад, організація служби

Підрозділи, створені для забезпечення служби на флоті

Корабельний особовий склад флоту

Частини та служби військово-морського флоту, що використовуються для корабельної служби та берегової охорони, берегової оборони

Технічні служби у військово-морському флоті

Адміністративна та допоміжна служби в військово-морському флоті: персонал, організація, адміністрація та контролюючі служби

Військова техніка

Наземна військова техніка. Озброєння

Військово-інженерна справа. Фортифікаційні споруди. Оборонні роботи

Фортеці. Довготермінові фортифікаційні споруди. Укріплення, смуги, райони

Інженерно-технічне забезпечення наступальних та оборонних операцій.

Польові фортифікаційні споруди. Траншейні роботи

Наземні мінні поля. Польові укріплення. Затоплення

Зброя. Озброєння. Вогнепальна зброя. Артилерія. Стрілецька зброя. Особиста зброя. Броньовані машини та інші спеціальні транспортні засоби. Боєприпаси та бойові отруйні речовини. Керовані та некеровані ракети і ракетні снаряди

Системи озброєння. Артилерійське та ракетне озброєння

Лафети та гарматні установки. Військові транспортні засоби

Особиста зброя. Вогнепальна зброя. Стрілецька зброя. Холодна зброя.

Захисне спорядження

Боєприпаси. Військові піротехнічні засоби. Зброя: атомна (ядерна), біологічна (бактеріологічна), хімічна

Керовані та некеровані ракети (ракетні снаряди). Системи наведення, траєкторії польоту, запуск. Бойові головки

Інструменти. Прилади. Підприємство з виробництва озброєння. Склади. Технічне обслуговування та ремонт. Випробування. Експерименти, відмови в роботі, поломки та аварії

Балістика. Теорія артилерії. Теоретичні та експериментальні питання

Військово-інженерне обладнання та роботи з інженерного забезпечення. Шляхи сполучення. Протирадіолокаційне обладнання. Військова топографія

Військові комунікації. Управління військами

Радіо- та радіолокаційна протидія

Топографія. Картографія. Топографо-геодезичні роботи

Розчистка та створення перешкод. Знешкодження боєприпасів та бомб

Захист, руйнування та відбудова споруд, будівельні роботи тощо

Військова та військово-морська авіація. Маскування тощо

Військово-морські споруди. Військово-морські бази. Бойові кораблі та інші кораблі

Матеріали та обладнання для військово-морських сил. Захист та озброєння військових кораблів. Протичовнова оборона.

ПРИКЛАДИ ОПИСУ ВІЙСЬКОВО-БІБЛІОТЕЧНИХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

Бібліотека Центрального будинку офіцерів ЗСУ

URL: <http://cbolibrary.at.ua/>

Анотація. Сайт знайомить з діяльністю бібліотеки, виставками і заходами. Репрезентовано статті співробітників бібліотеки до знаменних і пам'ятних дат, фотографії до них.

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення.

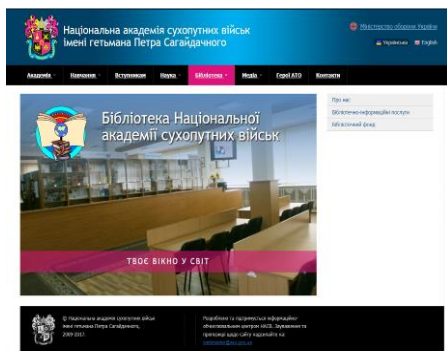
Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Українська.

Країна. Україна.

Бібліотека Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

URL: (<http://www.asv.gov.ua/?q=biblioteka/>)

Анотація. Бібліотека представлена трьома розділами: «Про нас», «Віртуальні книжкові виставки», «Електронні ресурси». У локальній мережі академії діють бази даних «Електронний каталог книг» та «Електронна картотека статей» у програмі «УФД/Бібліотека».

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення.

Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Українська.

Країна. Україна.

Бібліотека Військової академії (м. Одеса)

URL: https://www.vaodessa.org.ua/structural_subdivisions/library.html

Анотація. Бібліотека – одне з найважливіших джерел забезпечення навчального процесу, наукової та патріотично-виховної роботи. Книгозбірня має лише сайт. Обслуговування користувачів здійснюється традиційними засобами.

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення.

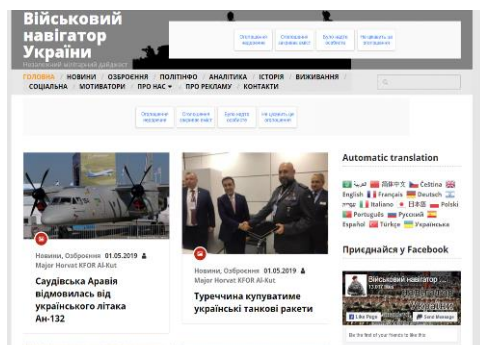
Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Українська.

Країна. Україна.

Військовий навігатор України

URL: <http://milnavigator.com.ua/>

Анотація. Незалежний інформаційний дайджест військової тематики працює для військових, ветеранів, волонтерів і любителів мілітаристики. Оперативно подає цікаві новини про озброєння та технології, огляд військових конфліктів і військово-політичних подій в Україні та східноєвропейському регіоні. Представлений рубриками: «Новини», «Статті», «Армія», «Мотиватори», «Виживання», «Озброєння», «Конфлікти». Є сторінка у Facebook.

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення.

Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Українська.

Країна. Україна.

Canadian Armed Forces Virtual Library (Віртуальна бібліотека Канадських збройних сил)

URL: <https://www.cfc.forces.gc.ca>

Анотація. Віртуальна бібліотека представлена розділами: «Військові новини та міжнародні події», «Політика захисту та безпеки (Стратегія оборони Канади) », «Накази та розпорядження», «Оборонні адміністративні накази та директиви (Архів оборонної політики (1964-2008))» та ін.

Характер ресурсу. Електронні книги, електронні журнали, звіти про оборону, закони, статuti та договори, покажчики військової періодики, покажчики статей з періодики, електронні словники й енциклопедії.

Доступ. З реєстрацією, безкоштовно.

Мова тексту. Англійська, французька.

Країна. Канада.

Joint Electronic Library (JEL) (Об'єднана електронна бібліотека)

URL: [http:// www.dtic.mil/doctrine/jel/](http://www.dtic.mil/doctrine/jel/)

Зведений електронний каталог книг, періодичних видань, ігри, фільми, аудіокниги.

Характер ресурсу. Повнотекстові матеріали, текстові матеріали, зображення.

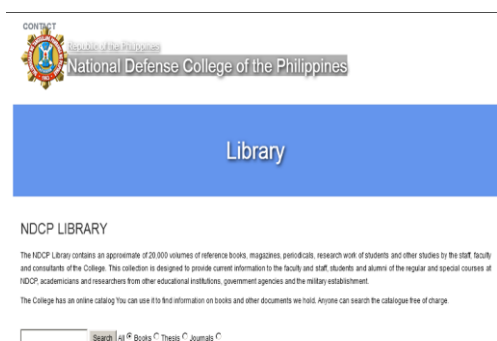
Доступ. З реєстрацією, безкоштовно.

Мова тексту. Англійська.

Країна. США.

Library of the National Defense College of the Philippines (Бібліотека Національного коледжу оборони Філіппін)

URL: <http://www.ndcp.edu.ph/index.php/library/>

Анотація. Бібліотека NDCP містить приблизно 20 000 документів: книг, довідників, періодичних видань, науково-дослідницьких робіт студентів та інших досліджень співробітників, викладачів і консультантів коледжу. Її колекція призначена для надання актуальної інформації викладачам і співробітникам, студентам та випускникам регулярних і спеціальних курсів, також дослідникам інших навчальних закладів, державних та військових установ. За допомогою онлайн-каталога, можна знайти інформацію про книги та інші документи бібліотеки.

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення.

Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Англійська.

Країна. Філіппіни.

Centralna biblioteka wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego (Центральна військова бібліотека ім. Маршала Юзефа Пілсудського)

URL: <http://cbw.wp.mil.pl/pl/index.html>

Анотація. Головна наукова бібліотека Міністерства оборони Польщі містить спеціалізовані ресурси, пов'язані з наукою про війну, збройними силами та військовими технологіями. Колекція книг нараховує приблизно 600 000 одиниць і є унікальною у галузі військової науки; містить у собі: 276 000 компактдисків; 143 000 польських і зарубіжних журналів (483 назви, у тому числі 143 зарубіжних назв із 17 країн); 154 000 спеціальних колекцій (рукописів, фотографій, листівок, карт, документів військового життя). Окрім доменних матеріалів, присвячених обороні, міжнародній безпеці та військовій історії, включено публікації в галузі політології, міжнародних відносин, менеджменту, маркетингу, економіки, права, екології, а також корисні матеріали для викладання військових і цивільних дисциплін в університетах.

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення.

Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Польська.

Країна. Польща.

Fachinformationsunterstützung der Bundeswehr – FachInfoUstgBw (Центр спеціальної інформації Бундесверу FIZBw)

URL: <https://www.bibliotheksverband.de/landesverbaende/nordrhein-westfalen/>

Анотація. Центр FIZBw – структурний підрозділ Управління збройних сил Об'єднаних сил забезпечення Бундесверу. Він виконує функції

спеціальної бібліотеки цього управління. Крім того, як центральна військова спеціальна бібліотека, він є головною бібліотекою Служби забезпечення Бундесверу спеціальною інформацією FachInfoUstgBw і керує її роботою. Місія Центру спеціальної інформації бундесверу FIZBw – знаходити, відбирати, комплектувати, розкривати зміст, рекомендувати і надавати в користування спеціальну літературу (наприклад, книги, статті, звіти про дослідження) та інші спеціальні документи. Центр FIZBw комплектує і розкриває зміст документів за двома основними тематичними напрямками: «Оборона і збройні сили» і «Військова техніка та економіка». Обсяг фонду центру FIZBw становить понад 46 тис. прим. документів (книг і комплектів журналів). У фондах центру FIZBw 600 найменувань журналів, понад 150,5 тис. прим. документів на мікрофішах і аудіовізуальних документах. Крім цього, в електронному каталозі відображено близько 420 тис. документів (здебільшого статей з журналів), які на замовлення можуть бути оцифровані і надані користувачам.

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення.

Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Німецька.

Країна. Німеччина.

Centre de documentation GRIP (Група з досліджень та інформації щодо миру і безпеки Міністерства оборони Франції)

URL: <https://www.grip.org/fr/node/37>

Анотація. Місією Документаційного центру GRIP (Групи з досліджень та інформації щодо миру і безпеки) є підтримка роботи дослідників та аналітиків центру. Сфера досліджень – безпека й оборона в Європі, Африці, в інших регіонах світу; запобігання та управління конфліктами; еволюція звичайної і ядерної зброї, режими розповсюдження озброєнь (зокрема,

проблема стрілецької зброї); економіка озброєнь (збройна промисловість, військові витрати, експорт зброї тощо); міжнародні відносини, оборонна політика та нові концепції безпеки .

Фонд поділений на чотири основні категорії:

- галузеві книги та монографії;
- колекції спеціалізованих журналів (понад сто поточних назв, майже двісті архівних назв);
- довідники та наукові праці, опубліковані різними науково-дослідними інститутами, установами чи неурядовими організаціями, такими як «Щорічник SIPRI» (SIPRI), «Репортер контролю над озброєнням» (IDDS), «Військовий баланс» (IISS), «Стратегічний рік» (IRIS), «Дипломатичні та стратегічні питання» (CEDS), «RAMSES» (IFRI), щорічні звіти «Amnesty International», «Human Rights Watch» тощо.
- монографії, періодичні видання та документи міжнародних інституцій (ООН, НАТО, ОБСЄ, ЄС).

Переважає більшість книг доступні англійською або французькою мовами, решта колекцій документальних матеріалів – нідерландською, німецькою, іспанською чи італійською.

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення, відеоматеріали.

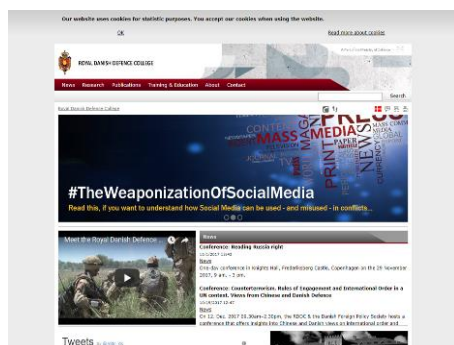
Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Французька.

Країна. Франція.

Royal Danish Defense College (Данський Королівський коледж оборони (RDDC))

URL: ([http:// www.fak.dk/fbc/Pages/default.aspx](http://www.fak.dk/fbc/Pages/default.aspx))

Анотація. Сторінка сайту подає відомості про Бібліотечний центр коледжу, який є науково-технічною бібліотекою і поділяється на два відділи: один у Сванемьольленсе Касерне, що зосереджений на підтримці наукових

досліджень і бібліотеки в Кастеллетській фортеці, яка також має навчальні приміщення для курсантів та інших користувачів. Бібліотечний центр працює в тісній співпраці з трьома військовими академіями та викладачами і дослідниками, пов'язаними з магістерськими дослідженнями у військовій справі. Фонд центру регулярно поповнюється новою й актуальною літературою з військової тематики. Також є великий каталог відповідних електронних ресурсів, до якого можна одержати доступ з власної домашньої сторінки бібліотеки. Співробітники бібліотеки тісно співпрацюють з іншими відділами RDDC, забезпечуючи потреби та вимоги користувачів щодо відповідних національних стандартів і досліджень на міжнародному рівні. Представлено розділи: «Пошук і бронювання», «Розширений пошук», «Корисні посилання», «Алфавітний список», «Нормативні документи й довідники», «Нові книги», «Зарубіжні статті», «Огляди журналів», «Новини», «Дослідницька база» тощо.

Характер ресурсу. Текстові матеріали, зображення.

Доступ. Без реєстрації, безкоштовно.

Мова тексту. Англійська, данська.

Країна. Данія.

Бібліотека 25-го гарнізонного будинку офіцерів

Житомир, вул. Пушкінська, 27

<https://25.cbo.org.ua/library/>

(0412) 37-29-85

Бібліотека налічує понад 30 тис. примірників книг з різних галузей знань. В її фондах зберігаються раритетні видання творів XIX та початку XX століть. Значна увага надається оновленню книжкового фонду та постійно діючих книжкових виставок сучасною українською літературою та матеріалами періодичних видань згідно з вимогами теперішнього часу.

Бібліотека 59-го будинку офіцерів

м. Одеса, вулиця Пироговська, 7/9

<https://59.cbo.org.ua/library/>

Книгозбірня несе в собі функцію гарнізонної бібліотеки, яка надає методичну допомогу бібліотекам військових частин та є одним із основних провідників інформаційної, виховної, патріотичної роботи у Збройних Силах України. Бібліотека нараховує 85 545 примірників книжкового фонду; літературу за всіма галузями знань, але найбільше місце у фонді займає художня література.

Бібліотека 5-го гарнізонного будинку офіцерів

Дніпропетровська область, Новомосковський район,
смт. Гвардійське

<https://5.cbo.org.ua/library/>

(0569) 38 76 04

Фонд бібліотеки становить 16912 примірників. Із них суспільно-політична література, військово-технічна, природнича, художня, дитяча та інша. Фонд багатий на класичну іноземну літературу. Планується створення електронного каталогу бібліотечного фонду, що забезпечить розвиток бібліотечно-інформаційного простору, більш якісного обслуговування користувачів.

Бібліотека 52-го гарнізонного будинку офіцерів

Житомирська область, Житомирський район, смт.
Озерне

<https://52.cbo.org.ua/library/>
(0412) 40-83-63

Бібліотечний фонд налічує близько 19 тис. примірників. Це українська і зарубіжна класика, сучасна література, довідковий матеріал. Раз на квартал книжковий фонд поповнюється новими книгами, у тому числі художньою та довідковою літературою. Уся робота бібліотеки спрямована на активну пропаганду книги як джерела знань з метою залучення читачів серед офіцерів, прапорщиків, військовослужбовців за контрактом, працівників Збройних Сил України та членів їхніх сімей.

Бібліотека 42-го гарнізонного будинку офіцерів

Хмельницька область, м. Старокостянтинів, вулиця
Миру, 1/79

<https://42.cbo.org.ua/library/>
(03854) 3-22-91

Фонд бібліотеки нараховує 15934 примірники книг. З них 680 книг українською мовою, які поповнили книжковий фонд за останні 5 років. Це історичні романи Павла Загребельного, Романа Іваничука, Василя Барки, Богдана Лепкого, Семена Скляренка, Володимира Малика, Андрія

Чайковського, Івана Білика. Широко представлені твори сучасних українських авторів, призерів Міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова» Василя Шкляра, Галини Вдовиченко, Андрія Кокотюхи, Світлани Талан, Володимира Лиса, Наталки Доляк, Люко Дашвар, Дари Корній, Олени Печорної, Лариси Денисенко, Тетяни Белімової, Сергія Лободи, Владислава Івченка.

Бібліотека 58-го будинку офіцерів

м. Львів, вулиця Театральна, 22

<https://58.cbo.org.ua/library>

(032) 235-85-02

Бібліотека – центр військової та воєнно-історичної книги у Західному регіоні. Бібліотека забезпечує ефективний доступ до різноманітних інформаційних ресурсів. Фонд бібліотеки є універсальним, налічує понад 80 тисяч примірників. Переважна більшість літератури – військова та воєнно-історична. Користуються бібліотекою понад 1500 читачів. Читачами є офіцери і військовослужбовці, що проходять службу за контрактом, члени їхніх сімей, офіцери запасу та у відставці, службовці ЗСУ, творча інтелігенція міста.

Бібліотека 9-го гарнізонного будинку офіцерів

м. Харків, вулиця Полтавський шлях, 184

<https://9.cbo.org.ua/library/>

(032) 235-85-02

Універсальний фонд бібліотеки становить 48 274 примірників, а також періодичні видання у вигляді газет і журналів. Серед видань бібліотеки – навчальна, методична, науково-популярна, довідкова та художня література. Нові надходження до бібліотеки представлені на книжковій виставці «Джерела вічної духовності!». Для більш швидкого і якісного обслуговування читачів у бібліотеці створено електронний каталог.

Бібліотека 44-го гарнізонного будинку офіцерів

Запорізька обл. м. Мелітополь-7

<https://44.cbo.org.ua/library/>

(0619) 42-34-67

Книжковий фонд бібліотеки становить 23 486 примірників, які чекають всіх охочих дізнатися щось нове, невивчене та цікаве. На базі бібліотеки працюють: лекторій «Мелітополь – інтеркультурне місто» (щомісячно зустріч з одним із національних товариств міста Мелітополя та і з членами міського літературного об'єднання ім. Павла Ловецького); сімейний клуб вихідного дня «Відпочиваємо разом» (щонеділі інтелектуальні та розважальні ігри, які будуть цікаві не тільки малечі, а і дорослим).

ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
(НБУВ)

проспект Голосіївський, 3, м. Київ, 03039
Тел./факс (044) 525-81-04, тел./факс (044) 525-56-02
E-mail: library@nbuv.gov.ua; Web: http://www.nbuv.gov.ua
Код ЄДРПОУ 05417058

10.06.2019 № 57/390

На № від

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник Генерального директора з наукової
роботи, к. іст. н.

Т. М. Коваль

«10» червня 2019 р.

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження
дослідження Островської Олени Миколаївни
«Інформаційні ресурси мережі військових бібліотек України:
стан та перспективи розвитку»
до науково-інформаційної діяльності Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

Науково-організаційні положення, запропоновані у дисертаційному дослідженні, є важливим доробком, що пропонує базові засади розбудови веб-ресурсів мережі військових бібліотек України.

Розроблені у дисертаційному дослідженні науково-методичні рекомендації були впроваджені для організації ресурсів інформаційного блоку військової тематики веб-навігатора порталу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Розроблений інформаційний блок веб-навігатора включає широкий спектр документальних інформаційних ресурсів України та світу (загальним обсягом 50 ресурсів): сайти військових бібліотек, науково-освітні електронні бібліотеки та інституційні репозитарії, сайти військових навчальних закладів, зібрання нормативно-правових документів.

Веб-навігатор військової тематики впроваджений на порталі НБУВ буде сприяти популяризації та оперативному доступу до інформаційних ресурсів військової тематики, що має сьогодні вкрай важливе значення для України.

19.

Military Libraries Division
Примітка про доступ: з реєстрацією, безкоштовно

Повний текст доступний у читальних залах НБУВ

Подано характеристику підрозділу Асоціації спеціальних бібліотек, яка об'єднує членів з усіх військових служб США, Канадських збройних сил, інших національних військових служб та агентств, дистриб'юторів, а також всіх, хто зацікавлений у військово-бібліотечній справі. Метою асоціації є просування професії як у своїх організаціях, так і у світі загалом, а також допомагати своїм членам в розвитку основних компетенцій, необхідних у новому столітті управління знаннями. Це здійснюється за допомогою спонсорства програм на щорічних нарадах Асоціації спеціальних бібліотек. Спонсоруються щорічні збори Підрозділу військових бібліотек, семінар по військовим бібліотекам, мережева взаємодія, участь в комітеті і публікацію інформаційного бюлетеня «Військової бібліотеки».

Рубрика:

Військова справа

Військова бібліотека

Наповнення ресурсу: повнотекстові матеріали

20.

Army Training Digital Library
Примітка про доступ: з реєстрацією, безкоштовно

<http://www.s2online.org/0112/8jano2s2online/military.htm>

«Електронна бібліотека без стін» містить повні тексти польових настанов, навчальних планів, доктрин, циркулярів, тренувальних планів, посібників для солдат та інших навчальних, інформаційних і довідкових видань, необхідних для здобуття військового фаху. Колекція постійно оновлюється. Надходять посилання на публікації інших військових служб, таких, як Морська піхота, а також Спільні публікації.

Рубрика:

Електронні бібліотеки

Військова справа

... 21 61

Наповнення ресурсу: зображення відеоматеріали текстові матеріали

45.

Anne S.K. Brown Military Collection in Brown University Library
Примітка про доступ: без реєстрації, безкоштовно

<http://library.brown.edu/collections/askb/>

Сторінка представляє у віртуальному просторі Військову Колекцію Енни С.К. Браун, яка зберігається у фондах Бібліотеки Університету Брауна (Род-Айленд, США). Добрірка Енни С. К. Браун присвячена вивченню військової і флотської уніформи. Вона формувалася впродовж сорока років (1906–1985) і продовжує зростати. Колекція включає близько 14000 друкованих книг і періодичних видань, 18000 альбомів замальовок й вирізок, рукописів, друкованих портфелів (які містять тисячі гравюр і рисунків), а також збірку графіки, що налічує понад 15000 окремих гравюр (гестампів), акварелей, рисунків олівцем, картин маслом і фотографій.

Рубрика:

Військова справа

Музеї військові

Наповнення ресурсу: зображення текстові матеріали відеоматеріали

46.

NYPL Digital Gallery. Uniforms and Regimental Regalia : The Vinkhuijzen Collection of Military Costume Illustration
http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/explore/dgexplore.cfm?topic=all&collecti on=UniformsandRegimenta&col_id=206

Представлено Колекцію ілюстрацій військового костюму Х. Вінкгейзена, яка зберігається у фондах Нью-Йоркської Публічної Бібліотеки, в Будівлі Стівена А. Шварцмана. Добрірка нараховує понад 34000 гравюр, рисунків, акварелей та ілюстрацій друкованих книг і журналів, що зображують військовий костюм, а також військові медалі, регалії, знаки розрізнення, герби і полькові прапори. Матеріали збірки (762 альбоми вирізок) охоплюють майже всі історичні періоди, від епохи бронзи до початку ХХ ст., і більшість країн, за винятком Сполучених Штатів.

Рубрика:

Військова справа

Військовий костюм

219

Наповнення ресурсу: [текстові матеріали](#) [зображення](#)

Категорія: [Воєнна наука](#), [Військова справа](#)

76.

АрміяInform

Примітка про доступ: без реєстрації, безкоштовно

<https://armyinform.com.ua/>

АрміяInform — інформаційне агентство Міністерства оборони України, створене у грудні 2018 року. Висвітлює події у сфері оборони і безпеки, а саме: оперативна інформація, аналітика, ексклюзивні коментарі, інтерв'ю, фоторепортажі, інфографіка, відеостріми з місця події. АрміяInform має мережу кореспондентських пунктів (корпункти). Кореспонденти агентства працюють у всіх регіонах України, зокрема постійно в зоні бойових дій на сході України. Серед партнерів агентства – військові підрозділи та організації, електронні і друковані ЗМІ, теле- та радіокomпанії України, захардонні медіа, органи влади, посольства й консульства, підприємства ОПК. Має професійну фотослужбу та власний фотоархів.

Рубрики: [Військова справа](#)

Наповнення ресурсу: [текстові матеріали](#) [зображення](#)

Категорія: [Воєнна наука](#), [Військова справа](#)

77.

Морська держава

Примітка про доступ: без реєстрації, безкоштовно

http://fleet.sebastopol.ua/morskaya_derzhava/

«Морська держава» – громадсько-політичний, науковий, літературно-художній журнал. Перший номер вийшов 14 квітня 2003 року тиражем 2 500 екземплярів. Засновник – редакція газети «Флот України».

07.

Новинний портал «Північ»

Примітка про доступ: без реєстрації, безкоштовно

<http://pivnich.org.ua/>

Портал представляє інформаційний ресурс військової тематики північного регіону. Подав огляд військових новин, військово-політичних подій в Україні та світі, новин озброєння та технологій, оснащення та екіпірування.

Рубрики: [Військова справа](#)

Наповнення ресурсу: [зображення](#) [текстові матеріали](#)

Категорія: [Воєнна наука](#), [Військова справа](#)

68.

Військова книга: книжковий інтернет-магазин

Примітка про доступ: без реєстрації, безкоштовно

<http://war-book.com.ua/>

Пропонується анотований каталог військових і воєнних матеріалів. Це періоджерела, архівні матеріали, документи, мемуари, дослідження, проза та поезія, біографічні роботи, пропагандистські матеріали, статті, альтернативна військова історія, книги з історії техніки і зброї, статуту та настанови, усна історія, дитяча військова література, карти і схеми, військова періодика і багато ін. Представлено ретро-видання, новинки, видавництва, контакти, система знижок, розпродаж тощо.

Рубрики: [Військова справа](#)
[Військова книга](#)

Наповнення ресурсу: [зображення](#) [текстові матеріали](#)

Категорія: [Воєнна наука](#), [Військова справа](#)

Marine Corps Community Services Libraries (MCCS)

Примітка про доступ: з реєстрацією, безкоштовно

 library.usmc-mccs.org/

Надано інформацію про базові бібліотеки та їхні цифрові колекції. Програма бібліотеки MCCS пропонує користувачам доступ до: – One Click digital, що надає ексклюзивні записи eAudio із записаними книгами разом з електронною книгою і доступ до колекції великих курсів. Пропонується перевірити електронні книги й аудіокнижки протягом декількох секунд, завантажити їх на комп'ютер і переносити на портативний пристрій, щоб завантажити в додаток для мобільних пристроїв (Apple, Android, KindleFire / HD / HDX або NookColor). Після створення облікового запису буде запропоновано завантажити ваш додаток. – Transparent Language Online правласникам бібліотеки забезпечує ефективний і привабливий доступ для учнів усіх рівнів. Відвідайте свою бібліотеку, щоб налаштувати обліковий запис, а потім використовуйте її у будь-якому місці. – Zinio надає доступ до цифрових версій понад 260 журналів, дає змогу завантажувати популярні журнали на ваш комп'ютер, планшет або мобільний пристрій. Нові журнали додаються щодня. – Universal Class надає унікальний онлайн-досвід навчання зі зростаючим каталогом понад 540 курсів. Відвідайте свою бібліотеку, щоб налаштувати обліковий запис, а потім використовуйте її у будь-якому місці.

Рубрика: [Військова справа](#)
[Військова бібліотека](#)

Наповнення ресурсу: [повнотекстові матеріали](#) [текстові матеріали](#) [зображення](#)

Категорія: [Воєнна наука](#), [Військова справа](#)

63.

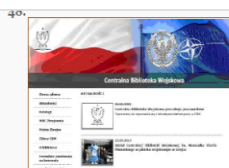
Air Force Material Command (AFMC) Publishing Distribution Library

Примітка про доступ: без реєстрації, безкоштовно

 <http://www.afmc.wpafb.af.mil/pdl/>

Інтернет-бібліотека публікацій і документів Військово-Повітряних Сил США, також слугує входом до інших DOD публікацій бібліотек. Плани технологічної сфери Повітряних Сил, що готуються щороку, є проєкціями стану технологічних розробок в багатьох галузях. Доступні для скачування електронні документи: інструкції, директиви, доктрини, довідники, посібники, стандарти, брошури.

Рубрика: [Військова справа](#)
[Військова бібліотека](#)

Centralna biblioteka wojskowa im. Marszala Józefa Piłsudskiego

Примітка про доступ: без реєстрації, безкоштовно

 <http://cbw.wp.mil.pl/pl/index.html>

Головна наукова бібліотека Міністерства оборони Польщі містить спеціалізовані ресурси, пов'язані з наукою про війну, збройними силами та військовою технологією. Колекція книг нараховує приблизно 600 000 одиниць і є унікальною у галузі військової науки; включає в себе: 276 000 компакт-дисків; 143 000 польських та зарубіжних журналів (483 назви, у тому числі 143 зарубіжних назв із 17 країн); 154 000 спеціальних колекцій (рукописів, фотографій, листівок, карт, документів військового життя). Окрім доменних матеріалів, присвячених обороні, міжнародній безпеці та військової історії, включено публікації в галузі політології, міжнародних відносин, менеджменту, маркетингу, економіки, права, екології, а також корисні матеріали для викладання військових та цивільних дисциплін в університетах.

Рубрика: [Військова справа](#)
[Військова бібліотека](#)

Наповнення ресурсу: [матеріали](#) [зображення](#) [текстові](#)

Категорія: [Воєнна наука](#), [Військова справа](#)

49.

Centre de documentation GRIP (Ministère français de la défense)

Примітка про доступ: без реєстрації, безкоштовно

 <https://www.grip.org/fr/node/37>

Місією Документаційного центру GRIP (Група з досліджень та інформації щодо миру і безпеки) є підтримка роботи дослідників та аналітиків центру. Сфера досліджень – безпека та оборона в Європі, Африці, інших регіонах світу; запобігання та управління конфліктами; еволюція звичайної та ядерної зброї, режими розповсюдження озброєнь (зокрема, проблема стрілецької зброї); економіка озброєнь (збройна промисловість, військової витрати, експорт зброї тощо); міжнародні відносини, оборонна політика та нові концепції безпеки. Фонд поділений на чотири основні категорії: – галузеві книги та монографії; – колекції спеціалізованих журналів (більш як сто поточних назв, майже двісті архівних назв); – довідники та наукові праці, опубліковані різними науково-дослідними інститутами, установами чи неурядовими організаціями, такими як Щорічник SIPRI (SIPRI), Репортер контролю над озброєнням (ICDS), Військовий баланс (IIS), Стратегічний рік (IRIS), Дипломатичні та стратегічні питання (CEDS), RAMSES (IFRI), щорічні звітні Amnesty International, Human Rights Watch тощо. – монографії, періодичні видання та документи міжнародних інституцій (ООН, НАТО, ОБСЄ, ЄС). Переважна більшість книг доступні англійською або французькою мовами, решта документальних матеріалів – нідерландська, німецька, іспанська чи італійська.

Рубрика: [Військова справа](#)
[Військова бібліотека](#)

51.

Library of the National Defense College of the Philippines

Приняття про доступ: без реєстрації, безкоштовно

<http://www.ndcp.edu.ph/index.php/library/>

Бібліотека NDCP містить приблизно 20000 документів: книг, довідників, періодичних видань, науково-дослідницьких робіт студентів та інших досліджень співробітників, викладачів та консультантів коледжу. Її колекція призначена для надання актуальної інформації викладачам та співробітникам, студентам та випускникам регулярних і спеціальних курсів, також дослідникам інших навчальних закладів, державних та військових установ.

Рубрики: [Військова справа](#)

[Військова бібліотека](#)

Наповнення ресурсу:

[матеріали](#)

[відеоматеріали](#)

[текстові](#)

[зображення](#)

Категорія: [Воєнна наука](#), [Військова справа](#)

52.

Baer Memorial Library

Приняття про доступ: з реєстрацією, безкоштовно

<https://marionmilitary.edu/academics/library/>

Місія Меморіальної бібліотеки Бера - забезпечити якісні ресурси для підтримки навчальних програм, задоволення освітніх, інформаційних та соціальних потреб курсантів, викладачів та співробітників Військового інституту Маріона. Головне приміщення бібліотеки містить понад 22 000 примірників документів. Воно оснащено комп'ютерами, копійовальною технікою, телевізорами, відеоманітофоном, DVD-станцією. Бібліотека передбачає понад 50 назв періодичних видань.

Рубрика: [Військова справа](#)

[Військова бібліотека](#)

53.

Ike Skelton Combined Arms Research Library (CARL) Digital Library

Приняття про доступ: без реєстрації, безкоштовно

[Комплексна армійська дослідницька бібліотека ім. Айка Скеттона](#)

Анотація. Колекції, що зберігаються у Бібліотеці переважно складаються з цифрових версій паперових документів з колекцій цієї бібліотеки, написаних офіцерами та студентами Коледжу командування і Генерального штабу армії США, а також з ресурсів декількох армійських навчальних та історико-навічних організацій. Ресурси. Колекції оцифрованих матеріалів завантажуються в систему управління колекціями CONTENT dm® Digital Collection Management System, яка забезпечує більш широкий пошук і відкриття окремих документів.

Рубрики: [Військова бібліотека](#)

[Військова справа](#)

Наповнення ресурсу:

[матеріали](#)

[повнотекстові матеріали](#)

[текстові](#)

Категорія: [Воєнна наука](#), [Військова справа](#)

35.

Navy Department Library

<https://www.history.navy.mil/research/library/about.html>

Бібліотека покликана сприяти ефективній діяльності Військово-Морського флоту Сполучених Штатів шляхом підтримки стратегічного планування, освіти військово-морського персоналу, утвердження гордості військово-морської служби. Бібліотека військово-морського відомства, зберігаючи звичаї та традиції, вдосконалює свою роботу, забезпечуючи доступ до ресурсів, електронних, текстових джерел через довідкову службу та Інтернет-послуги. Колекція бібліотеки складається з 114 000 книг, 374 000 рукописів і 189 000 періодичних видань військово-морської тематики, а також з неопублікованих адміністративних і криптологічних документів Другої світової війни та документів, знайдених на німецькому підводному човні U-505 в 1944 році.

Рубрики: [Військова бібліотека](#)

[Військова справа](#)